

Obsah

2 Editorial

3 *tematické studie*

3 **Budování Památníku Hodonín u Kunštátu v letech 2011–2017***

Markéta Pánková, Jakub Seiner

13 **Marie Ulčová a její příspěvek k západočeskému muzejnictví***

Nela Štorková

24 **Využívání nových médií, technologií a moderních prezentačních postupů v českých muzeích***

Nina Wančová

esej

37 **Kulturní a kreativní“ muzea. Úvod do problematiky***

Nadja Machková Prajzová, Jana Adamcová

zprávy

45 **Inspirace muzeem. Expozice a výstavy inspirací pro výtvarnou tvorbu dětí**

Ivana Kocichová, Jana Anděličová

47 **„Zapomenutý“ Řád republiky**

Eliška Peterková

50 **Dobrovolnický program Národního muzea v letech 2015–2017**

Ludmila Tůmová

56 **Muzeum pro návštěvníky III: Komunikace, marketing a rozvoj publika**

Centrum pro prezentaci kulturního dědictví

58 **Abstrakty publikovaných článků v němčině**

*recenzované příspěvky

Contents

2 Editorial

3 *thematic studies*

3 **Building of the Hodonín u Kunštátu Memorial during the Years 2011–2017***

Markéta Pánková, Jakub Seiner

13 **Marie Ulčová and her Contribution to the West Bohemian Museums***

Nela Štorková

24 **The Use of New Media, Technologies and Other Modern Presentation Techniques in Czech Museums***

Nina Wančová

essay

37 **“Cultural and Creative” Museums. Introduction to the Issue***

Nadja Machková Prajzová, Jana Adamcová

news

45 **Inspiration from a Museum. Exhibitions as Inspirations for Art Creation of Children**

Ivana Kocichová, Jana Anděličová

47 **“Forgotten” Order of the Republic**

Eliška Peterková

50 **Volunteer program of the National Museum in 2015–2017**

Ludmila Tůmová

56 **Museum for Visitors III: Communication, Marketing and Audience Development**

Centre for the Presentation of Cultural Heritage

58 **Abstracts of Published Articles in German Language**

*peer-reviewed articles

Editorial

muzeum

Rok 2018 je pro Národní muzeum velmi významný, a to díky velkému množství důležitých událostí a výročí. V první polovině roku, konkrétně 15. dubna, jsme oslavili dvousté výročí od založení instituce, které bylo mimo bohatý kulturní program doprovázeno víkendem otevřených dveří včetně depozitárních prostor, jež doposud nebyly nikdy veřejnosti zpřístupněny. Na pozadí celé řady akcí a programů zaměřujících pozornost na jednotlivé objekty instituce probíhají rekonstrukční práce na Historické budově Národního muzea a přípravy nových přírodovědných a historických expozic, které představují největší muzejní projekt v dějinách republiky. Republiky, která letos slaví výročí 100 let od svého založení. Vrcholem těchto oslav bylo otevření Česko-Slovenské výstavy dne 28. října v Historické budově Národního muzea, která pro tuto příležitost částečně zpřístupnila již některé své zrekonstruované sály včetně Pantheonu.

Ale vraťme se k dvoustému výročí naší instituce. Muzeum tvoří zejména jeho sbírky a ty představují informace, získané především odbornou a vědeckou činností (výzkumem sbírkových předmětů a prostředí, z něhož pocházejí). Tyto fyzické doklady minulosti a informace poté společně představují to nejcennější, čím instituce disponuje. Oslavou dvoustého výročí slavíme i její sbírkotvornou a vědecko-výzkumnou činnost, která Národní muzeum provází již od jeho počátků díky dlouhé řadě významným osobnostem (nutno zmínit alespoň hraběte Kašpara Maria Sternberga či Františka Palackého). Díky neustálému rozvoji a podpoře v oblasti výzkumu a vývoje je Národní muzeum také významnou

výzkumnou organizací. Shodou okolností připadla na letošní rok implementace nové metodiky hodnocení výzkumných organizací, která nastavuje nové parametry hodnocení výzkumné organizace jako celku. Za tímto účelem vypracovalo Národní muzeum podrobnou bilanci své vědecko-výzkumné činnosti a následnou „Dlouhodobou koncepci rozvoje výzkumné organizace na léta 2019–2023“. V uvedeném období bude NM řešit v rámci institucionálního programu 352 kontrolovatelných cílů, zahrnutých do 102 dílčích cílů a 26 výzkumných oblastí. Výzkumné oblasti ve většině případů představují kontinuální výzkum probíhající v NM jak v oborech přírodních, tak humanitních. Většina výzkumných cílů je zaměřena primárně na základní výzkum, plánován je však také výzkum aplikovaný.

Vědeckým zhodnocením sbírky a efektivním zpřístupněním dat v ní obsažených exponenciálně narůstá její význam a možnosti dalšího využití. Toho nelze dosáhnout bez reflexe trendů vývoje výzkumu zejména v oblasti digitalizace, zpřístupnění a kontextuálního propojení vědeckých dat, která jsou obsažena ve sbírkových fondech NM. Zejména pro podporu nastavení optimálních efektivních procesů a umožnění dalšího využití těchto dat obsažených ve sbírkových fondech je NM zapojeno v mnoha mezinárodních konsorciích a asociacích, které se otázkou budoucnosti efektivního využití vědeckých dat zabývají. Tento trend bude NM nadále rozvíjet a podporovat tak, aby sbírky byly efektivně přístupné i pro budoucí generace.

RNDr. Jiří Frank, Ph.D.
vědecký tajemník Národního muzea

Budování Památníku Hodonín u Kunštátu v letech 2011–2017

Markéta Pánková, Jakub Seiner

Building of the Hodonín u Kunštátu Memorial during the Years 2011–2017

Abstract: The present article “Building of the Hodonín u Kunštátu Memorial” represents an overview of the history of the former concentration camp in Hodonín u Kunštátu and focuses mainly on describing the complicated steps leading to the construction of the Hodonín u Kunštátu Memorial. The article briefly mentions the negotiations regarding the purchase of the premises and the identification of the institution responsible for building the monument. In particular, it focuses on the discussion leading to the choice of the most appropriate ideological intent for the future memorial. The paper is also dedicated to the outline of the demanding work associated with building activities on the memorial site. It also refers to the cooperation of various scientific institutions in regard to the creation of the scenario and the resulting form of the libretto of the actual exhibition. The last part of the article deals with the transfer of the Hodonín u Kunštátu Memorial through the Office for Government Representation in Property Affairs from the National Pedagogical Museum to The Museum of Romani Culture.

Keywords: Hodonín u Kunštátu, The Hodonín u Kunštátu Memorial, Concentration Camp, Establishment of the Memorial, New Exhibition, Romani Culture, Roma Holocaust, Memorial Places, Transfer of the Memorial, The National Pedagogical Museum and Library of J. A. Komenský, The Museum of Romani Culture

ÚVOD

Článek navazuje na příspěvek Markéty Pánkové a Michala Stehlíka z roku 2013, který vyšel v časopise MUZEUM 51/1 pod názvem *Vybudování Památníku romského holocaustu u Hodonína (okres Blansko), výzva i riziko*. Cílem tohoto článku je zmapovat sedmiletou práci Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského (NPMK), která by se neuskutečnila bez spolupráce s řadou odborníků a historiků z České republiky a zahraničí.

Záležitosti kolem výkupu vepřína v blízkosti bývalého sběrného tábora pro české Romy v období Protektorátu Čechy a Morava v letech u Písku vynesly do popředí veřejného a politického zájmu otázku romského holocaustu a zejména otázku

pietních míst spojených s romským holocaustem. V souvislosti s tímto tématem je tradičně pozornost především věnována táboru v letech u Písku a méně, případně vůbec, je již zmiňován tábor stejného určení, který se nacházel v Hodoníně u Kunštátu pro moravské Romy. Právě v Hodoníně u Kunštátu je od roku 2011 budován památník stojící však stranou zájmu médií a potažmo celé společnosti. O památníku budovaném v Hodoníně u Kunštátu se příliš nevyjadřují ani představitelé státu, neziskových organizací, ani zástupci České republiky v rámci mezinárodních institucí. Právě dnes, kdy političtí představitelé České republiky opakovaně pronášejí nepřesné a manipulativní výroky o historii, je třeba o historii přesně informovat a budovat s respektem ta památná místa, která slouží k uctění památky obětí. Cílem článku je zachycení událostí spojených

tematické
studie

PhDr. Markéta Pánková

Národní pedagogické muzeum a knihovna
J. A. Komenského
pankova@npmk.cz

Mgr. Jakub Seiner

Bývalý vedoucí Památníku
Hodonín u Kunštátu.
Nyní zaměstnancem
Národního pedagogického
muzea a knihovny
J. A. Komenského
seiner@npmk.cz



Historická fotografie č. 1:
Tzv. cikánský tábor
Hodonín u Kunštátu v roce
1943. Národní archiv (NA),
f. Generální velitel
neuniformované protektorátní policie (GVNP),
nezprac. dodatky.

1 PÁNKOVÁ, Markéta. Úvodní slovo. In: *Pamětní seznam II. Hodonín*, sestavil Ctibor Nečas, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Praha 2014, s. 7.

s budováním památníku před jeho předáním Muzeu romské kultury v Brně (MRK) prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (ÚZSVM) koncem roku 2017.

BUDOVÁNÍ PAMÁTNÍKU

Historie areálu tábora Hodonín u Kunštátu je poměrně komplikovaná, v minulosti tábor sloužil k různým účelům. Nejtragičtějším bylo období mezi lety 1942–1943, kdy zde existoval tzv. cikánský tábor. Mnoho obětí na životech si vyžádala i etapa internačního tábora pro německé obyvatelstvo po 2. světové válce, počátkem 50. let byl areál využíván jako

tábor nucené práce pro vězně komunistického režimu. Historie místa je velmi truchlivá a svým způsobem paradoxní. Místo, kde umírali lidé, se v poválečném období stalo prostorem pro odpočinek a relaxaci dětí. Areál jako rekreační středisko fungoval až do roku 2009. Právě v tomto roce vyvstala stěžejní otázka vybudování Mezinárodního vzdělávacího a konferenčního centra Žalov na místě bývalého tábora v Hodoníně u Kunštátu. Do veřejné diskuze se aktivně zapojovalo Muzeum romské kultury v Brně, které už od poloviny 90. let 20. století pořádalo pietní akty v blízkosti areálu bývalého tábora na místě hromadných hrobů, v lese zvaném Žalov. Muzeum romské kultury svými aktivitami navazovalo na práci Svazu Cikánů-Romů,¹ jak bylo vzpomenu to v úvodu vydané knihy Ctibora Nečase *Pamětní seznam II. Hodonín*. Kniha obsahuje seznam lidí násilně koncentrovaných v cikánském táboře II (Hodonín, okr. Blansko, 1942–1943).

Nakonec však bylo vládou ČR rozhodnuto (dle usnesení vlády č. 589 ze dne 4. května 2009), že rekreační areál Žalov v Hodoníně u Kunštátu bude předán Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, které následně ve veřejném zájmu odkoupilo areál s chatkami od soukromé majitelky za 20 000 000 Kč. Hlavním



Fotografie č. 2 a 3: Tzv. cikánský tábor. Tábor v Hodoníně u Kunštátu, pohled od jihovýchodu, 1943. Národní archiv (NA), f. Generální velitel neuniformované protektorátní policie (GVNP), nezprac. dodatky.

iniciátorem pro vznik zmíněného vládního materiálu byl ministr pro lidská práva Michael Kocáb společně s ministrem školství, mládeže a tělovýchovy Ondřejem Liškou. Příslušnost hospodařit s majetkem státu tedy připadla Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), jehož úkolem bylo areál přebudovat v souladu s usnesením vlády a poté následně spravovat. Nutno však dodat, že původně měl areál připadnout Ministerstvu kultury, které se v té době bránilo, aby areál a jeho přebudování realizovalo Muzeum romské kultury. O důvodu, proč se tak nestalo, se dodnes nemluví.

Pro ty, kteří nemohou znát důvod, proč právě Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského se začalo zabývat přebudováním areálu, je třeba zmínit skutečnost, že příčinou bylo rozhodnutí české vlády ze dne 2. března 2011 č. 158, které revokovalo usnesení vlády ze dne 4. května 2009 č. 589 k úpravě pietních míst v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. Tento úkol dostala příspěvková organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského.

Na základě pokynu MŠMT muzeum zahájilo aktivity týkající se příprav vybudo-



Fotografie č. 4: Stav tábora Hodonín před zahájením stavebních prací, vpravo barák vězňů 2010. Archiv NPMK.

vání Památníku v Hodoníně u Kunštátu s expozicí o romském holocaustu v českých, resp. československých a evropských historických souvislostech. Takto to bylo formulováno v ideovém záměru připraveném MŠMT. Ideový záměr² byl usnesením vlády z roku 2011 schválen, tedy ještě před zahájením samotného důkladného archivního výzkumu daného místa.³

Dle původních plánů Muzea romské kultury mělo v areálu dojít k vybudování Mezinárodního vzdělávacího a konferenčního centra Žalov.⁴ Po analýze MŠMT byl tento ambiciózní projekt opuštěn zejména z obavy o budoucí udržitelnost objektu.

2 Autorem ideového záměru byli zaměstnanci Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského (zodpovídala Markéta Pánková).

3 NPMK bylo určeno pro zajištění vybudování Památníku (úkol byl dán příkazem bývalé náměstkyně Evy Bartoňové).

4 Autory projektu byli zaměstnanci Muzea romské kultury v Brně.



Fotografie č. 5: Barák dozorců se zděnou přístavbou, stav v roce 2010. Archiv NPMK.



Fotografie č. 6: Barák vězňů, stav v roce 2010. Archiv NPMK.



Fotografie č. 7: Rekonstrukce vězeňského baráku, 2012. Archiv NPMK.

5 Komise zasedala ve složení: Ing. Eva Bartoňová, v době jmenování náměstkyně ministra školství, mládeže a tělovýchovy, předsedkyně; Michael Kocáb, zástupce odborné veřejnosti, místopředseda; PhDr. Markéta Pánková, ředitelka Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského, tajemnice PhDr. Jindřich Fryč, v době jmenování vrchní ředitel sekce mezinárodních vztahů a evropských záležitostí MŠMT; Mgr. Pavel Hlubuček, v době jmenování ředitel odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií Ministerstva kultury; PaedDr. Věra Koupilová, koordinátorka pro národnostní menšiny, Krajský úřad Jihomoravského kraje; Lubomír Štarha, v době jmenování starosta obce Hodonín PaedDr. Zdeněk Peša, v době jmenování starosta obce Olešnice; JUDr. Miloš Červenc, v době jmenování ředitel Památníku Lidice; Mgr. Jana Poláková, v době jmenování pověřena řízením Muzea romské kultury v Brně; Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc., v době jmenování zástupce ředitele Ústavu soudobých dějin Akademie věd ČR (odborná garance); Ing. Karel Holomek, zástupce Společnosti Romů na Moravě; Martin Martínek, MA, vedoucí kanceláře Rady vlády pro záležitosti romské menšiny a sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny; Bc. Jiří Daniel, zástupce romské veřejnosti Rady vlády pro záležitosti romské menšiny.

Je třeba dodat, že MŠMT mělo v dané době i jiné vzdělávací objekty, které nebyly dostatečně využívány. Jedinou personální posilou Národního pedagogického muzea pro tento náročný úkol byl projektový manažer (vítězem výběrového řízení se stal Ing. Pavel Štěpán). Další pracovníky pro stavbu památníku a realizaci expozice NPMK nedostalo. Pro NPMK tak započalo velmi složité období, neboť v zájmu vybudování památníku bylo zapotřebí omezit vlastní základní činnost (tento úkol navíc v té době ani nebyl ve zřizovací listině muzea a byl zcela mimo záběr jeho působnosti, kterou je dokumentace dějin školství a vzdělanosti). Vzhledem ke změně účelu využití areálu bylo nutné požádat o změnu územního plánu. Po jednání zastupitelstva obce Hodonín dne 3. 10. 2011 bylo zahájeno řízení o jeho změně. Územním rozhodnutím nabytá změna územního plánu právní moci dne 1. 1. 2015.

Při přípravě scénáře expozice o holocaustu Romů bylo dodatečně zjištěno, že některé etapy dějin tábora nebyly vůbec do té doby známé a nehovořilo se o nich ani na půdě Muzea romské kultury (například, že v místě hrobu zemřelých Romů leží i těla Němců). Podoba budoucího památníku však ještě nebyla definitivně ustálena, a právě z toho důvodu byla ministrem školství Josefem Dobešem jmenována Komise pro přípravu Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu, jejímž hlavním cílem bylo doporučit optimální projekt na vybudování památníku. Za členy komise byli jmenováni odborníci z řad historiků, zástupci ministerstva školství a ministerstva kultury, zástupci Romů, Muzea romské

kultury, zástupci obcí v regionu i širší odborné veřejnosti.⁵

Komise pro přípravu Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu měla zásadní význam pro určení konečné podoby památníku. Předmětem činnosti komise měla být rovněž odborná spolupráce v oblasti historie romského holocaustu, aby se vznikající památník stal symbolem obětí romského holocaustu na celém českém území. Dalším z hlavních cílů komise bylo vybrat a doporučit optimální projekt na vybudování památníku, který by odpovídal vládou schválenému záměru a také zaručoval smysluplné budoucí využití. V tomto případě se komise rozhodla oslovit studenty architektury⁶ a vyhlásit studentskou soutěž na výtvarný architektonický návrh památníku.

Celostátní soutěž o nejlepší výtvarný návrh vyhlásilo Národní pedagogické muzeum v letním semestru akademického roku 2012/2013 s cílem získat řadu originálních návrhů a zároveň zaangažovat studenty na společensky významném projektu. Soutěž předčila očekávání pořadatelů. Do soutěže se přihlásilo velké množství jednotlivců i týmů, celkem se zúčastnilo 96 studentů, přičemž odborná komise⁷ hodnotila 30 soutěžních návrhů. Nakonec byl vybrán vítězný projekt studenta Fakulty architektury ČVUT Richarda Pozdníčka. Vítězný Pozdníčkův návrh se skládal z pietní plochy, rekonstruovaného vězeňského baráku, rekonstruovaného baráku dozorců a z nové multifunkční budovy, která byla nazvána Infocentrum. Úspěšným završením soutěže tak došel naplnění jeden z hlavních cílů činnosti komise. Na její třetí schůzi bylo také projednáno další důležité téma, které se objevilo v důsledku nového výzkumu (byl prováděn od roku 2012 odbornými pracovníky NPMK). Jednalo se o částečné rozšíření expozice památníku s cílem připomenout oběti nejen z řad romského obyvatelstva,⁸ ale i dalších skupin lidí vyčleněných ze společnosti (internační středisko pro Němce, tábor nucené práce pro politické vězně). Komise dospěla k závěru, že by nebylo vhodné tyto etapy hodonínského tábora zamlčet a že by se měly stát

integrální součástí expozice památníku. Činnost komise coby poradního sboru ministra školství byla ukončena v roce 2014, následně vznikla z jejích bývalých členů Pracovní skupina pro budování Památníku Hodonín u Kunštátu při Národním pedagogickém muzeu a knihovně J. A. Komenského. Setkání pracovní skupiny se účastnili autoři scénáře, recenzenti a také architekt expozice.⁹

V prosinci 2011 bylo za archeologického dohledu realizováno odstranění nemovitých objektů (chatek) a úprava terénu. Současně s výše uvedenými činnostmi započaly v areálu budoucího památníku stavební práce. Demoliční práce a terénní úpravy probíhaly postupně, bylo nutné je koordinovat v rámci krystalizující se představy o budoucí podobě památníku. Bylo zapotřebí začít co nejrychleji s rekonstrukcí dřevěného baráku vězňů, neboť jeho konstrukci silně poškodily dřevokazné houby a bylo nutno zamezit dalšímu zhoršování již tak dosti kritického stavu. Dne 23. 3. 2012 došlo ke smluvnímu převodu příslušnosti hospodařit s areálem budoucího památníku z MŠMT na NPMK. Vklad změny do Katastru nemovitostí nabyl právní účinnosti k témuž datu. Po provedení průzkumných prací směřujících k zjištění technického stavu jediného dochovaného vězeňského baráku byla, po předchozím archeologickém průzkumu místa, zahájena jeho rekonstrukce (stavba byla zahájena 30. 5. 2012 a dokončena k 19. 8. 2012, tj. ke dni konání každoročního pietního aktu v areálu). Výsledkem byl objekt věrně připomínající podobu z doby existence tzv. cikánského tábora, tj. z let 1942–1943, v němž se přes velmi závažné poškození původních konstrukcí a prvků dřevokaznými houbami podařilo zachovat cca 20 % původních prvků, a to zejména prvků viditelných z pohledu běžného návštěvníka. Současně byly v maximální míře vytěženy archivní doklady prokazující původní podobu rekonstruovaného objektu, které NPMK získalo výzkumem zejména v Národním archivu. V r. 2013 byl tento objekt také vybaven replikami vnitřního vybavení, jako součástí budoucí stálé expozice v památníku (pryčny, dobová kamna, umývárna atd.).



Od roku 2014 do léta 2016 byla provedena řada stavebních prací, zejména stavba budovy Infocentra dle návrhu Richarda Pozdnička,¹⁰ finální úpravy terénu v areálu při zachování členění svahu, na kterých stály vězeňské baráky a rekonstrukce původního baráku dozorců¹¹ (objekt, který sloužil pro ubytování dozorců). Jeho rekonstrukce byla řešena v rámci dostavby celého areálu. Bylo vypsáno výběrové řízení na dodavatele stavby, v němž zvítězila společnost Porr, a.s. a stala se tak generálním dodavatelem stavby. Dne 2. 7. 2015 bylo staveniště památníku předáno vítěznému uchazeči o veřejnou zakázku na stavební práce s tím, že lhůta výstavby činí 12 měsíců. Samotná stavba zahrnovala celý areál včetně určitých technických zařízení mimo vlastní oplocení (např. odstavnou plochu pro vozidla návštěvníků, vodárnu apod.) a sestávala z mnoha tzv. stavebních objektů.¹²

Kompletní stavba památníku (se třemi dominantami: barák vězňů, barák dozorců a Infocentrum) byla předána stavební firmou Národnímu pedagogickému muzeu a knihovně J. A. Komenského v červenci roku 2016. Bohužel jak už to u rozsáhlých staveb bývá, nevyhnuły se ani stavbě památníku problémy a nedostatky, které byly reklamovány a řešeny se společností Porr a.s. do konce roku 2016 a také v prvním pololetí 2017. Do roku 2016 bylo profinancováno 85 669 083 Kč, z toho byla použita částka 20 000 000 Kč na výkup areálu. V r. 2016 NPMK rovněž připravilo materiál pro vládu České republiky, kterým měly být řešeny finance na každoroční provoz a odbornou činnost památníku. Materiál

Fotografie č. 8: Vítěz studentské soutěže R. Pozdniček s vítězným architektonickým návrhem Památníku. Archiv NPMK.

6 Na soutěži se podílely: Fakulta architektury Českého vysokého učení technického v Praze, Fakulta architektury Vysokého učení technického v Brně a Fakulta umění a architektury Technické univerzity v Liberci.

7 Hodnotící komise byla složena z nezávislých architektů a zástupců Komise pro přípravu Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu.

8 90 % obsahu expozice je věnováno nejtragičtější etapě tábora v době tzv. cikánského tábora.

9 Autoři scénáře z r. 2015: koordinátorka prací na scénáři PhDr. Markéta Pánková, doc. Ing. Jiří Cajthaml, Ph.D., PhDr. Jana Horváthová, Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc., Prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc., Mgr. Michal Schuster, PhDr. Jan Šimek, Ph.D. Architekt expozice: Jaroslav Obst.

10 Richard Pozdniček byl v době studentské soutěže o ideový návrh na dostavbu památníku studentem 3. ročníku Fakulty architektury ČVUT v Praze.

11 V r. 2013 byl proveden průzkum technického stavu tohoto objektu, bylo zjištěno velké množství dřevokazných hub.

12 Co do objemu práce byla nejsložitější novostavba Infocentra, dále rekonstrukce dřevostavby (tzv. barák dozorců) a rozsáhlé hrubé terénní úpravy, vytvoření odstavné plochy a velké množství inženýrských sítí.



Fotografie č. 9: Infocentrum a barák dozorců, podzim 2016. Archiv NPMK.

13 Autorský tým libreta tvořili: doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D., Mgr. Marek Junek, Ph.D., PhDr. Jan Randák, Ph.D., Ing. arch. Lucie Kirovová. Libreto bylo napsáno v souladu s ideovým záměrem, který byl schválen usnesením vlády č. 158/2011. Ideový záměr vypracovala PhDr. Markéta Pánková na základě požadavku MŠMT. **14** Scénář expozice recenzovali: doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc., zástupce ředitele Historického ústavu AV ČR, Jiří Padevět, ředitel nakladatelství Academia, Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D., vedoucí Oddělení historického výzkumu-Slezský ústav Slezského zemského muzea (SZM). SZM je správcem Národního památníku 2. světové války v Hrabyni.

sice vedení MŠMT schválilo, avšak do vlády nepředložilo a vyčkávalo.

Od začátku roku 2017 Muzeum romské kultury v Brně zintenzivnilo úsilí o získání památníku a požadovalo převzít areál pod svou správou od 1. 1. 2018. V souladu s platnými zákony a na základě politického rozhodnutí byla v březnu 2017 zahájena jednání o převodu státního majetku pod správu Ministerstva kultury, a to mezi Úřadem vlády ČR, Ministerstvem kultury, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem financí. Ministerstvo kultury také požádalo o kopii výše uvedeného materiálu, ve kterém byly pedagogickým muzeem zpracovány požadavky na kompletní provoz areálu včetně personálního zajištění, neboť se původně počítalo se zahájením provozu památníku v srpnu 2017.

V březnu 2017 se práce na budování památníku pozastavily, neboť bylo zapotřebí vyjasnit zodpovědnost za dokončení expozice. Aktivita na expozici byly znovu obnoveny po dokončení posledních korektur textů expozice, které byly vyžádány od autorů expozice, včetně autorů Muzea romské kultury.

EXPOZICE

Scénář expozice v souladu se schváleným librem byl intenzivně připravován již od roku 2012, kdy byl zahájen archivní výzkum odbornými pracovníky Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského. Stejně jako při architekto-

nické soutěži, i při přípravě expozice spolupracovalo NPMK s vysokými školami. Do přípravy libreta expozice se zapojili i studenti z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Finální podoba libreta expozice vznikla pod vedením doc. PhDr. Michala Stehlíka, Ph.D.¹³ v roce 2013.

Jak již bylo zmíněno, Michal Stehlík společně s ředitelkou NPMK Markétou Pánkovou poprvé v roce 2013 předložili členům časopisu Muzea záměr muzejníků, jak prezentovat tragickou historii Romů v táboře Hodonín u Kunštátu, a také osudy dalších skupin obyvatel perzekvovaných v hodonínském táboře. Oba věděli, jak náročné a citlivé téma je romský holocaust a jak důležité je nahlédnout na tragické osudy v širším kontextu. Poznátky získané archivním výzkumem se ukázaly jako velmi cenné, neboť o řadě etap dějin tábora v Hodoníně u Kunštátu historie do této doby mlčela. Bádání probíhalo většinou v nezpracovaných archivních fondech. Jak bylo uvedeno výše, výsledky výzkumu následně ovlivňovaly jednání ministerské Komise, zejména co se týče otázky rozšíření připomínání a piety všech obětí tábora. V roce 2015, v návaznosti na jednání pracovní skupiny, byl památník oficiálně přejmenován na Památník Hodonín u Kunštátu. Autorský tým scénáře sledoval dvě hlavní linie: jednak připomínat oběti všech etap tábora a v souladu s ideovým záměrem klást největší důraz na etapu tzv. cikánského tábora, která si vyžádala nejvíce obětí. Z edukačních důvodů bylo nutné romský holocaust důsledně začlenit do evropských historických událostí. Vláda tento záměr včetně změny názvu na Památník Hodonín u Kunštátu vzala na vědomí na svém jednání dne 24. 2. 2016.

Na scénáři expozice se intenzivně podíleli jak renomovaní odborníci na dějiny 20. století, tak historici z NPMK a MRK, jejichž úkolem bylo zpracovat nejrozsáhlejší část scénáře pojednávající o etapě tzv. cikánského tábora v letech 1942–43. Scénář se podařilo dokončit v roce 2015, kdy také prošel recenzním řízením.¹⁴ Na základě scénáře vznikl také architektonický návrh expozice. Scénář obsahoval tři časové osy,

pomocí kterých lze srovnávat místní, československé a evropské události. Na chronologickém pozadí se odrážel základní přehled jednotlivých historických etap tábora v letech 1940–1950. Plánovaná expozice měla vzniknout v Infocentru (její základní část), v baráku dozorců (prezentace jednotlivých etap tábora) a baráku vězňů, kde by byla expozice zaměřena na těžký život vězňů z období tzv. cikánského tábora. Scénář společně se stavebními pracemi rovněž respektoval pietní území bývalého cikánského tábora. Tento prostor je ohraničen kovovými tyčemi, z nich každá symbolizuje jednoho zemřelého vězně. Nezapomnělo se ani na vyznačení půdorysů nezachovaných vězeňských baráků z doby od 2. srpna 1942 do 30. září 1943.

Tábor vznikl v roce 1940 jako kárný pracovní tábor. V prosinci roku 1941 zanikl a následně zde dočasně fungoval sběrný tábor, konkrétně od ledna do srpna. Právě v srpnu roku 1942 zde začíná nejtragičtější etapa – je zde zřízen tzv. cikánský tábor, v němž jsou vězněny celé romské rodiny včetně dětí a starých lidí. Z tábora byly vypravovány transporty do koncentračního tábora Auschwitz II-Birkenau, kde drtivá většina vězňů našla smrt. Tábor byl oficiálně zrušen v prosinci roku 1943. Následně jej ke konci války využívaly německé ozbrojené složky jako výcvikové středisko, posléze areálem prošla rumunská armáda a Rudá armáda si zde zřídila lazaret. Ještě před koncem roku 1945 byl zdejší areál určen jako internační tábor pro německé obyvatelstvo neschopné odsunu (tato etapa si vyžádala 80 obětí na životech). V letech 1949–1950 vznikl na místě dnešního památníku tábor nucených prací pro vězně komunistického režimu. Od padesátých let 20. století byl areál určen k rekreačním účelům až do roku 2009.

V letech 2016–2017 odborníci NPMK pracovali na podobě audiovizuálních prvků v expozici, aby bylo možné definovat řídicí software pro jednotlivé audiovizuální prvky. V roce 2017 byl také dokončen časosběrný dokumentární film režisérky Ivany Křenové o budování Památníku Hodonín u Kunštátu a jeho historii.



Odkaz na tento filmový dokument je na webových stránkách:

<http://npmk.cz/pamatnik/tiskova-zprava-dne-6-11-2017>. V průběhu let 2016–2017 byly prováděny korektury grafického návrhu expozice Jaroslava Obsta a na základě získaných licenčních práv od archivů, muzeí a dalších institucí byla aktualizována její obrazová část. Na korekturách česko-anglických textů se od počátku podíleli spoluautoři scénáře z Muzea romské kultury, přesto ale Muzeum romské kultury v květnu 2017 prostřednictvím Ministerstva kultury vzneslo řadu výhrad ke scénáři, včetně její základní ideové koncepce (tzn. zasazení hlavního tématu do širších historických souvislostí). Z tohoto důvodu bylo svoláno jednání všech autorů a recenzentů (za přítomnosti MŠMT a MK), na němž se připomínky ke scénáři vypořádaly.¹⁵ Finální verze grafického návrhu expozice byla tudíž dokončena až v listopadu 2017. V té době byly práce na památníku zastaveny s ohledem na předchozí politická rozhodnutí (i s ohledem na probíhající auditní řízení realizované oddělením kontroly, dozoru a auditu ve veřejné správě MŠMT od 22. června 2017).

PŘEVOD PAMÁTNÍKU

Při vytváření scénáře se spolupráce s Muzeem romské kultury v Brně ukazovala jako problematická. Spolupráce měla podobu spíše jakéhosi „soupeření“ ze strany MRK, což nepřispělo společné spolupráci.

Fotografie č. 10: Pohled na současný stav Památníku: barák vězňů, foto ze střechy Infocentra, 2016. Archiv NPMK.

15 Zásadní schůzka k vypořádání připomínek ke scénáři se uskutečnila v prostorách NPMK dne 27. 7. 2017 za účasti odborníků historiků-autorů scénáře a jeho recenzentů, zástupců ministerstev školství a kultury a pracovníků MRK. Výběr textů scénáře pro překlad do angličtiny provedlo MRK, ne NPMK. Výhrady brněnského muzea k některým uvedeným historickým událostem ve třech časových osách byly odmítnuty týmem autorů scénáře, neboť právě srovnávání historických souvislostí je základním řemeslem historika. (MRK např. odmítal uvedení události jako „uzavření vysokých škol a uvěznění studentů v koncentračním táboře v r. 1939 nebo „Slovenské národní povstání“).

16 Usnesení Rady vlády pro záležitosti romské menšiny ze dne 17. února 2017. Ze zápisu z jednání rady je zřejmé, že za MŠMT se zúčastnil náměstek ministra Mgr. Václav Pícl a za NPMK PhDr. Markéta Pánková. Do programu byl dodatečně zařazen bod, týkající se převodu památníku. Za MZV se zúčastnil Mgr. Antonín Hradílek, který poznamenal, že široké zaměření expozice připravované Muzeem J. A. Komenského, které nepřipomíná pouze utrpení Romů, ale směřuje mnoho historických bezpráví z období let 1940–1950, může vést k značné konfuzi a kritice České republiky za snahu o relativizaci zločinů nacismu. PhDr. M. Pánková toto tvrzení odmítla.

17 Instalace výstavy proběhla v prostorách foyer před jednáním sálem Výboru ministrů za asistence p. M. Horáka ze Stálé mise ČR ve Štrasburku; paní Gabriella Battaini-Dragoni (Deputy Secretary General, Rada Evropy) ocenila významný přínos do stávající diskuse o zapojování příslušníků romské minority do každodenního dění ve společnosti; ČR předložila nejen základní přehled toho, čeho již bylo dosaženo a co lze označit za příklady dobré praxe (lessons learned), ale i nástin toho, na čem je do budoucna zapotřebí dále pracovat tak, aby se z dobré praxe stala praxe nejlepší (lessons to be learned); uvedla, že z postupů České republiky v této oblasti je možné vzít si příklad.

18 Podrobněji v příspěvku Markéty Pánkové *Vzdělávání Romů v historickém kontextu*, in: *Děti a mládež národnostních menšin*, sborník příspěvků z konference konané v Praze 10. listopadu 2016, vydal Magistrát hlavního města Prahy a Dům národnostních menšin, o.p.s., Praha 2017.

Nebylo tajemstvím, že v posledních letech MRK usilovalo o provozování nově vznikajícího památníku, a to za silné podpory Rady vlády pro záležitosti romské menšiny.¹⁶ Brněnské muzeum se opíralo o skutečnost, že již v Strategii romské integrace do roku 2020 z května 2014 byl zmíněn převod památníku pod správu Muzea romské kultury. Budování Památníku Hodonín u Kunštátu byl však politický úkol, který byl zadán MŠMT a jako takový se jej NPMK snažilo splnit. Na počátku roku 2017 Muzeum romské kultury oficiálně požádalo o převod památníku pod svou správu. Také ze strany zástupců Ministerstva zahraničních věcí byl převod podporován. Do vyjasnění kompetencí MŠMT vydalo pokyn k zastavení všech prací na expozici (aby nedošlo ke znehodnocení investice ze strany MŠMT). O pokračování budování expozice rozhodlo ministerstvo školství koncem května 2017. Mezitím Rada vlády pro romské menšiny zpracovala materiál pro vládu (usnesení vlády ČR č. 665 ze dne 18. 9. 2017 o změně příslušnosti hospodařit s majetkem České republiky), kde byl stanoven termín předání majetku Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. MŠMT žádalo, aby v tomto materiálu zaznělo poděkování NPMK za realizovaný projekt. Je však třeba dodat, že tento materiál měl být Úřadem vlády České republiky ve spolupráci s MŠMT a Ministerstvem kultury zpracován do 31. května 2017 v souladu s usnesením Rady vlády pro záležitosti romské menšiny ze dne 17. února 2017.

Po vydání daného usnesení byly podniknuty ze strany NPMK veškeré nutné kroky k převodu památníku. V říjnu 2017 byla započata jednání mezi NPMK, MŠMT a Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových ohledně harmonogramu činností nutných k uskutečnění převodu. Zaměstnanci NPMK se také několikrát na pracovních schůzkách setkali se zástupci ÚZSVM (v Praze, v Hodoníně u Kunštátu), aby došlo k harmonizaci činností ústící k úspěšnému převodu. Prvním krokem byla změna zřizovací listiny NPMK, vydaná MŠMT coby zřizovatelem muzea, na který bezprostředně navázalo *Rozhodnutí o nepotřebnosti majetku* vydané

ředitelkou NPMK PhDr. Markétou Pánkovou. Ve shodě se zástupci ÚZSVM byly řešeny zásadní úkoly související s převodem Památníku Hodonín u Kunštátu. NPMK řešila problematické body převodu na trojstranných jednáních, kterých se však ředitelka Muzea romské kultury nezúčastnila. Smlouva o předání majetku a o změně příslušnosti hospodařit s majetkem státu byla nakonec podepsána ÚZSVM a NPMK dne 4. 12. 2017. Následně dne 11. 12. 2017 došlo k fyzickému předání Památníku Hodonín u Kunštátu Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.

ZÁVĚR

Od počátku bylo cílem MŠMT vytvořit pilotní projekt zaměřený na vzdělávání o romském holocaustu v kontextu českých, resp. československých a evropských dějin. Hlavními návštěvníky měli být zejména žáci, studenti a širší veřejnost. Památník by se mohl stát jedním z cílových uzlů turistických stezek. Je škoda, že od samého počátku nebylo Muzeum romské kultury vyzváno k vybudování památníku (namísto jimi plánovaného Mezinárodního konferenčního centra), čímž by bylo možné předejít řadě problémů charakteru politického, personálního či stavebního. NPMK během sedmi let naplno pracovalo v zájmu vytvoření památníku. Navíc odborní pracovníci NPMK připravili putovní výstavu o dějinách tábora a budování památníku. Jak potvrdili starostové místních obcí, výstava skutečně zvyšovala povědomí o tragických událostech let 1940–1950 v řadě škol daného regionu. NPMK bylo dokonce v roce 2014 pověřeno vedením MŠMT a zástupci Stálé mise České republiky¹⁷ ve Štrasburku vytvořením výstavy na téma *Vzdělávání Romů v historickém kontextu* pro Radu Evropy se sídlem ve Štrasburku. Výstava byla pozitivně hodnocena i zástupci vedení Rady Evropy.¹⁸

NPMK věří, že projekt výstavby památníku, který trval sedm let, bude veřejností pozitivně přijat. Ohodnocení, jak se památník s expozicí podařilo vybudovat, bude jasné až po otevření areálu Muzeem

romské kultury, které se stalo správcem. MRK má dokončit expozici v souladu se scénářem (tisková data byla předána protokolem). V České republice se nová muzea a památníky příliš často nestaví, proto doufejme, že investiční a neinvestiční prostředky téměř za 100 000 000 Kč¹⁹ a dlouholeté úsilí Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze nebude zbytečné. Z celkové částky 98 556 000 Kč bylo vyčerpáno 86 800 985 Kč, nedočerpané prostředky ve výši 11 755 015 Kč byly Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy vráceny Ministerstvu financí.

Věříme, že expozice v Hodoníně přispěje k lepší vzdělanosti o dějinách druhé světové války s důrazem na romský holocaust, který byl jako téma před rokem 1989 dlouho opomíjen.

Pokud hledáme odpověď na otázku, kterou si autoři kladli na stránkách časopisu Muzeum 51/1/2013 v článku *Vybudování Památníku romského holocaustu u Hodonína (okres Blansko), výzva i riziko*, lze říci, že NPMK ve spolupráci s předními odborníky a zástupci MŠMT a MK danou „výzvu“ k budování památníku s expozicí poctivě přijalo a tuto zkušenost ocenilo při své práci v oblasti vzdělávání o historických událostech.

Přehled o využití areálu Hodonín u Kunštátu v letech 1940–2009

- 1940–1942 Kárný pracovní a sběrný tábor (káranci byli odsouzeni k 3–6 měsíčním trestům, během nichž si měli přivyknout práci) stavba dnešní silnice č. 19);
- 1942–1943 Tzv. cikánský tábor (internace cikánských rodin včetně dětí, celkový počet internovaných téměř 1400, 207 obětí přímo v táboře, mnoho set dalších transportováno do vyhlazovacího tábora Auschwitz II – Birkenau, kde byli ve většině usmrčeni;

- 1944 Pracovně výchovný tábor (internovány osoby vyhýbající se totálnímu nasazení);
- 1945 – výcvikové středisko Wehrmachtu,
– tábor rumunské armády,
– lazaret Rudé armády;
- 1945–1946 Středisko pro československé Němce neschopné odsunu (internace osob, které převážně z důvodu vysokého věku nebyly schopny zařazení do transportu);
- 1949–1950 Tábor nucené práce pro politické vězně komunistického režimu.

1950 a dále:

Areál tábora byl roku 1951 převeden do správy vězeňské stráže, která areál využívala jako výcvikové a rekreační středisko. Čistě rekreační funkci areál plnil od roku 1955, kdy začal sloužit jako dětská zotavovna. Původní dřevěné baráky postavené za války postupně chátraly a většina jich proto nakonec byla zdemolována. Roku 1974 koupila areál Cementárna Mokrá, která zde zřídila pionýrský tábor pro 160 dětí. Na místě původních staveb vzniklo 28 malých chat. Standard tábora se postupně zvyšoval, počínaje stavbou nových sociálních zařízení a konče vybudováním bazénu v roce 1981 plněného vodou předeřhřivanou ve slunečních kolektorech. Prázdniny zde trávil stovky dětí z domova i ze zahraničí. K rekreaci sloužil areál i po změně politických poměrů roku 1989. Na základě rozhodnutí vlády České republiky z roku 2009 areál odkoupilo MŠMT, aby v jeho prostorách zřídilo důstojný památník s expozicí. V době odkoupení areálu už byly částečně zachovány pouze dva objekty postavené za války, a to barák vězňů a barák dozorců (oba objekty jsou nyní opravené a slouží jako výstavní prostory).

Použité zdroje

Archiv NPMK
Národní archiv (NA), f. Generální velitel neuniformované protektorátní policie (GVNP), nezprac. dodatky.

¹⁹ Finanční prostředky v rozpočtu kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na rok 2010 původně určené na realizaci stavby Mezinárodního vzdělávacího a konferenčního centra Žalov činily ve výši 71 056 000 Kč. Dalších 20 000 000 Kč bylo určeno na výkup pozemků v místě zvaném Žalov.

- Usnesení vlády ČR č. 589 ze dne 4. 5. 2009.
 Usnesení vlády ČR č. 665 ze dne 18. 9. 2017.
- PÁNKOVÁ, Markéta. Úvodní slovo, In: *Pamětní seznam II. Hodonín*, sestavil Ctibor Nečas. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2014.
- PÁNKOVÁ, Markéta. Vzdělávání Romů v historickém kontextu. In: *Děti a mládež národnostních menšin*, sborník příspěvků z konference konané v Praze 10. 11. 2016, Praha: Magistrát hlavního města Prahy a Dům národnostních menšin, o.p.s., 2017.

Marie Ulčová a její příspěvek k západočeskému muzejnictví

Nela Štorková

Marie Ulčová and her Contribution to the West Bohemian Museums

Abstract: While today the Ethnographic Museum of the Pilsen Region represents just one of the departments of the Museum of West Bohemia in Pilsen, at the beginning of the twentieth century, in 1915, it emerged as an independent institution devoted to a study of life in the Pilsen region. Ladislav Lábek, the founder and long-time director, bears the greatest credit for this museum. This study presents PhDr. Marie Ulčová, who joined the museum shortly after the Second World War and in 1963 replaced Mr. Lábek on his imaginary throne. The main objective of this article is to introduce the personality of Marie Ulčová and to evaluate the activity of this Pilsen ethnographer and the museum employee with an emphasis on her work in the Ethnographic Museum of the Pilsen Region. The basic aspects of the ethnographic activities, not only of Marie Ulčová but also of the Ethnographic Museum of the Pilsen Region in the years 1963–1988, are described through her professional and popularising articles, archival sources and contemporary periodicals.

Keywords: Ethnography, West Bohemia, Folk Culture, Ethnographic Museum, Marie Ulčová, History of Ethnography

1. Úvod

Národopisné muzeum Plzeňska (NMP) dnes představuje jedno z oddělení Západočeského muzea v Plzni (ZČM). Na počátku 20. století, v roce 1915, však vzniklo jako samostatná instituce věnující se studiu lidové kultury na Plzeňsku. Největší zásluhu na vzniku tohoto muzea nese osobnost zakladatele a dlouholetého ředitele Ladislava Lábka, který spolu s Kroužkem přátel starožitností vytvořil základní strukturu muzea. Ladislav Lábek byl v odborné veřejnosti velmi uznávaným etnografem a muzejníkem, především s ohledem na své aktivity spojené s praktickou muzeologií. Nicméně s ohledem na to, že osobnosti zakladatele se věnovalo velké množství badatelů ať již v odborných studiích či vysokoškolských pracích,¹ představuje prezentovaná studie jeho následovnici PhDr. Marii Ulčovou, která do muzea nastoupila těsně po druhé světové válce a v roce 1963 vystřídala Lábka na pomyslném muzejním trůnu. Zároveň je nutné

zdůraznit, že v roce 2018 si připomínáme 20. výročí úmrtí této plzeňské osobnosti.

Hlavním cílem této stati je představit osobnost a zhodnotit činnost plzeňské etnografky a muzejní pracovnice Marie Ulčové s důrazem na působení v NMP. Prostřednictvím jejích odborných či popularizačních článků, archivních pramenů a dobové literatury jsou postihnuty základní aspekty etnografické a muzejní činnosti nejen Marie Ulčové, nýbrž také NMP především v letech 1963 až 1988. Pro přehlednější orientaci v prezentovaném tématu je celá studie rozdělena do čtyř tematických oddílů. Nejprve stručně představuje historii NMP od založení do druhé světové války. Zahrnuta je také pasáž věnována životu a studiu PhDr. Marie Ulčové. Samotný původ této plzeňské etnografky sehrál v jejím odborném zaměření velmi důležitou roli, proto jej nelze přehlédnout. Třetí kapitola se zabývá vědecko-výzkumnou činností Marie Ulčové. Na základě rozboru jejích vědeckých i popularizačních prací jsou představeny jak

¹ Výběrem lze uvést např. BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Význam Ladislava Lábka v plzeňské kulturní historii. In: Sborník Západočeského muzea - Historie 7. Plzeň, 1998, s. 65–73. KUNZ, Ludvík. Muzeologické dílo Ladislava Lábka 1915–1963. In: Sborník Západočeského muzea - Historie 7. Plzeň, 1998, s. 61–63. MADEROVÁ, Marie; MAZNÝ, Petr. Plzeň očima Ladislava Lábka. Plzeň: Starý most, 2003. Z kvalifikačních prací je možné zmínit např. PEŘINOVÁ, Anna. Ladislav Lábek a Zdeněk Wirth – přátelství i spolupráce. Diplomová práce. České Budějovice: Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2011. MACHOVCOVÁ, Blanka. Ladislav Lábek a jeho příspěvek k rozvoji západočeské etnografie. Diplomová práce. Plzeň: Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, 2015.

Mgr. et Mgr. Nela Štorková
Katedra antropologie FF
ZČU/Národopisné muzeum
Plzeňska
nelav@ksa.zcu.cz,
nstormkova@zcm.cz

2 FRÝDA, František. *Historie Západočeského muzea v Plzni. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, [cit. 14. 7. 2018].*

Dostupné z: <http://www.zcm.cz/profil-muzea/historie-muzea>.

3 LÁBEK, Ladislav. *Národopisná výstava Plzeňska. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek, 1912.*

4 Ibidem, s. 5.

5 Ladislav Lábek se narodil 27. ledna 1882 v Plzni. Lábek byl předním představitelem městské etnografie a muzejní práce. V čele NMP stanul 44 let.

6 KUNZ, Ludvík. *Muzeologické dílo Ladislava Lábka 1915–1963. In: Sborník Západočeského muzea – Historie 7. Plzeň, 1998, s. 62.*

7 LÁBEK, Ladislav. *Nástin praktické museologie pro krajská musea vlastivědná. Praha: Národopisná společnost československá, 1927.*

8 *Společnost pro národopis a ochranu památek. Národopisné muzeum Plzeňska za německé nadvlády 1939–1945. Za rok 1942–44: 24. ročenka Národopisného musea Plzeňska. Plzeň Společnost pro národopis a ochranu památek, 1945, s. 45.*

9 Ibidem, s. 7.

10 MADEROVÁ, Marie. *Jubiläum plzeňské etnografky. Český lid, 1995, roč. 62, č. 4, s. 352.*

11 *Centrální depozitář Nepomuk (CDN), Archiv Západočeského muzea v Plzni (AZČM). Osobní výkaz Marie Ulčové.*

12 Karel Chotek je považován za jednu z nejvýraznějších osobností meziválečného československého národopisu. Chotek jako jeden z prvních vydal stručný metodologický manuál s názvem *Program soupisu národopisného, jehož základní metody ukázal v praxi ve studii Široký důl*. Karel Chotek stál dlouhou dobu v čele Národopisného ústavu v Bratislavě. Po druhé světové válce nastoupil krátce na Karlovu univerzitu, odkud byl po nástupu komunistické strany odsunut do pozadí.

tematické, tak metodologické aspekty badatelské činnosti. Poslední část prezentuje činnost NMP v době, kdy Marie Ulčová stála v jeho čele. Činnost muzea však není striktně ohraničena lety 1963 až 1988, zahrnuto je období také krátce před jejím nástupem na post ředitelky.

2. Z dějin Národopisného muzea Plzeňska

Počátky západočeského muzejnictví sahají do druhé poloviny 19. století. Během roku 1878 se zásluhou Spolku přátel literatury a vědy české postupně etablovaly dvě muzejní instituce – historické a průmyslové muzeum. Hlavním posláním muzeí bylo systematické shromažďování historických, přírodovědných a národopisných předmětů.² Myšlenka vybudování NMP sahá o třicet let později do roku 1909 ve spojení s připravovanou demolicí měštanských domů v Dřevěné ulici v Plzni. V této době v Plzni působil Kroužek přátel starožitností (KPS), jehož centrem zájmu byla záchrana a do jisté míry propagace památek především v Plzni. Členům kroužku se podařilo Gerlachovský dům zachránit, a tak vyvstala otázka, k jakým účelům dům dále poslouží. Nakonec bylo rozhodnuto, že zde vznikne NMP. Pro lepší správu byla ustavena Společnost pro národopis a ochranu památek (SNOP). Předzvěstí pro založení NMP se stala Národopisná výstava Plzeňska, která se konala v dubnu 1912 v Měštanské besedě v Plzni. Na výstavě byly prezentovány předměty shromážděné členy KPS, které poukazovaly na život obyvatel na Plzeňsku. Předměty prezentované na výstavě se posléze staly základem sbírek nově vznikajícího muzea.³ Hlavní inspirací pro realizaci Národopisné výstavy Plzeňska a vzniku NMP se Ladislavu Lábkovi stala Národopisná výstava československá v Praze z roku 1895. Lábka zaujal systém krajských výstav a rozsáhlá akviziční činnost spojená se shromažďováním předmětů na NVČ a následným vznikem Národopisného muzea v Praze.⁴

Do realizace příprav muzea negativně zasáhla první světová válka, během které hlavní představitel SNOP, Ladislav Lábek,⁵

byl nucen odejít na frontu. I přes to jej nadšení pro vybudování muzea neopustilo a během své frontové dovolené připravil muzeum na provizorní otevření. V duchu Lábkova pojetí vznikla v Gerlachovském domě expozice, jež návštěvníka seznámila s podobou kupeckého obchodu, životem měštanského obyvatelstva a v neposlední řadě podobou lidových světnic z plzeňských vesnic. Oficiálně však došlo k otevření muzea až v únoru 1918. Ihned od počátku se však muzeum potýkalo s četnými problémy spojenými především s nedostatkem prostor pro uskladnění rychle se rozrůstajícího muzejního fondu. SNOP předložila několik návrhů na výstavbu muzejního depozitáře, na realizaci samotné stavby bohužel nedošlo. Přesto lze ve spojitosti s rozšiřujícím se fondem najít jistá pozitiva. Ladislav Lábek zavedl promyšlenou evidenci muzejních sbírkových předmětů, která působí velmi pokrokově i v době současné. Evidence nových přírůstků byla vedena dvojím způsobem. Jednak v knižních inventářích (dnes bychom ji mohli nazvat evidencí chronologickou) a rovněž v rozpracovanější podobě v lístkovém katalogu či kartotéce (dnes bychom ji nazvali evidencí systematickou).

Během 20. let se Lábek podílel na mnohé vědecké a popularizační činnosti, v rámci které pořádal různé přednášky, mimo jiné také v Praze. S ohledem na svou muzejní činnost úzce spolupracoval s Národopisnou společností československou, na zdejší půdě přednesl v roce 1926 program pro budování krajských muzeí vlastivědných.⁶ Tento program rok poté vydala Národopisná společnost jako příručku *Nástin praktické museologie pro krajská musea vlastivědná*, v níž Lábek popsal základní aspekty muzejní práce s ohledem na vlastivědná musea. Představil zde nejen fungování muzeí, ale také systém propracované evidence.⁷

Konec 30. let se v muzeu nesl ve znamení mocenských sporů spojených s nastupující druhou světovou válkou. NMP se dostalo, tak jako jiná plzeňská musea, pod nadvládu „Kulturamtu“, který v Plzni vznikl 13. října 1941.⁸ Situace se ještě

zhoršila po atentátu na zastupujícího říšského protektora, po němž vyšlo nařízení, které v podstatě zbavilo vedoucí pracovníky jejích rozhodovací pravomoci. Muzea se obrátila především na kulturu německou a veškeré kroky, které jednotliví muzejníci prováděli, bylo nutné konzultovat s představiteli „Kulturamtu“. V NMP se vlna poněmčování projevila s nástupem Ulricha Nicolaie, který byl pověřen kontrolou a reorganizací muzea.⁹ Prostory mapující zemědělské nářadí byly vyklizeny a nahrazeny expozicí zbrojnice. Kromě reinstalace stávající expozice utrpělo muzeum značné ztráty spojené především s péčí o sbírky, když některé předměty skončily v rukách německých prominentních představitelů. Blížící se konec války znamenal pro zaměstnance muzea vidinu zlepšení jejích dosavadní situace. Po osvobození se však začaly hromadit nové úkoly, které bylo v souvislosti s chodem muzea nutné splnit. V první řadě bylo nutné provést rozsáhlou inventarizaci a reorganizaci sbírek, aby bylo možné identifikovat ztráty spojené s druhou světovou válkou. Zde se pozitivně odrazila Lábkova pokroková evidence sbírkových předmětů, podle které bylo možné se snadněji zorientovat v poškozených sbírkách. Kapitulu po druhé světové válce začíná psát také Marie Ulčová.

3. Osobnost Marie Ulčové

Marie Ulčová se narodila 11. srpna 1925 v příměstské vsi Božkově u Plzně do rodiny řídícího učitele obecné školy Augustýna Ulče a Marie Ulčové. Právě tato skutečnost se později odrazila do samotné činnosti doktorky Ulčové. Její otec i babička, na kterou velmi ráda vzpomínala, byli v Božkově veřejně činní, díky tomu si získali u ostatních obyvatel značný respekt. Ten v podstatě napomohl i Marii Ulčové, když svou badatelskou pozornost obrátila také na tuto příměstskou obec.

Během svého dětství navštěvovala obecnou školu v Božkově, odkud se následně vydala na plzeňské klasické gymnázium, které úspěšně zakončila maturitní zkouškou. Po maturitě v roce 1944 byla totálně



Marie Ulčová v první třídě obecné školy v Božkově (1931–1932).

nasazena do továrny Lekov v Blovicích. Později, díky svému strýci, nastoupila do aprovizčního úřadu plzeňského magistrátu, odkud přestoupila 20. listopadu 1945 do Národopisného muzea Plzeňska pod vedením Ladislava Lábka.¹⁰ Marie Ulčová zde byla „pověřena inventarizací a konservací krojů a výšivek, které tvoří převážnou část musejních sbírek a vedením příruční knihovny a knihovny Školského muzea.“¹¹

Po znovuotevření vysokých škol se rozhodovala, zda má studovat na Katedře českého jazyka Filozofické fakulty nebo se přihlásit na Právnickou fakultu. V rámci svého odborného působení v muzeu však začala od roku 1947 studovat na Katedře národopisu FF UK, kde navštěvovala semináře pod vedením odborných etnografů profesora Karla Chotka¹² a docentky Drahomíry Stránské.¹³ Zde zpracovávala disertační práci s názvem „Božkov: vývoj lidové kultury na plzeňské vsi ve druhé polovině 19. století“,¹⁴ ve které zkoumala svou rodnou obec. Disertační práci rozdělila na tři části, v nichž zkoumala poměry hospodářské a sociální, kulturu hmotnou a kulturu duchovní. Přiblížila zde vývoj obce od nejstarších dob po konec 19. století, stavby, lidový oděv, zvyky a tradice či vztah místních k božkovské škole. Poté, co studium úspěšně zakončila závěrečnou zkouškou v roce 1952, získala titul PhDr. a stala se tak údajně první graduovanou etnografkou v západočeském regionu.¹⁵

V roce 1963 se po odchodu Ladislav Lábka stala ředitelkou NMP. K postu ředitelky byla 14. listopadu 1968 jmenována vedoucí skupiny společenskovedních oborů Západočeského muzea v Plzni a zároveň zástupkyní ředitele muzea pro

Více o osobnosti Karla Chotka viz PETRÁNOVÁ, Lýdia. Karel Chotek a jeho škola. In: WOITSCH, Jiří a JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. (eds.). *Etnologie ve zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016, s. 71–92.

¹³ Drahomíra Stránská byla přední česká etnografka, která je právem nazývána „První dámou“ českého národopisu ve 20. století. Pracovala v Národopisném oddělení Národního muzea, ale také v muzeu Náprstkově. Po druhé světové válce působila jako docentka na Katedře etnografie a folkloristiky. Badatelsky se zaměřovala na výzkum lidového oděvu v Československu. V padesátých letech byla také hlavní redaktorkou Národopisného věstníku československého. HRDÁ, Judita.

Drahomíra Stránská – první dáma českého národopisu 20. století. *Český lid*, 1999, č. 4, s. 363–367.

¹⁴ ULČOVÁ, Marie. *Božkov: vývoj lidové kultury na plzeňské vsi ve druhé polovině 19. století*. Disertační práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1952.

¹⁵ ULRYCHOVÁ, Marta. *Badatelský odkaz Marie Ulčové*. Spektrum, 1998, č. 2, s. 61.



Marie Ulčová portrét kolem roku 1970.

společenskovední obory.¹⁶ Za svou dlouholetou práci v muzeu a celkovou kulturně-osvětovou činnost převzala v roce 1995 u příležitosti oslav 700 let města Plzně ocenění Pečetí města Plzně od primátora Zdeňka Proška.¹⁷ Marie Ulčová zemřela v Plzni po dlouhé nemoci 17. března 1998.

4. Vědecko-výzkumná činnost PhDr. Marie Ulčové

Badatelské zaměření doktorky Ulčové lze rozdělit do několika tematických bloků. Od výzkumů lidové kultury na Plzeňsku, přes důkladné studium materiálů o lidovém odívání se dostala až ke studiu městského prostředí.

Z počátku své vědecké práce se Marie Ulčová zabývala mapováním lidové kultury na českém jazykovém ostrovu na Stříbrsku ve spolupráci s Oldřichem Blechou. V Sulislavi a okolí výzkumníci prováděli rozhovory s místními obyvateli, kteří se stali samotným badatelům velmi blízkými spolupracovníky.¹⁸ Sulislavský ostrůvek přitahoval pozornost etnografů především pro jeho osud spojený s germanizačními snahami v 19. století. Zde se kromě lidových zvyků a tradic věnovali všem aspektům vesnického života. Mimo to se zúčastnila národopisných sběrů ve

spolupráci s Karlem Rodinou a Oldřichem Blechou, s nimiž nashromáždila řadu písňových zápisů z příměstských obcí kolem Plzně.¹⁹

Vedle studia lidové kultury nelze opomenout terénní práci v Božkově u Plzně. Její vědecký zájem o tuto lokalitu se promítl již do disertační práce, kterou Ulčová obhájila na Karlově univerzitě, nicméně její vztah k rodné vsi se odrazil do celého jejího výzkumného snažení. Ulčová se zabírala proměnami života příměstských čtvrtí, u nichž sledovala proměny obcí s důrazem na poválečný vývoj spojený se zakládáním družstev, když se pod záštitou resortního úkolu R22/73 věnovala stavebním proměnám zemědělských usedlostí. Jak již bylo zmíněno, velmi důležitým aspektem pro vstup do terénu byla společenská činnost především otce a babičky. Marie Ulčová tak svou rodnou obec a své informátory velmi dobře znala, což jí umožňovalo mnohem lepší pohyb ve zkoumané oblasti. Je nutné podotknout a zároveň ocenit, že i přes výbornou orientaci nejen v prostoru, podložila své studium rovněž archivními prameny uloženými v plzeňském archivu.²⁰

V 60. letech se tato plzeňská etnografka podílela na zpracování státního úkolu 301–4 „Vztahy mezi oblekem městské a venkovské pospolitosti“ vedeného pracovníky Ústavu etnografie a folkloristiky ČSAV s ohledem na to, že v plzeňském muzeu se nacházel bohatý srovnávací materiál ještě z dob sběratelské činnosti Ladislava Lábků a jeho sestry Marie Lábkové. Při plnění tohoto úkolu obrátila Marie Ulčová svou pozornost na vývoj a skladbu odívání na Plzeňsku.²¹ Své studie představující lidový oděv vystavěla na širokém spektru pramenů. Kromě terénní práce využívala také bádání v muzeu, archivu či studium ikonografických materiálů. Základem například pro zpracování výbavy venkovská pozůstalost v plzeňském městském archivu z let 1783–1878, zvláště pak pozůstalost Alžběty Havránkové. Na základě pozůstalostního protokolu analyzovala Marie Ulčová prvky lidového oděvu na Plzeňsku. Kromě informací o odívání

¹⁶ CDN, AZČM. Rozhodnutí o zařazení pracovníka na funkční místo a stanovení mzdy a Dodatek k rozhodnutí o zařazení pracovníka ze dne 14. 11. 1968.

¹⁷ MADEROVÁ, Marie. Životní jubileum PhDr. Marie Ulčové. *Plzeňský deník*, 11. 8. 1995, s. 11.

¹⁸ ULČOVÁ, Marie. Za národopisem na Stříbrsko. *Život Plzeňska*, 1951, č. 1, s. 57.

¹⁹ Jedná se především o obce Doubravka, Bukovec, Újezd, Koterov, Božkov, které jsou již dnes součástí Plzně.

²⁰ ULČOVÁ, Marie. Současné změny obytných zemědělských usedlostí v příměstské vsi Božkově. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 3. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni*, 1987, s. 137–150.

²¹ CDN, AZČM. Plán činnosti národopisného oddělení Západočeského muzea na rok 1965.

však, jak ve svém příspěvku podotkla, obsahují „knihy venkovských pozůstalostí v plzeňském městském archivu mimo oblečení ještě celou řadu důležitých údajů (inventářů hospodářství, soupisu mobiliáře a podobně)“.²² Těm však pozornost nevěnovala.

Výrazný potenciál našla ve střeleckých terčích, z nichž vzešla studie odkrývající odívání z let minulých. „*Střelecké terče předvádějí oblečení plzeňských rokokových měšťanů v několika typech rozrůzněných zřejmě podle příležitosti, sociální příslušnosti a věku jednotlivých nositelů.*“²³ Také zde doplnila své poznatky o bádání v archivech, čímž docílila lepšího kontextu celé doby i problematiky. Mimo to využila svou muzejní profesi, když prostudovala především střelecké terče uložené ve sbírkách NMP.

Své poznatky prezentovala, ve spolupráci s pracovníky Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV a akademických pracovníků, v kolektivní monografii *Západočeská vlastivěda – Národopis*, která podala ucelený obraz z oblasti historie, národopisu či místopisu západních Čech. Marie Ulčová zde spolu s Marií Maderovou a Jiřinou Svobodovou přiblížila lidový oděv a výšivku na Plzeňsku,²⁴ k čemuž opět využila svou dlouholetou práci s fondem lidového textilu v NMP. U lidového oblékání zůstala také ve svém článku *Lidový кроj v proměnách času*²⁵ zabývajícím se proměnami plzeňského lidového oděvu. Zde jí však byly významným pramenem k analýze vývoje lidového oděvu rukopisné odpovědi na dotazníky, rozesílané při přípravách Národopisné výstavy československé v Praze 1895.²⁶

Marie Ulčová se zajímala rovněž o plzeňskou svatbu, fáze příprav, průběh, ale také samotnou nevěstu a především její ošacení. Pozornost zaměřila na přípravy na korunovaci Ferdinanda I. a jeho choti Marie Anny v roce 1936. Při této příležitosti měly být prezentovány jednotlivé oblasti českých zemí, Plzeňsko nevyjímaje. Ulčová prošla agendu jednotlivých regionů, při nichž narazila právě na popis svatebního průvodu, což ji vedlo k tomu, aby jej hlouběji prozkoumala. Jistým impulsem jí byly také zprávy o přípravách Ná-

rodopisné výstavy československé roku 1895 v Praze, kde byla plzeňská svatba rovněž prezentována.²⁷

Ovlivněna nejen osobností Ladislava Lábků, který se soustředil zejména na analýzu městského života, ale také státními úkoly, zaplnil její poslední léta v muzeu výzkum dělnické kolonie Karlov. Velmi důležité pro detailní vhléd této problematiky se ukázalo zpracování sčítacích operátů v Archivu města Plzně a v Podnikovém archivu Škoda, díky nimž bylo možné poodkrýt vedle historie kolonie také migraci obyvatel.²⁸

5. Národopisné muzeum Plzeňska pod vedením Marie Ulčové

Poválečný vývoj muzea se ihned od počátků potýkal s četnými problémy. Po druhé světové válce bylo nutné postupně dát muzeum zpět do původních pořádků. Během nacistické okupace byla velká část sbírek poničena či rozprodána, podle vyhlášek německých úřadů se muzeum zaměřovalo spíše na kulturu německojazyčných obyvatel a jejich oblastí. Díky tomuto vývoji bylo nutné ihned v roce 1947 začít s inventarizací sbírek. Marie Ulčová nastoupila do NMP v roce 1945, kde dostala na starosti fond lidových krojů spolu se správou knihovny a později pomáhala také s inventarizací fondu. Spolupráce mezi Marií Ulčovou a Ladislavem Lábkem nebyla jednoduchá. Skloubit práci v muzeu se studiem v Praze nebylo snadné, což se také odrazilo do jejich vzájemného vztahu. Ladislava Lábků znepokojovalo neustále dojíždění Ulčové na univerzitu do Prahy, místo aby se naplno věnovala muzejní práci, což se několikrát stalo předmětem jejich převážně pracovních sporů. Přesto však Ulčová vzpomíná na Ladislava Lábků s respektem:

„*Nebylo by pro nikoho snadné ani vděčné převzít pracoviště po osobnosti tak mimořádné, jakou byl Ladislav Lábek, a přitom neztratit vlastní tvář, nevzdat se vlastního názoru a uplatnění vlastních hledisek a poznatků. Bylo třeba přesvědčit se srovnáváním s jinými muzei o výjimečnosti a ceně toho plzeňského, aby hluboká úcta k vykonanému dílu*

22 ULČOVÁ, Marie. Výbava chalupnické nevěsty z Plzeňska v roce 1800. *Český lid*, 1978, roč. 65, č. 1, s. 38.

23 ULČOVÁ, Marie. Plzeňské střelecké terče jako doklad odívání z konce 18. století. *Příspěvek k vývoji lidového oblečení na Plzeňsku v jeho nejstarší fázi a rozbor vlivů měšťanského oblečení na utváření jeho podoby*. In: *Minulostí západočeského kraje*, 1980, Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, s. 239.

24 ULČOVÁ, Marie, MADEROVÁ, Marie, SVOBODOVÁ, Jiřina. Lidový oděv a výšivka. In: JÍLEK, Tomáš (ed.). *Západočeská vlastivěda – Národopis*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990, s. 99–118.

25 ULČOVÁ, Marie. Lidový кроj Plzeňska v proměnách času. *Příspěvek ke studiu jeho vývojových fází*. In: *Minulostí Západočeského kraje XI*. Plzeň: Archiv města Plzně, 1974, s. 147–159.

26 ULČOVÁ, Marie. Lidový кроj Plzeňska v proměnách času. *Příspěvek ke studiu jeho vývojových fází*. In: *Minulostí Západočeského kraje XI*. Plzeň: Archiv města Plzně, 1974, s. 147.

27 ULČOVÁ Marie. Selská svatba z Plzeňska. *Její nejstarší popis z roku 1836 a zhodnocení pramenů pozdějších*. In: *Minulostí Západočeského kraje X*, Plzeň: Archiv města Plzně, 1974, s. 156–157.

28 ULČOVÁ, Marie. Karlov. *Historie vzniku škodovské dělnické kolonie v Plzni*. *Etnografie dělnictva*, 1983, s. 79–118.

předchůdcově překlenula a vyrovnala pochopitelné generační odlišnosti."²⁹

Negativně se do vývoje NMP odrazila změna politické situace spojená s únorovým převrácením v roce 1948, kdy bylo sloučeno spolu s Uměleckoprůmyslovým a Historickým muzeem v jeden administrativní celek s jednotným názvem Západočeské muzeum v Plzni, čímž se dostalo pod společnou správu a jedno vedení. Celková politická situace v Československu se odrazila do činnosti muzea, všichni pracovníci začali být postupně prověřováni a výzkumná činnost byla ovlivňována politickou objednávkou a státními plány. Také z tohoto důvodu čelilo národopisné oddělení kritice pro jeho odborné zaměření, jak vystihla samotná Ulčová ve své vzpomínkové stati. „V těžkých padesátých letech se staly muzejní expozice terčem zlých politických útoků, zejména na doklady městské kultury, která se vyhlášovala za oslavu buržoazie“.³⁰ Z pohledu vládnoucí garnitury byla kritika na místě. Politická kultura byla postavena především na vrstvě dělníků či na úspěchu budování socialismu a měšťanská kultura sem více než nezapadala. V kontextu doby se tak uvažovalo o vyřazení sbírkového fondu souvisejícího se stylem městského života. Spolu s tím se spekulovalo o přestěhování expozice NMP do venkovních objektů a na jeho místě měla vzniknout expozice feudalismu.³¹ Plán však realizovaný nebyl a muzeum zůstalo na svém místě na náměstí Republiky v Plzni.

Poválečné období se neslo ve znamení postupného etablování nové nejen národopisné, ale také muzejní vědy. V průběhu 50. let se konaly tři celostátní etnografické konference, na kterých byly ustaveny základní tematické a metodologické úkoly nově se formující vědy podle sovětského vzoru.³² S ohledem na zaměření NMP byla za nejnaléhavější úkol 50. let vytyčena dokumentace pronikavých změn v životě vesnice a ve formách zemědělské výroby dovršujících se po roce 1955 hromadným zakládáním zemědělských družstev. Ze shromážděných informací a dokladů o životě na vesnici vyvstala myšlenka vy-

budovat krajskou zemědělskou expozici, která měla být realizována v letech 1965 až 1970, k samotnému dokončení plánu však nedošlo.³³ Od zemědělské produkce se v podstatě i nadále odvíjela velká část muzejních národopisných aktivit. Na přelomu 50. a 60. let se tak realizovaly sběry zemědělského náčiní v širokém okolí Plzně, zejména na Klatovsku, Nepomucku, Radnicku, Plasku či Stříbrsku, z nichž bylo muzeum obohaceno o sto nových muzejních exponátů. Nové přírůstky měly být využity při vytvoření nové expozice zemědělské výroby v Kladrubech.³⁴

Mnohem závažnější problém řešila již samotná Marie Ulčová, když Ministerstvo školství a kultury vydalo v prosinci 1960 Směrnici pro správu sbírek museí a galerií č. j. 50182/60-V/2 ze dne 21. 12. 1960, která mimo jiné zavedla dvou stupňovou evidenci sbírkových předmětů. V NMP byla od Ladislava Lábka zavedena pokroková evidence již od počátku existence muzea, a tak se pracovníci snažili, aby muzeum získalo výjimku o zařazení do celostátního systému evidence. Proto Ulčová spolu s tehdejšími řediteli Oldřichem Kubou poslali žádost na Kabinet musejní a vlastivědné práce. Svou žádost odůvodnili slovy: „Evidence v tomto oddělení je úplná a byla vedena od založení ústavu způsobem, který se dosud plně osvědčuje a byl mnoha odborníky oceňován velmi kladně.“³⁵ Až roku 1983 byla oficiálně povolena výjimka z celostátně stanoveného jednotného systému evidence.³⁶

Jeden z úkolů tehdejší národopisné vědy představoval výzkum průmyslových (dělnických) oblastí. Není divu, horník jako specifická skupina dělnické třídy, patřil mezi nejproduktivnější skupiny socialistického státu. A tak v první polovině 60. let obrátilo NMP své badatelské aktivity do oblasti hornického Nýřanska. Při realizaci tohoto vědeckého úkolu byl v muzeu poprvé využit magnetofon, pomocí něhož byla zachycena píseň o nýřanské stávce z roku 1890 a některé vzpomínky pamětníků. Sesbíraný materiál posloužil jako podklad pro vznik expozice dělnického hnutí ZČM.³⁷

29 ULČOVÁ, Marie. Muzeum života na Plzeňsku. 75 let Národopisného muzea Plzeňska.

In: Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 7. Plzeň: Západočeské muzeum, 1991, s. 16.

30 Ibidem, s. 15.

31 BECHNÝ, Daniel. Národopisné sbírky. In: FRÝDA, František. (ed). Západočeské muzeum 1878–2008, Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 2008, s. 104.

32 PETRÁŇOVÁ, Lýdia. Etnografie a folkloristika. Hledání společné cesty (1952–1953). In: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 1905–2005, Praha 2005, s. 39.

33 ULČOVÁ, Marie. Z práce národopisného oddělení Západočeského muzea v Plzni. Český lid, 1965, č. 2, s. 121.

34 ULČOVÁ, Marie. Muzeum života na Plzeňsku. 75 let Národopisného muzea Plzeňska. In: Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 7. Plzeň: Západočeské muzeum, 1991, s. 16.

35 CDN, AZČM. Žádost o udělení výjimky z nového způsobu evidence s odvoláním na § 7 Směrnice pro správu sbírek v museích a galeriích, š. j. 50182/60-V/2 z 21. 12. 1960.

36 ULRYCHOVÁ, Marta. Blahopřání do Plzně. Folklor, 1995, č. 5, s. 277.

37 ULČOVÁ, Marie. Z práce národopisného oddělení Západočeského muzea v Plzni. Český lid, 1965, č. 2, s. 122.

Začátkem roku 1963 se uskutečnil na vesnicích v nejbližším okolí Plzně sběr dokladů lidového oblékání z přelomu 19. a 20. století. Statě pojednávající o lidovém oděvu byly rozebrány v kapitole věnující se vědecko-výzkumné činnosti Marie Ulčové. V muzeu byly výsledky prezentovány na výstavě *Jak je kroj, tak se stroj*, která představila vývoj především plzeňského kroje. Marie Ulčová zvala na výstavu slovy: „...chce-li se někdo potěšit bohatstvím tvůrčího nadání našich minulých generací, tomu dají bohaté národopisné sbírky plzeňského muzea – jak dosvědčuje i současná výstava – vrchovatě možnost.“³⁸

V dalším průběhu roku 1963 byly prováděny výzkumy věnované lidové výrobě. Vedla je potřeba získat doklady lidové výroby z širšího teritoria, dosud ve fondech nezastoupeného a zároveň také snaha o doplnění názorné dokumentace prováděné tentokrát pomocí i krátkých filmových záběrů. Tak byla zachycena zánikající výroba ručně kovaných hřebů posledními cvokaři v Mýtě, pletení lubových košů v košíkářské obci Krchlebech na Staňkovsku a výroba dřeváků a košťat i práce posledního tkalce ve Strážově na Klatovsku.³⁹ Sesbíraný materiál byl mimo jiné uveden na výstavě *„Lidová výroba západních Čech“*, která se kromě velkého sálu ZČM uskutečnila také v muzeu v Klatovech. Návštěvníci na výstavě mohli zhlédnout ku příkladu zpracování lnu a vlny, krajkářství, vyšivačství, práce se dřevem a slámou a jiné.⁴⁰

Vedle výzkumné činnosti se muzejní pracovníci věnovali také práci provozní. V polovině 60. let probíhala revize celého muzejního fondu, která však byla přerušena událostmi v roce 1968. Krátce po srpnu 1968 bylo muzeum pro veřejnost uzavřeno nejen z důvodu rekonstrukce zastaralé elektroinstalace. Pro veřejnost se opět otevřelo v roce 1972. Během samotné rekonstrukce byla upravena i stálá expozice, která tak získala nové možnosti osvětlení a elektrické temperování expozic. Kromě toho byla provedena reinstalace stávající expozice, i přes to však zůstala koncepce v duchu pojetí Ladislava Lábků, kterou Marie Ulčová doplnila o své

poznatky z výzkumů.⁴¹ Expozice představující především městské prostředí byla rozšířena o tematický soubor mapující lidové zvyky, expozici lidového zpracování dřeva a expozici západočeských krojů. Samotná 60. léta hodnotila Marie Ulčová jako pro muzeum šťastná. Personální situace, se kterou se od komunistického převratu v roce 1948 muzeum potýkalo, se zlepšila, a tak bylo možné lépe pracovat na jednotlivých muzejních úkolech. Rovněž mírné uvolnění poměrů umožnilo pracovníkům realizovat výzkumy a některé výstavy částečně dle svého uvážení.

To však již nelze říci o letech následujících, kdy po srpnových událostech roku 1968 probíhala nejen činnost muzea pod vlivem politicko-ideologické nadvlády. Každé muzeum pracovalo podle daných ideových záměrů. NMP nebylo výjimkou, když se podílelo na „řešení resortního úkolu R22/73, sledujícího dokumentaci současné vesnice; ten otevřel – spolu se vznikem etnografie dělnictva – neobyčejně zajímavý problém přeměny příměstské vesnice plzeňské“.⁴² Tím se Marie Ulčová vrátila do své rodné vsi Božkova, na níž, jak již bylo zmíněno, poukázala na proměny vesnice pod vlivem zakládání zemědělských družstev.

Počínaje 28. březnem 1979 byla uzavřena část expozice, která představovala zemědělství, ale také návštěvnícká pasáž vedoucí k expozici kupeckého obchodu v přízemí Gerlachovského domu. Důvodem se stalo možné propadnutí této expozice kvůli jímce, která se nacházela pod těmito prostory.⁴³ V současné době v prostorách, které byly v roce 1979 uzavřeny, obnovili pracovníci muzea kupecký obchod z devatenáctého století podle původní koncepce.

Druhá polovina 70. let a léta následující se stále nesla ve znamení práce na ideologickou objednávku. Politická situace silně ovlivňovala chod nejen plzeňského muzea, což se odrazilo především ve výstavách, které musely korespondovat s ústředními tématy. Výběrem za všechny lze vyzdvihnout výstavu *„Dítě – rodina – společnost“* konanou v roce 1984 v NMP. Rodina jakožto základ socialistické společnosti nemohla být v muzejní prezentaci

38 ULČOVÁ, Marie. *Jak je kroj, tak se stroj. K výstavě plzeňských lidových krojů. Kulturní přehled, srpen 1965, s. 16.*

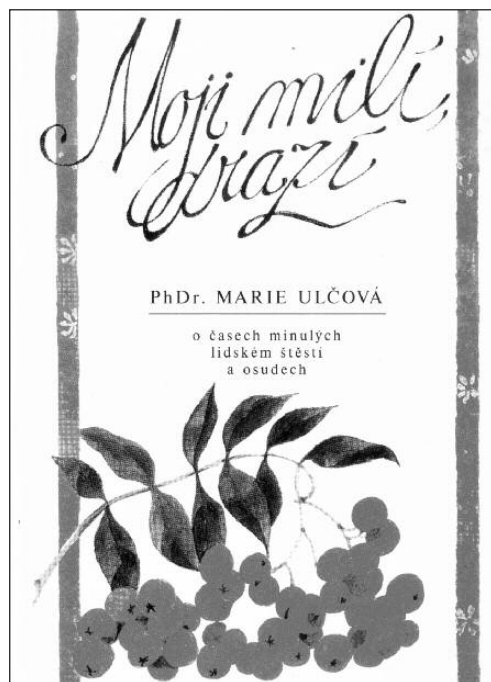
39 ULČOVÁ, Marie. *Z práce národopisného oddělení Západočeského muzea v Plzni. Historie 7. Plzeň: Západočeské muzeum, 1991, s. 17.*

40 *Ibidem.*

41 ULČOVÁ, Marie. *Muzeum života na Plzeňsku. 75 let Národopisného muzea Plzeňska. In: Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 7. Plzeň: Západočeské muzeum, 1991, s. 17.*

42 *Ibidem.*

43 ANMP. *Předmětový archiv 1/ZČM (NMP), SINE, PA1, Muzeum – NMP, sl. NMP. Dopis Marie Ulčové náměstkovi ředitele muzea ze dne 28. června 1979.*



Obálka knihy *Moji milí, drazí*.

opomíjena. Výrazným obrazem doby může posloužit také výstava „*Krása života*“, jejíž výchovně-vzdělávací cíl zněl jasně: „*Poznání umělecké tvořivosti slovenských žen jako zákonitých pokračovatelů pokrokových kulturních tradic slovenského národa, prezentování neobyčejného rozvoje slovenské kultury a celého slovenského národa po vzniku federativního uspořádání státu.*“⁴⁴ Dále je nutné vyzdvihnout také úspěšnou výstavu „*Žena a domácnost*“, která byla prezentována kromě výstavního sálu ZČM také v Kulturním a informačním středisku ČSSR v Berlíně.

K muzejní profesi neodmyslitelně patří rovněž samotná práce se sbírkami, jejich uchovávání, akviziční a katalogizační činnost. Během působení Marie Ulčové v NMP se sbírkový fond rozšířil na téměř 72 000 inventárních čísel. Marie Ulčová v souvislosti s rostoucím počtem sbírkových předmětů musela řešit dva základní, avšak velmi důležité problémy. Jednak personální obsazení muzea, kdy péči o sbírky měly na starosti pouze dvě pracovnice. Druhým, závažnějším problémem, byl nedostatek a stav depozitárních

prostor. I přesto, že se Marie Ulčová všemožnými žádostmi a projekty snažila o zlepšení depozitárních i muzejních podmínek, většina z nich nebyla nikdy zrealizována.⁴⁵ Marie Ulčová opustila NMP v roce 1988. Nástupkyní se jí stala Marie Maderová.

Závěrem této části je nasnadě přiblížit pohled Marie Ulčové na samotné muzeum. Na základě otázek především z řad novinářů, zeptala se Marie Ulčová ve své úvaze na to, „*Co je tu u vás nejzajímavějšího, nejcennějšího, nejvzácnějšího?*“, načež si odpovíděla: „*Ale to opravdu nejvýznamnější na plzeňském národopisném muzeu jsou jeho sbírky jako obdivuhodný celek, jako jedinečný soubor nejrůznějších dokumentů, které zachycují kulturní vývoj Plzně a jejího okolí po všech stránkách [...] I tu nejbolestnější skutečnost, že muzeum ta bohaté sbírkami nemá dost prostor, aby se mohlo jaksepatří rozvinout. Tak jsou třeba po různých skladech rozptýleny památky na začátky plzeňského sportu, jehož expozice by mohla patřit právě mezi ty nejpřitažlivější.*“⁴⁶

6. Popularizační činnost

Marie Ulčová vnesla do komunikace muzea s veřejností nový netradiční způsob prezentace sbírek. Přehlídky historické módy, která se konala v 24. listopadu 1963 v Divadle Alfa, se zúčastnilo kolem 650 návštěvníků a zaznamenala velký úspěch.⁴⁷ I přes to se objevily jisté dohady, že tato akce byla pouze přehlídkou měšťáckého odívání, což v podstatě nekorespondovalo s převládajícím politickým míněním. Pracovníci muzea si svou přehlídku obhájili a mohla být uskutečněna opakovaně, tentokrát v prostorách zámku Kozel a kavárně Hotelu Slovan.⁴⁸ Přehlídka však nebyla úspěšná pouze z pohledu návštěvnosti či zviditelnění muzea, ale také pro rozšíření muzejních sbírek především textilu, jež sem nosili nadšení podporovatelé muzea. Na přehlídku konanou poté na zámku Kozel zvala Marie Ulčová: „*A tak se vlastně po stopách svého předchůdce vracejí na Kozel plzeňští muzejníci, kteří tu teď připravují neobvyklou přehlídku mód posledních dvou století. Kde jinde*

⁴⁴ ANMP, PA1/ZČM (NMP), SINE, PA1, Muzeum – NMP, sl. NMP. Metodický list výstavy *Krása života*.

⁴⁵ MADEROVÁ, Marie a FIRŠTOVÁ Zdeňka. Společné výročí. PhDr. Marii Ulčové k pětadesátinám. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 7. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 1991, s. 88.*

⁴⁶ ULČOVÁ, Marie. Pozvánka do muzea. *Plzeňský kulturní přehled*, únor 1977, s. 17.

⁴⁷ CDN, AZČM. Hodnocení plánu činnosti národopisného oddělení v roce 1963.

⁴⁸ CDN, AZČM. Zápis z porady odborných pracovníků ze dne 7. 12. 1963.

by se dala najít lákavější a působivější a už hotová kulisa zeleně, květů a slohových staveb přímo stvořená pro vzpomínky a sny. A tak už příští neděli tu můžete potkat postavy, které jako by si byly vyšly na procházku z obrazů starých dob.“⁴⁹

Kromě etnografických sběrů a muzejní práce začala Marie Ulčová od roku 1946 a od roku 1955 pravidelně spolupracovat s Českým rozhlasem. V rozhlasovém vysílání seznamovala posluchače s jednotlivými aspekty lidové kultury Plzeňska a kulturní historie regionu. Její rozhlasová vyprávění měla velký úspěch, což dokládá velké množství pochvalných dopisů, které přišly do muzea.⁵⁰ Právě tyto pozitivní ohlasy přiměly Ulčovou, aby její rozhlasová vyprávění byla zpracována také knižně. Vydání jejích pořadů realizovala ve spolupráci s redaktorkou Jaroslavou Světlíkovou. Ve dvou vydáních knihy *„Moji milí drazí“*⁵¹ přiblížila Marie Ulčová různé aspekty lidové kultury, především spojené s jejím mládím v rodné obci Božkově. Křest knihy proběhl 27. listopadu 1997 v budově Českého rozhlasu v Plzni. Na pozitivní hodnocení jak knihy, tak rádiových vysílání vzpomínala již po smrti Marie Ulčové Jaroslava Světlíková: *„Ohlas na vydanou knihu byl stejně mimořádný, jak mimořádným byla člověkem[...] Byla osobností, na které se nezapomíná, která bohužel nemá dvojníky. Až opět uslyšíte v éteru milý hlas, plný přesvědčivé naléhavosti, uvěřte, že to nebude vzpomínka, ale vzkaz. Vzkaz Marie Ulčové nám všem, abychom si uvědomili, proč jsme na světě.“⁵²*

7. Závěr

Marie Ulčová bezpochyby patří mezi nejvýznamnější plzeňské osobnosti. Po dobu svého působení v NMP plně podporovala jeho rozvoj a snažila se o co nejdůstojnější vystupování. V muzejní práci byla velmi činná, na svém kontě měla na čtyřicet výstav, pomáhala při realizaci muzejních expozic v Západočeském kraji a v neposlední řadě se snažila zachovat původní koncepci zavedenou Ladislavem Lábkem, kterou doplnila o poznatky svého výzkumu. Marie Ulčová se však věnovala



také komunikaci muzea s veřejností, již představila novou prezentaci muzejních sbírek formou módních přehlídek, které byly několikrát zopakovány. Pozitivní dopad této netradiční formy prezentace sbírek je neodmyslitelný, především ze strany zájmu veřejnosti o chod muzea.

Vědecko-výzkumná činnost této plzeňské etnografky byla silně ovlivněna politickým vývojem v Československu. Většina institucí pracovala pod tíhou státních úkolů, které korespondovaly s kulturní politikou státu. Ani Marie Ulčová nebyla výjimkou, což se odrazilo především na jejím tematickém zaměření, které odpovídalo socialistické politice. Přesto však lze její práci z pohledu etnografie hodnotit velmi kladně. Metodologicky vycházela především z rozhovorů s pamětníky a etnografických sběrů, které doplnila o rozbor archivních materiálů různé provenience či ikonografických materiálů, díky čemuž docílila hlubšího vhledu do zkoumané problematiky a své poznatky lépe zasadila do celkového kontextu. Vyzdvihnout je nutné její zájem o ikonografické materiály, z nichž Ulčová zvolila střelecké terče, které nebyly ve výzkumu tolik rozšířeny. Tím lze konstatovat, že Ulčová byla do jisté míry také představitelkou vizuální etnografie v západních Čechách.

Úspěšnou však nebyla jen v muzeu či ve svých výzkumných aktivitách. Velmi oblíbenou se stala také pro svou dlouholetou spolupráci s Československým rozhlasem, v němž přibližovala lidovou kulturu na Plzeňsku doplněnou o její vzpomínky. O její popularitě svědčily dopisy, které do muzea přišly a také vydání knihy *Moji*

*Seminář k 75. výročí
Narodopisného muzea
Plzeňska.*

49 ULČOVÁ Marie. *Krása a móda*. Pravda, 24. 5. 1964, č. 124, s. 5.

50 Archiv Národopisného muzea Plzeňska (ANMP). Rodový archiv 2/IZČM (NMP), SINE, RA2, Ulčová, Korespondence – osobní.

51 ULČOVÁ Marie. *Moji milí, drazí. o časech minulých, lidském štěstí a osudech*. Plzeň: Nadace 700 let města Plzně, 1997.

52 SVĚTLÍKOVÁ, Jaroslava. *Plzeň se jí stala smyslem života, Mladá fronta Dnes*, 21. března 1998, s. 4 (Pro volný čas).

milí drazí, kde své radiové nahrávky přenesla do písemné podoby. Především právě činností pro rozhlas se vryla do paměti nejednoho Plzeňana.

Použité zdroje

Prameny

Archiv Národopisného muzea Plzeňska. Rodový archiv 2/ZČM (NMP), SINE, RA2, Ulčová, Korespondence-osobní. ANMP. Předmětový archiv 1/ZČM (NMP), SINE, PA1, Muzeum – NMP, sl. NMP. Dopis Marie Ulčové náměstkovi ředitele muzea ze dne 28. 6. 1979. ANMP. PA1/ZČM (NMP), SINE, PA1, Muzeum – NMP, sl. NMP. Metodický list výstavy Krása života. Centrální depozitář Nepomuk (CDN), Archiv Západočeského muzea v Plzni (AZČM). Osobní výkaz Marie Ulčové. CDN, AZČM. Žádost o udělení výjimky z nového způsobu evidence s odvoláním na § 7 Směrnice pro správu sbírek v museích a galeriích, š. j. 50182/60-V/2 z 21. 12. 1960. CDN, AZČM. Hodnocení plánu činnosti národopisného oddělení v roce 1963. CDN, AZČM. Zápis z porady odborných pracovníků ze dne 7. 12. 1963. CDN, AZČM. Plán činnosti národopisného oddělení Západočeského muzea na rok 1965. CDN, AZČM. Rozhodnutí o zařazení pracovníka na funkční místo a stanovení mzdy a Dodatek k rozhodnutí o zařazení pracovníka ze dne 14. 11. 1968.

Literatura

BECHNÝ, Daniel. Národopisné sbírky. In: Frýda, F. (ed). *Západočeské muzeum 1878–2008*, Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 2008, s. 103–106. BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Význam Ladislava Lábka v plzeňské kulturní historii. In *Sborník Západočeského muzea – Historie 7*. Plzeň, 1998, s. 65–73. FRÝDA, František. *Historie Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, [cit. 14. 7. 2018]. Do-

stupné z: <http://www.zcm.cz/profil-muzea/historie-muzea>.

HRDÁ, Judita. Drahomíra Stránská – první dáma českého národopisu 20. století. *Český lid*, 1999, č. 4, s. 363–367. KUNZ, Ludvík. Muzeologické dílo Ladislava Lábka 1915–1963. In *Sborník Západočeského muzea – Historie 7*. Plzeň, 1998, s. 61–63. LÁBEK, Ladislav. *Národopisná výstava Plzeňska*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek, 1912. LÁBEK, Ladislav. *Nástin praktické museologie pro krajinská muzea vlastivědná*. Praha: Národopisná společnost československá, 1927. MADEROVÁ, Marie. Životní jubileum PhDr. Marie Ulčové. *Plzeňský deník*, 11. 8. 1995, s. 11. MADEROVÁ, Marie a FIRSTOVÁ Zdeňka. Společné výročí. PhDr. Marii Ulčové k pětadesátinám. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 7*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 1991. s. 87–90. MADEROVÁ, Marie. Jubileum plzeňské etnografky. *Český lid*, 1995, roč. 62, č. 4, s. 351–353. MADEROVÁ, Marie; MAZNÝ, Petr. *Plzeň očima Ladislava Lábka*. Plzeň: Starý most, 2003. MACHOVCOVÁ, Blanka. *Ladislav Lábek a jeho příspěvek k rozvoji západočeské etnografie*. Diplomová práce. Plzeň: Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, 2015. PEŘINOVÁ, Anna. *Ladislav Lábek a Zdeněk Wirth – přátelství i spolupráce*. Diplomová práce. České Budějovice: Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2011. PETRÁŇOVÁ, Lýdia. Karel Chotek a jeho škola. In WOITSCH, Jiří a JÜNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. (eds.). *Etnologie ve zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016, s. 71–92. PETRÁŇOVÁ, Lýdia. Etnografie a folkloristika. Hledání společné cesty (1952–1953). In: *Etnologický ústav Akademie věd České republiky 1905–2005*, Praha 2005, s. 39–44. Společnost pro národopis a ochranu památek. *Národopisné muzeum Plzeňska za*

- německé nadvlády 1939–1945. Za rok 1942–44: 24. ročenka Národopisného musea Plzeňska. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek, 1945.
- SVĚTLÍKOVÁ, Jaroslava. Plzeň se jí stala smyslem života, *Mladá fronta Dnes*, 21. 3. 1998, s. 4 (Pro volný čas).
- ULČOVÁ, Marie. Za národopisem na Stříbrsko. *Život Plzeňska*, 1951, č. 1, s. 6–8.
- ULČOVÁ, Marie. *Božkov: vývoj lidové kultury na plzeňské vsi ve druhé polovině 19. století*. Disertační práce, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- ULČOVÁ Marie. Krása a móda. *Pravda*, 24. 5. 1964, č. 124, s. 5.
- ULČOVÁ, Marie. Z práce národopisného oddělení Západočeského muzea v Plzni. *Český lid*, 1965, č. 2, s. 121–123.
- ULČOVÁ, Marie. Jak je kroj, tak se stroj. K výstavě plzeňských lidových krojů. *Kulturní přehled*, srpen 1965. s. 16.
- ULČOVÁ Marie. Selská svatba z Plzeňska. Její nejstarší popis z roku 1836 a zhodnocení pramenů pozdějších. In: *Minulostí Západočeského kraje X*, Plzeň: Archiv města Plzně, 1974, s. 147–157.
- ULČOVÁ, Marie. Lidový kroj Plzeňska v proměnách času. Příspěvek ke studiu jeho vývojových fází. In: *Minulostí Západočeského kraje XI*. Plzeň: Archiv města Plzně, 1974, s. 147–159.
- ULČOVÁ, Marie. Pozvánka do muzea. *Plzeňský kulturní přehled*, únor 1977, s. 17.
- ULČOVÁ, Marie. Výbava chalupnické nevěsty z Plzeňska v roce 1800. *Český lid*, 1978, roč. 65, č. 1, s. 37–39.
- ULČOVÁ, Marie. Plzeňské střelecké terče jako doklad odívání z konce 18. století. Příspěvek k vývoji lidového oblečení na Plzeňsku v jeho nejstarší fázi a rozbor vlivů měšťanského oblečení na utváření jeho podoby. In: *Minulostí západočeského kraje*, 1980, Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, s. 237–258.
- ULČOVÁ, Marie. Karlov. Historie vzniku škodovácké dělnické kolonie v Plzni. *Etnografie dělnictva*, 1983, s. 79–118.
- ULČOVÁ, Marie. Současné změny obytných zemědělských usedlostí v příměstské vsi Božkově. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 3*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 1987, s. 137–150.
- ULČOVÁ, Marie. Muzeum života na Plzeňsku. 75 let Národopisného muzea Plzeňska. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie 7*. Plzeň: Západočeské muzeum, 1991, s. 8–18.
- ULČOVÁ, Marie, MADEROVÁ, Marie, SVOBODOVÁ, Jiřina. Lidový oděv a výšivka. In: JÍLEK, Tomáš (ed.). *Západočeská vlastivěda - Národopis*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990, s. 99–118.
- ULČOVÁ, Marie. *Moji milí, drazí.. o časech minulých, lidském štěstí a osudech*. Plzeň: Nadace 700 let města Plzně, 1997.
- ULRYCHOVÁ, Marta. Blahopřání do Plzně. *Folklor*, 1995, č. 5, s. 277.
- ULRYCHOVÁ, Marta. Badatelský odkaz Marie Ulčové. *Spektrum*, 1998, č. 2, s. 61.

Využívání nových médií, technologií a moderních prezentačních postupů v českých muzeích

Nina Wančová

The Use of New Media, Technologies and Other Modern Presentation Techniques in Czech Museums

Abstract: *Museums in the information society are finding ways how to incorporate the technologies, the media and the modern presentation techniques into the exhibitions by designing interactive and collaborative activities and by online communication with the public. The article presents data from the quantitative questionnaire survey conducted in 2015 which was attended by 203 Czech museums. The hypothesis of the frequent utilisation of modern presentation techniques in exhibitions has not been confirmed. Not even in relation to museums which have been significantly modernised during 2005–2015. Only 27 % of the modernised museums utilise at least 4 types of the modern forms. The hypothesis which expected that majority of museums offer the accompanying activities has been confirmed. The hypothesis that Czech museums are lacking in regard to the use of new media in online communication has not been confirmed, however data show that there is a space for improvement. The implementation of the modern presentation techniques is dependent on the size of the museum that is defined by a number of employees. 65 % of all Czech museums have 1–10 employees and in these institutions the implementation is more difficult and is used only modestly.*

Keywords: *Technologies, New Media, Participation, Online Presentation, Modern Presentation Techniques, Czech Museums*

Úvod

Transformace společnosti v tzv. informační společnost ovlivňuje jak každodenní životy jednotlivců, tak i chod paměťových institucí. Informační společnost je společnost založená na integraci informačních a komunikačních technologií do všech oblastí společenského života v takové míře, že zásadně mění společenské vztahy a procesy. Nárůst informačních zdrojů a komunikačních toků vzrůstá do té míry, že ho nelze zvládat dosavadními informačními a komunikačními technologiemi.¹ Muzea při tvorbě výstav/expozic a v práci s návštěvníky hledají cesty, jak posilovat kulturní identitu obyvatel, rozvíjet vztah s vlastním i světovým kulturním dědictvím, jak podporovat všestranný rozvoj osobnosti,

vzdělávat i přispívat k potěšení. Moderní prezentační postupy, participativní aktivity, nová média i informační technologie lze k těmto cílům také využívat.

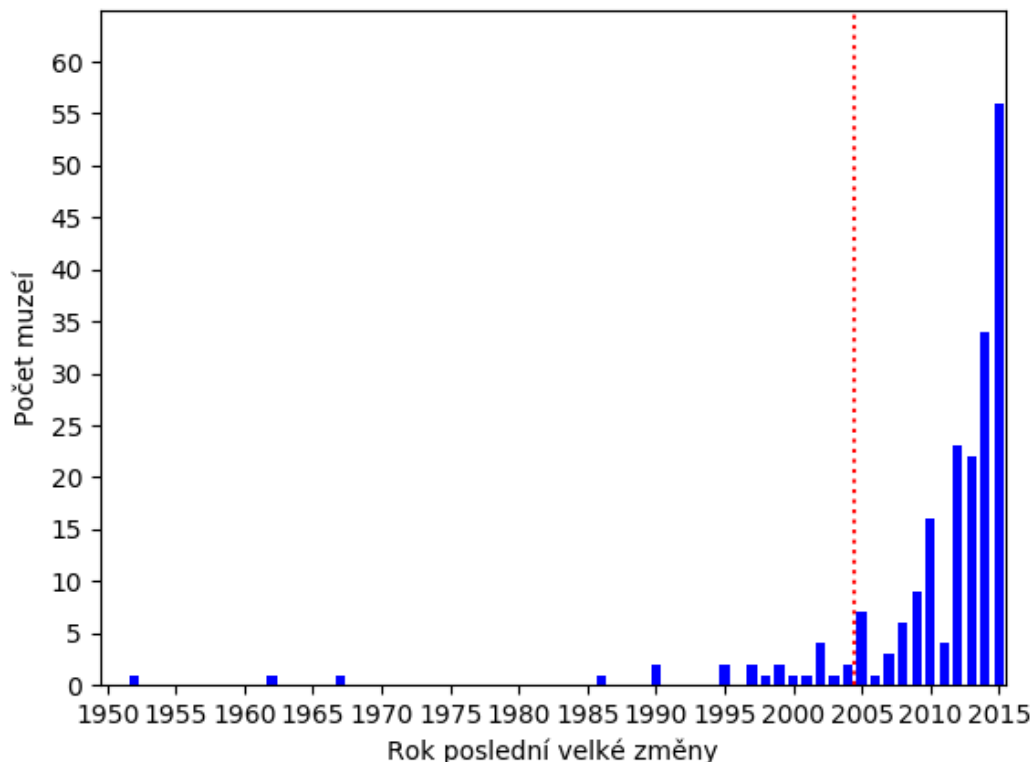
Předkládaná práce je součástí širšího zámeru v postgraduálním studiu autorky na Filozofické fakultě UK na Ústavu informačních studií a knihovnictví, které je zaměřeno na využívání nových médií v českých muzeích. Kvantitativní šetření je analýzou současného stavu využívání nových médií a moderních prezentačních postupů, přičemž si autorka uvědomuje omezení a zjednodušení, která s sebou tento typ výzkumu přináší (viz oddíl Silné a slabé stránky výzkumu). Kvantitativní šetření poslouží jako odrazový můstek pro navazující kvalitativní šetření ve vybraných českých muzeích, které se zaměří

¹ JONÁK, Zdeněk. Informační společnost. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/FI?func=direct&doc_number=000000468&local_base=KTD.

Nina Wančová

Mgr. Nina Wančová, DiS.
Ústav informačních studií
a knihovnictví, FF UK
nina@wvi.cz

Graf č. 1: Zásadnější změna expozice



na úskalí využívání moderních technologií, zastarávání exponátů, koncepční, finanční i personální nároky modernizace. V dalším výzkumu se zájem přesune na návštěvníka a jeho schopnost vnímat výstavní obsah a na práci s informacemi v muzeích.

Následující práce si klade za cíl analyzovat míru zapojení technologií, médií a moderních prezentačních postupů do chodu českých muzeí a to na 3 úrovních:

1. ve výstavách/expozicích;
2. v oblasti participace návštěvníka;
3. v propagaci institucí v online prostředí.

První a druhá oblast se v určité míře překrývají, neboť moderní prezentační postupy (různé technologické řešení exponátů, multimediální exponáty) velmi často podporují participaci návštěvníka, jelikož využívají nová média. V případě druhém jsou moderní prezentační postupy, spojené s pojmy jako je user-generated content, sociální interakce, kolaborace, teorie komunikace či teorie systémů, přítomny jako myšlenkový koncept vedoucí k par-

ticipaci návštěvníka, jeho aktivitě a posílení jeho schopnosti se efektivně učit.^{2,3}

Článek odpovídá na 3 hypotézy vážící se k vytyčeným oblastem, ve kterých se moderní postupy v muzeích objevují. Hypotézy navazují na celosvětové patrné trendy v muzejnictví:

1. hypotéza: Jestliže proběhla v muzeu během posledních 10 let výraznější změna expozic, jsou moderní prezentační postupy užity ve velké míře.
2. hypotéza: Aktivizační metody jsou již obvyklou součástí nabídky aktivit pro návštěvníky muzeí a většina muzeí je nabízí.
3. hypotéza: Česká muzea nedostatečně využívají potenciál nových médií v komunikaci s veřejností.

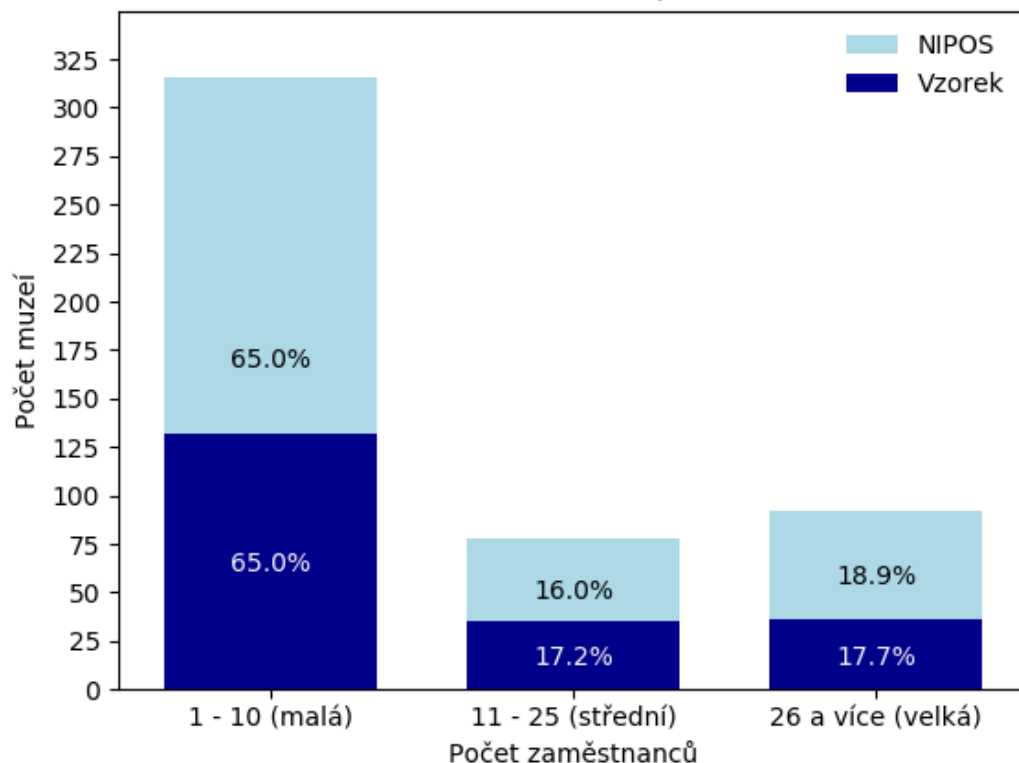
Metody a sběr dat

Pro analýzu stavu využívání moderních postupů v českých muzeích byla zvolena metoda kvantitativního dotazníkového

2 HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance (Museum Meanings)*. e-book. New York: Routledge, 2007.

3 BONWELL, Charles C. a James A. EISON. *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*. Washington, D.C.: The George Washington University, School of Education and Human Development, 1991.

Graf č. 2: Rozložení muzeí dle počtu zaměstnanců



šetření (viz <https://goo.gl/3auEyj>). Dotazník, dostupný v elektronické podobě přes Google forms, jsem začala rozesílat 6. června 2015. E-mailem jsem oslovila celkem 867 českých paměťových institucí. K získání kontaktů jsem využila adresáře muzeí a galerií, který má na svých webových stránkách uveřejněný Asociace muzeí a galerií ČR.⁴ Zprvu se podařilo získat 109 odpovědí, proto byly instituce osloveny znovu v listopadu 2015; cílem bylo získat cca 150 odpovědí. Po odstranění duplicit bylo celkově získáno 203 odpovědí.

Dotazník obsahuje 13 otázek, z nichž 5 se týká informací o muzeu (počet zaměstnanců, cílová skupina, stáří expozice apod.); ostatní otázky kopírovaly tři vytyčené oblasti. Data byla anonymizována a zpracovávána v programovacím jazyce Python.

Charakteristika vzorku

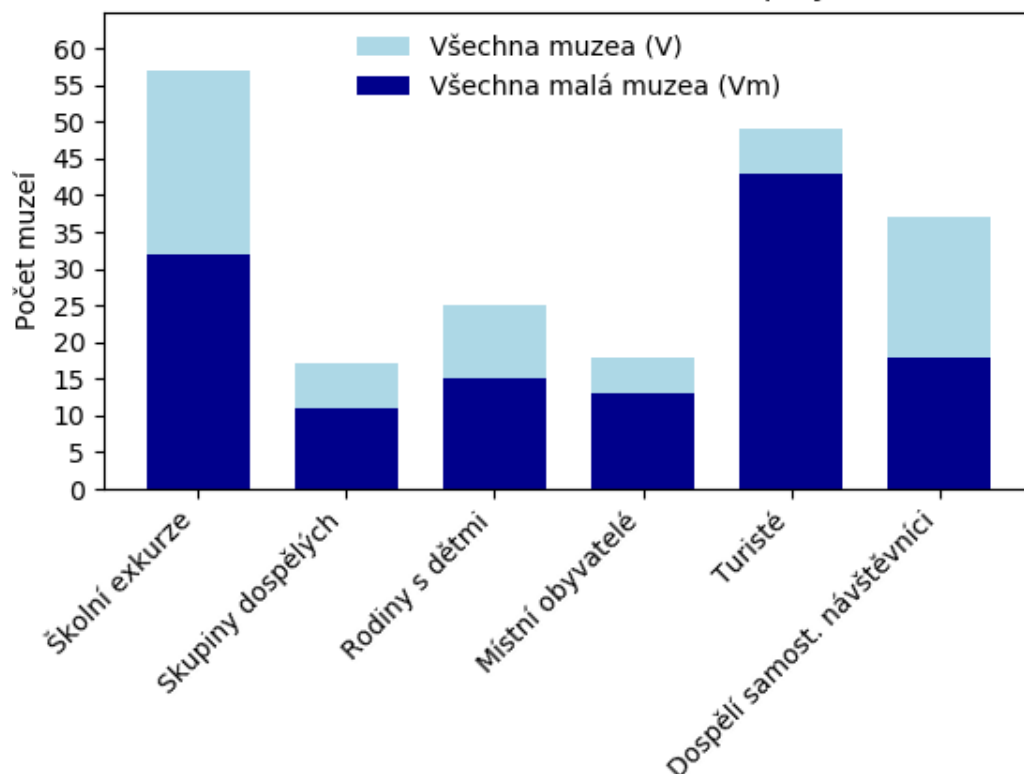
Do studie bylo zařazeno 203 muzeí (skupina V). Posouzením stáří expozice vznikla skupina M, která zahrnuje všechna

muzea, která byla výrazněji modernizována mezi lety 2005–2010, tedy v posledních 10 letech (174 muzeí, 85,7 %) nebo muzea pořádající krátkodobé výstavy. Dle pokynů k vyplnění měl dotazník vyplňovat pracovník zodpovědný za realizaci výstav, na jehož expertním posouzení bylo určit, zda v muzeu ne/proběhla zásadnější změna expozic, neboť výrazná změna expozice u každého konkrétního muzea znamená něco jiného. Stáří expozic ukazuje graf č. 1, kde je vyznačen rok 2005 ukazující množství muzeí, jejichž expozice/výstavy nejsou starší 10 let.

Muzea byla dělena podle velikosti, resp. podle počtu zaměstnanců, což je parametr, který zásadně ovlivňuje chod muzea. Muzeum s větším počtem zaměstnanců spíše bude mít ve svých řadách zaměstnance, který se věnuje moderním prezentačním postupům, člověka, který se specializuje na práci s návštěvníkem či specialistu na online komunikaci. Vznikla tak skupina Vm (132; všechna malá muzea). Zavedené zkratky a skupiny popisuje tab. č. 1. Postavení malých muzeí,

⁴ Adresář muzeí a galerií České republiky. Asociace muzeí a galerií ČR [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií ČR, 2015 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://www.cz-museums.cz/adresar/>.

Graf č. 3: Základní cílové skupiny



definovaných počtem zaměstnanců v rozmezí 1–10 lidí, je specifické, proto je situace malých muzeí znázorňována v grafech odlišnou barvou. Muzea střední (11–25 zaměstnanců) a velká (nad 26 zaměstnanců) jsou v grafech znázorňována společně.

Vzorek byl porovnáván s rozložením muzeí v ČR, což bylo zjištěno z údajů NIPOS (Národní informační a poradenské středisko pro kulturu), jenž je zodpovědné za kulturní statistiku. V roce 2015 vyplnilo dotazník NIPOS 484 institucí, což lze vzhledem k metodice sběru dat považovat pro daný rok za celkový počet muzeí a galerií v ČR. Porovnáván byl údaj o počtu zaměstnanců, což bylo vyvozeno z dat poskytnutých NIPOS.⁵ Ve shrnující zprávě NIPOS⁶ je uveden počet institucí 484, v práci však počítám s údajem 486 muzeí, neboť to je počet záznamů, který byl poskytnut pro srovnání. Graf č. 2 ukazuje rozdělení muzeí podle velikosti z NIPOS ve srovnání se vzorkem. Malých muzeí je v údajích NIPOS 65 % (316), středních muzeí 16 % (78) a velkých muzeí 18,9 %

(92); ve vzorku je malých muzeí 65 % (132), středních 17,3 % (35) a velkých muzeí 17,7 % (36). Z porovnání vyplývá, že vzorek je dostatečně reprezentativní.

Graf č. 3 ukazuje hlavní skupinu návštěvníků. Do každého muzea chodí různí návštěvníci, částečně se skupiny návštěvníků překrývají, pro šetření však bylo určující, aby respondenti vybrali hlavní skupinu, neboť každá cílová skupina má specifické potřeby, které jsou při přípravě výstav a expozic brány v potaz. Hlavní cílová skupina se proto může, ale i nemusí, krýt s nejpočetnější skupinou, jedná se však o skupinu, jejíž potřeby jsou pravděpodobně v muzeu nejvíce zohledněny a na které jsou mířeny doprovodné aktivity. Ve skupině V jako hlavní cílovou skupinu určili respondenti školní exkurze (57; 28 %), následují turisté (49; 24,1 %), dospělí samostatní návštěvníci (37; 18,3 %), rodiny s dětmi (25; 12,3 %), místní obyvatelé (18; 8,9 %) a skupiny dospělých (17; 8,4 %). Ve skupině Vm jsou hlavní cílovou skupinou turisté (43; 32,3 %), následují školní exkurze (32; 24 %), dospělí samostatní

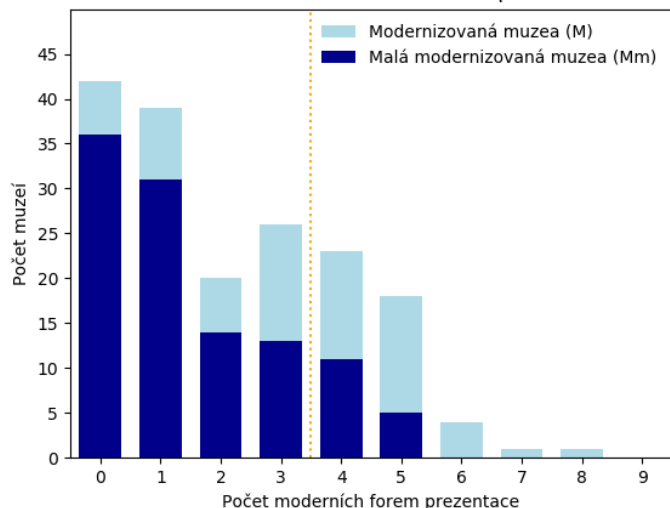
5 Kult (MK) 14-01 Muzea a galerie. Národní informační a poradenské středisko pro kulturu [online]. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2018 [cit. 2018-03-29].

Dostupné z: <http://www.nipos-mk.cz/?cat=102>.

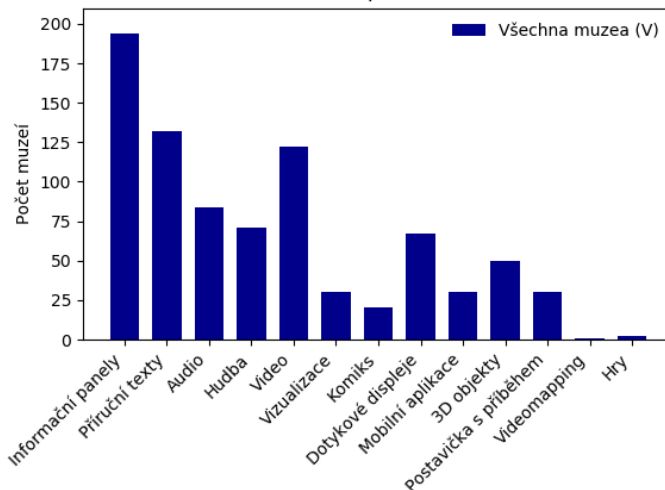
6 ŠÍLOVÁ, Hana a Vladimíra LINDNEROVÁ. Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2015: Centrum informací a statistik kultury [online]. Praha: NIPOS, 2016, s. 7–8.

Dostupné z: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2013/05/Statistika_2015_I.KULTURNI_DEICT_VI_web.pdf.

Graf č. 4a: Použití moderních forem prezentace



Graf č. 4b: Použití prezentačních forem



návštěvníci (18; 14 %), rodiny s dětmi (15; 11,2 %), místní obyvatelé (13; 10,5 %) a skupiny dospělých (11; 8,2 %). Bez ohledu na velikost muzea lze říci, že hlavními dvěma cílovými skupinami jsou školní exkurze a turisté.

Výsledky

Moderní formy obsahu

Jako klasické formy prezentace jsou v práci chápány informační panely a doplňující příruční texty (2 formy).⁷ Mezi moderní formy obsahu bylo zařazeno audio (mluvené slovo), hudba, video, vizualizace, komiks, dotykové displeje s různými typy informací, aplikace na mobilní zařízení, 3D objekty či repliky sbírkových předmětů určených k manipulaci, průvodcovská postavička s příběhem, hry a videomapping (11 forem). Každá forma obsahu podporuje určitý druh percepce a výzkumy zabývající se vzděláním, procesem učení a vnímáním informací ukazují, že existují skupiny lidí, které preferují určitý typ informace, resp. určitý druh nosiče informace. Někteří jsou více vizuální, pro jiné je podstatná osobní zkušenost a učí se nejlépe skrze činnost, jiným spíše vyhovuje čtení či poslech atd.^{8,9} Dalšími faktory v tomto komplexním procesu je i aspekt spolupráce a učení se od druhých lidí navzájem.¹⁰ V této práci jsou muzea, která mají alespoň 4 moderní formy obsahu,

považována za moderní. V takovém muzeu mají návštěvníci možnost si vybrat, z jakého média budou čerpat informace a do jakých aktivit se zapojí, což muzeu umožní lépe odpovídat na různé (vzdělávací) potřeby návštěvníků. Graf č. 4a ukazuje, kolik moderních forem obsahu muzea ze skupiny M používají.

Ve skupině M má 127 muzeí (73 %) nejvýše 3 moderní formy, zbylých 47 institucí (27 %) má minimálně 4, a proto jsou pro účely této práce považována za moderní. Ačkoli jsou to muzea, která prošla nedávnou změnou, celých 42 muzeí (24,1 %) nemá žádnou z moderních forem prezentace, pouze 1 má 39 muzeí (22,4 %), pouze 2 má 20 (11,5 %) a pouze 3 moderní formy 26 institucí (15 %). Graf dále ukazuje, jak jsou na tom malá muzea – je vidět, že většina muzeí, která nemají žádnou nebo nejvýše 3 moderní formy obsahu, jsou malá a s přibývajícím počtem moderních forem počet malých muzeí, které je používá, klesá.

Nejčastější formy prezentace muzejního obsahu ve skupině M jsou informační panely, ty používá 165 muzeí (95 %). Druhou nejčastější formou jsou příruční texty (114; 65,5 %). Informační panely a příruční texty jsou považovány za tradiční formy obsahu. Z moderních forem jsou využívány tyto formy obsahu (seřazeno sestupně) – video (109; 62,6 %), audio – mluvené slovo (75; 43,1 %), dotykové displeje (63; 36,2 %),

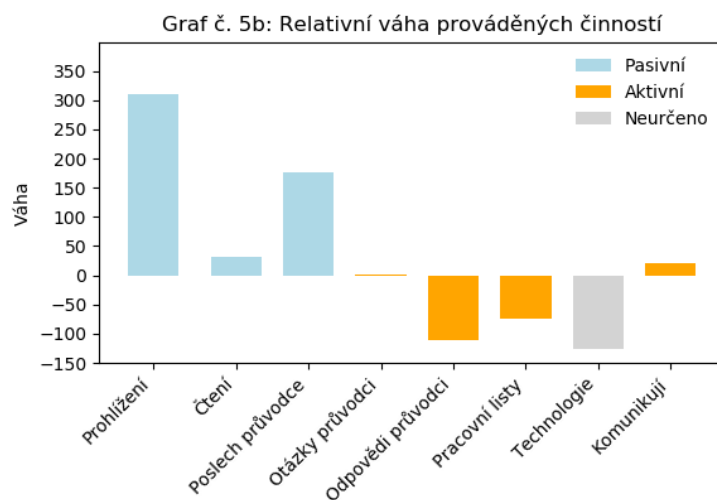
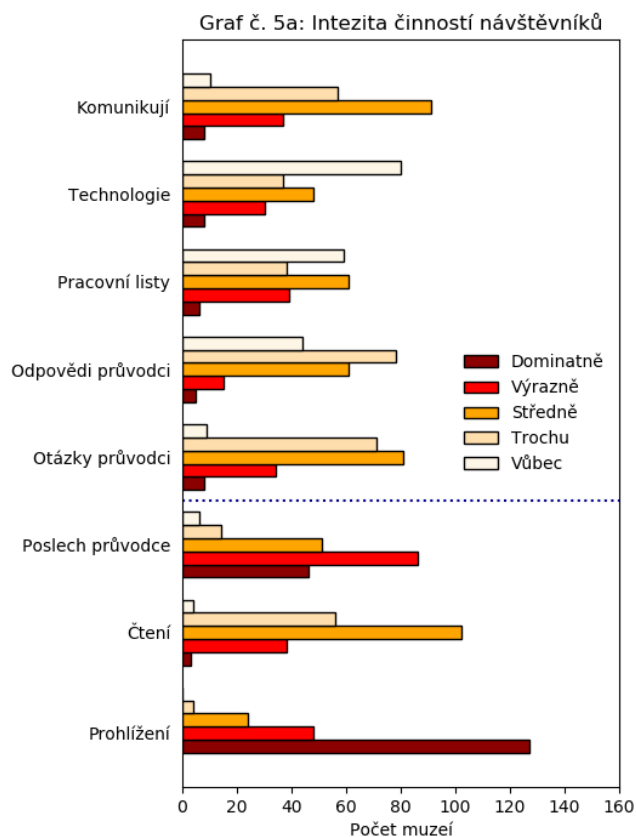
7 Vystavování autentických předmětů je podstata muzejní práce, proto bylo ze seznamu výstavních forem vynecháno.

Práce se zaměřuje na formu doplňujících informací, na aktivitu, které si kladou za cíl prohloubit návštěvnícký zážitek a podpořit vnímání muzejního předmětu. Výklad průvodce (komentovaná prohlídka apod.) také nebyl do dotazníku zahrnut, neboť je autorkou považován za běžný. Práce se zaměřila na posouzení míry interakce průvodce s návštěvníky.

8 VESTER, Frederic. Myslet, učit se... a zapomínat?. Plzeň: FRAUS, 1999, 191 s.

9 LIEWROW, Leah A. a Sonia LIVINGSTONE. The Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ITCs. UK: SAGE Publications, 2002.

10 SIMON, Nina. The participatory museum. California: Museum 2.0, 2010.



Tab. č. 1: Zkratky použité v textu

Označení	Popis	Počet
V	Všechna muzea	203
Vm	Všechna malá muzea	132
M	Všechna muzea modernizovaná v letech 2005–2015	174
Mm	Všechna malá muzea modernizovaná v letech 2005–2015	110

hudba (61; 35 %), 3D objekty (45; 25,8 %); mobilní aplikace (29; 16,7 %), vizualizace (29; 16,7 %), postavička s příběhem (23; 13,2 %), komiks (17; 9,8 %), videomapping (1; 0,6 %) a hry (1; 0,6 %).

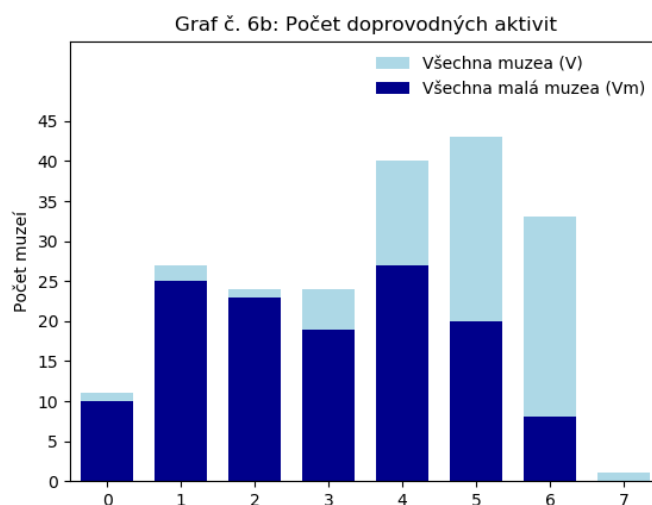
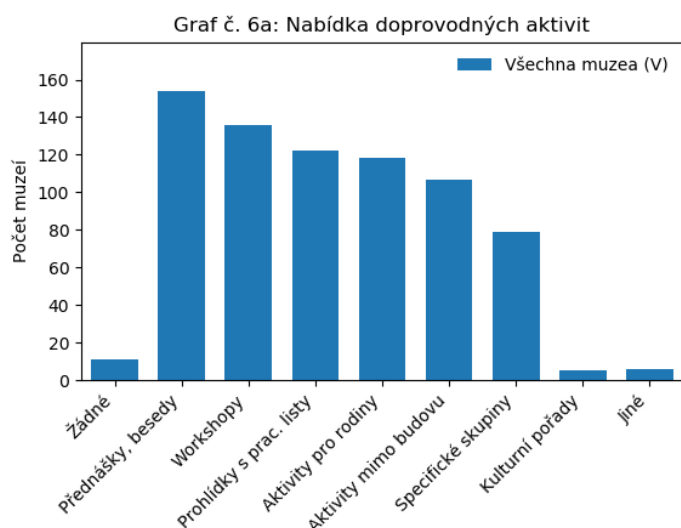
Participace s návštěvníkem – interaktivní a kolaborativní aktivity

Využívání nových médií a technologií v expozici je jeden aspekt a je třeba s těmito typy obsahu zacházet s rozmyslem, neboť jejich užívání může mít i svá rizika (izolace návštěvníků, „game-over syndrom“, kdy návštěvníky zajímá více princip fungování technologického exponátu než jeho obsah).¹¹ Podle mnohých zahraničních autorů je efektivní cestou k naplnění vzdělávacích a dalších cílů vytvoření interaktivní a kolaborativní expozice, kde médium/forma jako taková není nejdůležitější, ale návštěva je designována tak, že mezi účastníky dochází ke spolupráci (princip kolaborace, kooperace a inter-

akce), kde vznikají nové myšlenky na základě sdílení (princip remixování a kombinování starého s novým), kde je otevřená a tvůrčí atmosféra a návštěvník je aktivní. Po takové návštěvě odchází se silným zážitkem a zkušeností, která mění jeho postoje ke světu. Přístupovat k poznávání aktivně, účastnit se vzdělávací zkušenosti cele všemi smysly a v ideálním případě dosáhnout tzv. pocitu flow^{12, 13} právě umožňuje design interaktivních a kolaborativních expozic. Následující data se vztahují ke skupině V bez ohledu na dobu jejich poslední modernizace; data prezentuje graf č. 5a a 5b.

Neinteraktivní a nekolaborativní činnosti jsou takové, při nichž je návštěvník především sám, vnímá a není příliš podporován k formulování svých názorů, nic netvoří a nemá prostor, aby zaujal stanovisko jinak, než uvnitř sebe sama. Takovými činnostmi je prohlížení sbírkových předmětů, poslech výkladu průvodce a čtení textů. Mezi činnostmi kolaborativní je

11 HEATH, Christian, Dirk Vom LEHN a Jonathan OSBORNE. *Interaction and interactivities: collaboration and participation with computer-based exhibits. Public Understanding of Science. 2005, roč. 14, č. 1.*
12 CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. *Flow and the psychology of discovery and invention. HarperPerennial, New York, 1997, 39.*
13 HARVEY, Mark L., Ross J. LOOMIS, Paul A. BELL a Margaret MARINO. *The Influence of Museum Exhibit Design on Immersion and Psychological Flow. Environment and Behavior. 1998, 30(5), 601–627.*



14 Samozřejmě je toto rozdělení zjednodušující. Autorka si je vědoma toho, že jde vždy o kvalitu a design každé činnosti, která se v muzeu odehrává a velmi záleží na individuálních dispozicích a vědomostech návštěvníka.

15 Každé možnosti na hodnotící škále vůbec-trochu-středně-dominantní činnost byla určena číselná hodnota, z čehož byla výpočtem vyvozena relativní hodnota v kladných a záporných číslech, která ukazuje relativní míru činnosti, kterou návštěvníci provádějí.

16 MRÁZOVÁ, Lenka a Barbora SVÁTKOVÁ. Aktivizační metody v muzejní pedagogice: Studijní materiál kurzu Základy muzejní pedagogiky [online]. Brno: Moravské zemské muzeum [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: http://www.mcmp.cz/fileadmin/user_upload/vzdelavani/kzmp/F_Aktivizujici_metody_MCMP_Mrazova_Svatkova.pdf.

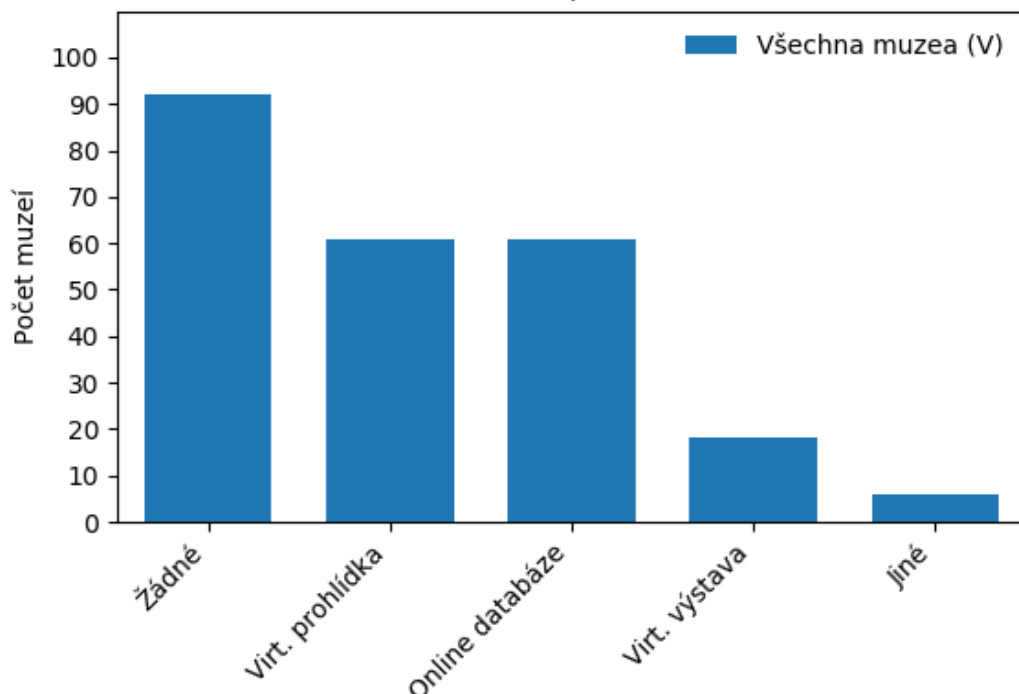
zařazena komunikace mezi návštěvníky, pokládání otázek průvodci a naopak odpovídání na otázky průvodce, vyplňování pracovních listů a hraní her.¹⁴ Druhá skupina činností je spíše spojena s větším zapojením návštěvníků. Používání technologií (práce s informacemi na dotykových displejích, využívání interaktivních aplikací, pouštění videí či audionahrávek), je v grafu č. 5b vyznačena třetí barvou, neboť z dotazníků nemůže být vyvozen závěr, jakým způsobem jsou aktivity spojené s technologiemi designovány a zda podporují či nepodporují interakci a kolaboraci.

Respondenti u každé z činností posuzovali míru toho, co návštěvníci v muzeu dělají a to na škále vůbec-trochu-středně-výrazně-dominantní činnost, což znázorňuje graf č. 5a. Jednoznačně nejčastější činností, kterou návštěvníci v muzeu dělají, je prohlížení sbírkových předmětů – 127 respondentů (62,5 %) ji označilo za dominantní činnost, ani jednou neuvedli, že by se sbírkovým předmětům návštěvníci nevěnovali vůbec. Žádná jiná činnost nebyla vícekrát označena za dominantní – i data potvrzují, že autentické sbírkové předměty jsou podstatou muzejní práce. Po zhodnocení relativní míry¹⁵ daných činností (graf č. 5b) se ukázalo, že všechny činnosti lze rozdělit do 3 skupin podle toho, jak moc se daným činnostem návštěvníci věnují – hodně, středně, málo.

Hodně se věnují prohlížení sbírkových předmětů a poslouchají výklad průvodce. Středně se v muzeu čtou texty, komunikuje mezi návštěvníky, pokládají se průvodci otázky. Málo (záporné hodnoty) se v muzeích vyplňují pracovní listy, odpovídá se na otázky průvodce a používají se technologie.

Doprovodné aktivity navazující na výstavy a expozice, jsou jednou z možností, jak prohloubit návštěvnícký zážitek, zprostředkovat zajímavé informace, přičemž jsou návštěvníci často vyzýváni k participaci. Široká nabídka doprovodných aktivit umožní přesněji cílit na různé návštěvnícké skupiny a jejich potřeby.¹⁶ Nabídku doprovodných aktivit u skupiny V popisuje graf č. 6a. 94,5 % muzeí ze skupiny V nabízí doprovodné aktivity. Nejčastější doprovodnou aktivitou jsou přednášky a besedy (154 muzeí; 75,8 %), následují workshopy (136; 67 %), speciální prohlídky s pracovními listy nabízí 122 muzeí (60 %), aktivity pro rodiny s dětmi 118 (58,1 %), aktivity odehrávající se mimo budovu muzea (107; 52,7 %), aktivity pro specifické skupiny 79 muzeí (39 %), kulturní pořady 5 (2,5 %), jiné (burzy, noční prohlídky, kostýmové prohlídky) má 6 muzeí (3 %). Graf č. 6b ukazuje počet doprovodných aktivit, které muzea mají (92,5 % malých muzeí nabízí doprovodné aktivity). 75 % muzeí ze skupiny V má v nabídce 2 různé typy doprovodných

Graf č. 7: On-line prezentace sbírek



aktivit, 50 % má 4 aktivity a 25 % dokonce 5 aktivit. Ve skupině Vm má 75 % malých muzeí 1 doprovodnou aktivitu, 50 % 3 a 25 % nabízí návštěvníkům 4 aktivity.

Nová média jako nástroj online komunikace

Nová média umožňují získat nové příznivce, rozšiřovat povědomí o instituci, zapojit se a reagovat na současné celospolečenské dění a celkově pomáhají budovat image muzea, které je důležitým společenským hybatelem.¹⁷ Využití může být velmi kreativní a posilovat dialog mezi zaměstnanci a veřejností. Mezi možnosti patří např. webové stránky, profily a kampaně na sociálních sítích, personalizované e-maily (newslettersy), sdílení fotografií, zajímavostí, článků, zákulisních informací, blogy a nejrůznější výzvy k participaci.¹⁸

Práce se zaměřila na 3 oblasti:

1. online prezentace sbírek (virtuální prohlídky a výstavy, online databáze sbírkových předmětů);
2. web a sociální sítě;
3. newsletter.

Online prezentace sbírek

Graf č. 7 ukazuje, jak muzea ve skupině V prezentují sbírky v online prostředí. Virtuální výstava je definována jako ucelená online prezentace formou webové stránky či microsite se zastřešujícím tématem, která prezentuje vybrané sbírkové předměty a je doplněna o kontextové informace. Virtuální prohlídka je oproti tomu prohlídka umožňující uživateli virtuálně navštívit reálný prostor (často vzniká zkompilem fotografií konkrétního prostoru, může obsahovat i rozklikávací detaily jednotlivých exponátů nebo vznikne jako počítačem vytvořený prostor, který již neexistuje).¹⁹ 92 muzeí (45,3 %) nemá žádnou z těchto forem prezentace. Virtuální prohlídku nabízí 61 muzeí (30 %), online databáze rovněž 61 muzeí (30 %) a virtuální výstavy využívá 18 muzeí (8,9 %). Mezi ostatními typy online prezentace, kterých je 6, se objevily online vzdělávací projekty, geografické aplikace a interaktivní online magazín.

Web a sociální sítě

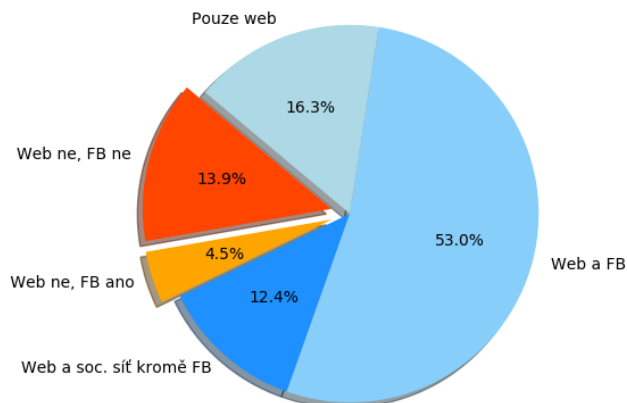
Rozvoj sociálních médií a webové prezentace je velmi dynamická oblast, na kterou

¹⁷ SANDELL, Richard. *Museums, Society, Inequality. United Kingdom: Routledge, 2002.*

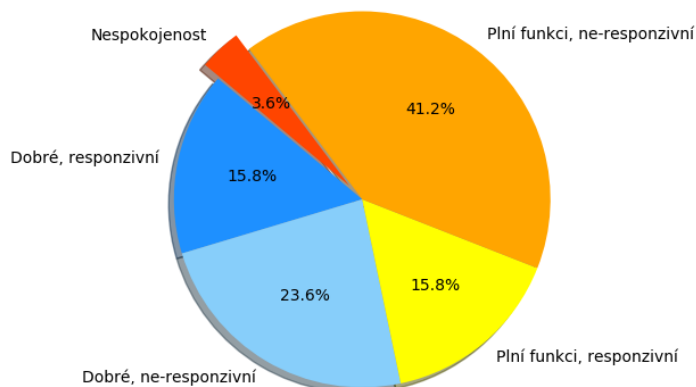
¹⁸ *Conversations with Visitors: Social Media and Museums. United Kingdom: MuseumsEtc, 2012, 360 s.*

¹⁹ *Virtuální muzeum Gulag Online [online]. Praha: Gulag.cz, 2013 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: <http://gulag.cz/>.*

Graf č. 8a: Webové stránky, Facebook (FB) a sociální sítě



Graf č. 8b: Spokojenost s webem a responzivnost



20 HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Changing Values in the Art Museum: rethinking communication and learning*. *International Journal of Heritage Studies*. 2000, 6(1), 9–31.

21 *Running a Museum: A Practical Handbook*. France: ICOM – International Council of Museums, 2004.

22 Seyčková, N. Muzejní komunikace online: Projekt webových stránek Hrdličkova muzea člověka PíF UK. *MUZEUM: Muzejní a vlastivědná práce* 2/2014, s. 11–20.

23 Šetření zohledňující informační potřeby uživatelů muzejních webů by bylo přínosné, nebylo však cílem výzkumného šetření. Provedené šetření mělo odhalit, zda je mezi muzejními pracovníky problematika webové prezentace považována za důležitou a jak kvalitu vlastních webů hodnotí. Následné posouzení responzivnosti webů zastoupilo alespoň jeden z kvalitativních parametrů, které současné uživatele zajímá.

se specializuje mnoho odborníků. Základem těchto aktivit je přijmout fakt, že muzeum bude vystupovat jako otevřená instituce, která vede s veřejností dialog, že veřejnost je rovnocenným partnerem, o jehož názory se pracovníci muzea zajímají a berou je v potaz při tvorbě výstav a v designu ostatních aktivit.²⁰ Mezi základní výhody patří relativně nízká finanční nákladnost, možnost diferenciaci obsahu na různé cílové skupiny a zjištění názorů veřejnosti. V práci bylo zjišťováno, zda mají instituce web (definován jako samostatná stránka, která není součástí jiného webu). Web je totiž základním stavebním kamenem online prezentace a pokud instituce využívají ostatní komunikační kanály, vždy by se všechny měly scházet na webu.²¹ Dále bylo zjišťováno, zda muzea využívají nejrozšířenější sociální síť v ČR, kterou je Facebook (FB), a zda využívají jiné sociální sítě např. na sdílení obrázků.

Využívání webu a sociálních sítí popisuje graf č. 8a. Ve skupině V 28 institucí (13,9 %) nemá web, FB ani jinou sociální síť. Pouze web má 33 muzeí (16,3 %). 9 muzeí (4,5 %) nemá webové stránky, ale má profil na FB. 25 muzeí (12,4 %) má webové stránky a jinou sociální síť než FB. 107 muzeí (53 %) má webové stránky a zároveň profil na FB. Celkově lze říci, že 81,3 % muzeí má web, 68 % muzeí má FB a 32 muzeí (15,8 %) využívá sociální sítě (sociální sítě na sdílení obrázků – zejména Pinterest, Instagram a Flickr, Google+,

Twitter, TripAdvisor, portály kudyznudy.cz a do-muzea.cz).

Důležitým parametrem je kvalita webových stránek (kromě designu zejména kvalita a členění obsahu, dostupnost důležitých informací apod.); u sociálních sítí pak četnost, kvalita, rozmanitost, kreativita kampaní a styl komunikace s veřejností. Respondenti odpovídali na otázku, zda jsou spokojeni s webovými stránkami a jejich hodnocení pak bylo porovnáváno s jediným parametrem určujícím kvalitu webových stránek (u 165 webů) – responzivností.^{22, 23} Výsledky ukazuje graf č. 8b. Responzivní weby jsou v současné době standardem, zvláště u muzeí je důležité, aby návštěvníci, zejména turisté, měli možnost získat informace z webu z mobilních zařízení. Pouze 6 respondentů (3,6 %) vyjádřilo nespokojenost s webem („S webovými stránkami nejsme spokojeni, mají mnoho závažných chyb“). 39 respondentů (23,6 %) zhodnotilo webové stránky „jako dobré, nic není zásadně špatné“, ale zároveň tyto weby nejsou responzivní. Nejčastěji bylo vybráno hodnocení „webové stránky nejsou dokonalé, ale plní svou funkci“, přičemž u 68 (41,2 %) webů zároveň nebyl responzivní a u 26 (15,8 %) naopak ano. 26 respondentů (15,8 %) zhodnotilo web jako „dobrý, nic není zásadně špatné“ a weby jejich institucí byly responzivní.

Newslettery

Ve skupině V newslettery zasílá 121 muzeí (59,6 %), 67 institucí (33 %) nikoli a 15 muzeí o tom uvažuje (7,4 %). Ve skupině Vm je zasílá 63 muzeí (47,7 %), 58 (44 %) je nepoužívá a 11 institucí o tom uvažuje (8,3 %).

Diskuse

Moderní formy obsahu

Data ukazují, že česká muzea se mění, celých 85,7 % (174 muzeí z 203) prošla během posledních 10 let výraznější změnou. Hypotézou bylo, že jestliže proběhla v muzeu během posledních 10 let výraznější změna expozic, jsou moderní prezentační postupy užity ve velké míře. Pro účely práce byla míra využití moderních postupů definována tím, že muzeum nabízí alespoň 4 různé moderní typy obsahu. Tato hypotéza se nepotvrdila – takových bylo jen 27 %. Z dat vyplývá, že modernost expozic závisí na velikosti muzea. Středních a velkých muzeí bylo modernizováno 64, z toho 31 muzeí splňuje kritérium použití minimálně 4 moderních forem obsahu. U modernizovaných středních a velkých muzeí je moderních 48,4 %, což by bylo k potvrzení hypotézy rozhodně blíže. Pokud se naopak zaměříme jen na malá muzea, tak modernizovaných bylo 110 institucí a moderních je pouze 16 (14,5 %). U středních a velkých muzeí výsledky naznačují, že by se mohlo jednat o nastupující trend, který by bylo vhodné potvrdit dalším šetřením.

V komentářích u poslední otevřené otázky 13 respondentů uvedlo, že největší překážkou je nedostatek financí; 4 viděli jako jednu z hlavních překážek nedostatek personálu, přičemž u jednoho respondenta šlo o neochotu personálu jít v expozicích tímto směrem; 2 uvedli, že jim ve změnách brání nevyhovující prostory. Na změně expozic zahrnující moderní formy obsahu v době provádění šetření pracovala 3 muzea.

Z grafu č. 4b plyne, že texty jsou dominantní formou, nicméně grafy č. 5a a 5b

ukazují, že návštěvníci čtení textů nepředferují. Video, hudba, audio mají z moderních forem nejčtenější zastoupení. Jejich realizace je celkově méně náročná a produkce takového typu obsahu je snazší, neboť existuje mnoho subjektů, které zajistí realizaci. Videomapping je již o hodně náročnější a doplnil ji jeden respondent. Relativně časté jsou dotykové displeje, které obsahují především textové informace, fotografie a případně hry.²⁴ Již výrazně méně se v expozicích objevují 3D objekty či faksimile sbírkových předmětů, které jsou určeny k manipulaci, přičemž právě hands-on aktivity jsou jedním z velmi doporučovaných metod v oblasti muzejní didaktiky.²⁵ Různé typy vizualizací, komiks, hry, mobilní aplikace či průvodcovská postavička, která rámuje prohlídku a provází návštěvníka, jsou metody, které vyžadují velkou investici především co se týče tvorby koncepce, celkové dramaturgie návštěvy a definování vzdělávací cílů. Realizace mobilní aplikace (30 muzeí ze skupiny V) kromě toho vyžaduje poměrně vysokou finanční investici a specifické znalosti ohledně vývoje a dlouhodobé správy softwaru.

Participace s návštěvníkem – interaktivní a kolaborativní aktivity

Pokud přijmeme názor, že by mělo být muzeum především živým místem, kde se všichni cítí dobře a kde vznikají nové myšlenky, je dobré svou pozornost zaměřit na interaktivní a kolaborativní aktivity a s tímto úhlem pohledu designovat návštěvníckou zkušenost. Rizikem interaktivní výstavy koncipované prostřednictvím interakce člověk – technologie je individualizace návštěvníků a zapojení jiných procesů učení, neboť nedochází k interakci mezi lidmi, která je považována za klíčovou ve fixaci znalostí a je ještě důležitější v případě dospívajících, pro které je sociální kontext výrazně podstatnější.¹¹ Je třeba mít na paměti i zmiňovaný „game-over syndrom“. Proto v grafech 5a a 5b bylo používání technologií vyčleněno jinou barvou a nebylo zde určeno, zda se jedná o kolaborativní aktivitu, neboť metoda kvantitativního šetření nepostihuje kvalitu a typ interakce.

24 ŠOBÁŇOVÁ, Petra, Jolana LAŽOVÁ a kol. *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016.

25 BILGIN, Ibrahim. *THE EFFECTS OF HANDS-ON ACTIVITIES INCORPORATING A CO-OPERATIVE LEARNING APPROACH ON EIGHT GRADE STUDENTS' SCIENCE PROCESS SKILLS AND ATTITUDES TOWARD SCIENCE*. *Journal of Baltic Science Education*. 2006, 9(1), 27–37.

Výklad průvodce a vůbec interakce s průvodcem může mít mnoho podob – od frontálního výkladu, který může snadno sklouznout k monotónnosti a složitosti kvůli odborným pojmům až po tvůrčí dialog, při kterém průvodce zjišťuje, co návštěvníci vědí a výklad dynamicky upravuje a moderuje kolaborativní úkoly. Interakce mezi průvodcem a návštěvníky nepatří mezi dominantní činnosti. Nina Simon v knize *The participatory museum*¹⁰ představuje experiment, kdy kladnější hodnocení a pozitivnější dopad na návštěvníky měla komentovaná prohlídka, kdy v úvodních minutách návštěvy průvodce zjišťoval názory a zkušenosti návštěvníků o tématu výstavy. Skupiny, které na začátku mluvily o tématu nesouvisícím s muzeem, měly z výstavy horší dojem. I drobná interakce vedla k celkově větší naladěnosti návštěvníků na obsah. Přístup průvodce má velký potenciál, dokáže ovlivňovat atmosféru a především usměrňovat poznání návštěvníků; dotazník posuzoval jen aspekt kladení a zodpovídání otázek směrem k/od průvodce, ale i tak z dat vyplývá, že potenciál průvodců není zcela využit. Z dat dále plyne, že návštěvníci jen trochu komunikují mezi sebou. Zde je rovněž prostor pro design takových aktivit, aby byla míra kontaktu mezi návštěvníky podporována. Nabízí se otázka, zda vůbec vznikají v muzeu nové kontakty mezi dosud neznámými lidmi nebo zda komunikace probíhá ve skupinách, které do muzea přišly společně.

Zajímavá je otázka pracovních listů. Prohlídka s pracovními listy je 3. nejčtenější aktivizační metoda (nabízí ji 60 % muzeí). Při posuzování činností se vyplňování pracovních listů a hraní her zařadilo do skupiny činností, které jsou v muzeu provozovány málo (viz graf č. 5a). Nabízí se otázka, jakým způsobem se s nimi pracuje a jaké cílové skupiny je používají. Hry a pracovní listy mají potenciál, podněcují návštěvníky k důkladnějšímu zkoumání sbírkových předmětů, nalézání řešení a souvislostí, zároveň jejich realizace není tak finančně nákladná.

Hypotéza č. 2 „Aktivizační metody jsou již obvyklou součástí nabídky aktivit pro

návštěvníky muzeí a většina muzeí je nabízí“ se zcela potvrdila. Nabídka doprovodných programů je široká, graf č. 5b ukazuje, že muzea nabízí i několik typů doprovodných akcí (medián jsou 4 aktivity ve skupině V a 3 aktivity ve skupině Vm), jen 11 muzeí nenabízí žádnou. Jako v otázce kvality interakce návštěvníků s technologiemi je zřejmé, že jen pouhá nabídka doprovodných aktivit nemusí nutně znamenat vysokou míru interakce a kolaborativních činností, nicméně z povahy aktivizačních metod vyplývá¹⁶, že míra interakce a kvalita práce s návštěvníkem je vyšší oproti tomu, kdy návštěvník prochází výstavou bez jakéhokoli vedení.

Nová média a komunikace s návštěvníkem

Vyhodnocení hypotézy č. 3 „Česká muzea nedostatečně využívají potenciál nových médií v komunikaci s veřejností“ je komplikovanější. Na první pohled se zdá, že hypotéza potvrzena nebyla a muzea v této oblasti nová média vytěžují. Jen necelá pětina muzeí nemá web, online prezentace sbírek formou virtuálních výstav, prohlídek a databází využívá 54,7 % muzeí, newsletter zasílá 59,6 % muzeí ze skupiny V a z využívání sociálních médií je na předních místech Facebook, který využívá 57,5 % muzeí. Při bližším pohledu se ukazuje, že situace bude složitější, pokud vezmeme v úvahu cílové skupiny muzeí a tedy způsob jejich oslovování, je rozhodně co zlepšovat. U webu jde zejména o otázku responzivnosti – zvážit by ji měly především instituce, jejichž hlavní skupinou jsou turisté, což je nejčastější cílová skupina u Vm a druhá nejčastější ve skupině V. Turisté nebudou mít pravděpodobně k dispozici počítač, často se rozhodují o programu na základě počasí a měli by mít proto možnost dostat se k informacím pohodlně i z telefonu/tabletu. Newsletter jako efektivní komunikační nástroj je vhodný zejména v komunikaci s pravidelnými návštěvníky (dospělí, místní obyvatelé) a učiteli, jež organizují školní exkurze (nejčastější cílová skupina u skupiny V a druhá nejčastější u Vm). Pokud

bychom vzali v úvahu jen muzea, která mají responzivní web, zároveň FB a zasílají newsletter, je jich ve skupině V pouze 33 (16,2 %). Závěrem lze k této hypotéze říci, že se nepotvrdila, nicméně otázka kvality zůstává otevřená.

Silné a slabé stránky výzkumu

Kvantitativní dotazníkové šetření s sebou přináší několik potenciálně problematických aspektů. Kromě 2 otázek (otázka č. 2 a 6) byla zjišťována pouze ne/přítomnost nějakého jevu, přičemž možnosti k výběru byly vybrány na základě předchozího studia a zkušeností autorky a nenabízely celou škálu možností. Problematika muzejní prezentace, participace návštěvníka a oblast online komunikace je velmi komplexní a často závisí na konkrétním způsobu implementace, což kvantitativní výzkum nemůže postihnout v celé šíři a hloubce. Dále jsou výsledky ovlivněny neustálenou terminologií, neboť multimediální a moderní exponáty mohou být nazývány a chápány různě, zároveň může být jeden exponát zařazen do více kategorií a u každého exponátu záleží na konkrétním dramaturgickém uchopení. Práce kolegyní Šobánové, Lažové a kol., které definují typologii expozičních prvků digitální povahy, byla vydána v roce 2016, až po distribuci dotazníku. V kvantitativním šetření je při sestavování dotazníku také třeba zohlednit jeho délku (počet otázek), míru vysvětlování jednotlivých pojmů a vybalancovat míru formálnosti jazyka, aby byli respondenti ochotni dotazník dokončit.

Výsledky výzkumu jsou prezentovány s časovým odstupem daným přerušením studia; autorka pečlivě zvážila prezentaci výsledků a došla k závěru, že implementace moderních technologií je natolik finančně a časově náročná a vyžaduje poměrně velkou expertízu, že se česká muzea nemění tak rychle, aby závěry na poměrně velkém vzorku 203 českých muzeí nebyly odborné veřejnosti ku prospěchu. Ve vzorku je při porovnání s NIPOS o něco méně velkých muzeí, což může mírně podhodnocovat vyhodnocení

hypotézy č. 1, protože velká muzea disponují lepšími personálními i finančními prostředky, což je v implementaci moderních či technologických exponátů důležitý faktor. U hypotézy 3 bylo zjištěno, že analýza byla mírně zkreslena časovým odstupem mezi provedením šetření a analýzou, neboť otázka nových médií a online prezentace se mění rychleji než modernizace expozic.

Závěr

Oblast nových médií, moderních postupů, informačních a komunikačních technologií využívaných v muzeích na více úrovních je velmi diskutovaným tématem nejen u zahraniční (odborné) veřejnosti, ale i na tuzemských odborných akcích a v odborném tisku. Práce si kladla za cíl pomoci kvantitativního šetření prováděného v roce 2015 zmapovat situaci v českých institucích, proto otázky v dotazníku kopírovaly 3 oblasti začlenění nových médií a technologií do chodu muzeí. Ukázalo se, že u využívání moderních exponátů je rozhodující velikost muzea, neboť malá muzea tyto prostředky využívají výrazně méně, zároveň je ale takových muzeí nejvíc. První hypotéza, která počítala s tím, že moderní formy obsahu jsou již běžně využívány, se nepotvrdila. Druhá hypotéza se týkala nabídky aktivizačních metod a potvrdilo se, že většina muzeí je nabízí. Třetí hypotéza, která nebyla potvrzena, předpokládala nedostatečné využívání nových médií v komunikaci s návštěvníkem, nicméně se ukázalo, že je rozhodně prostor pro vylepšení a to především u webových stránek.

Vzhledem k výsledkům první hypotézy by bylo vhodné, aby byl výzkum opakován přibližně v roce 2020, aby se zjistilo, kam se české muzejnictví v této oblasti ubírá. U třetí hypotézy by bylo přínosné výzkum rozšířit o uživatelský pohled.

Použité zdroje

BILGIN, Ibrahim. THE EFFECTS OF HANDS-ON ACTIVITIES INCORPORATING A COOPERATIVE LEAR-

- NING APPROACH ON EIGHT GRADE STUDENTS' SCIENCE PROCESS SKILLS AND ATTITUDES TOWARD SCIENCE. *Journal of Baltic Science Education*. 2006, 9 (1), 27–37.
- BONWELL, Charles C. a James A. EISON. *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*. Washington, D.C.: The George Washington University, School of Education and Human Development, 1991.
- Conversations with Visitors: Social Media and Museums*. United Kingdom: Museum-sEtc, 2012, 360 s.
- CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. *Flow and the psychology of discovery and invention*. HarperPerennial, New York, 1997, 39.
- HARVEY, Mark L., Ross J. LOOMIS, Paul A. BELL a Margaret MARINO. The Influence of Museum Exhibit Design on Immersion and Psychological Flow. *Environment and Behavior*. 1998, 30(5), 601–627.
- HEATH, Christian, Dirk Vom LEHN a Jonathan OSBORNE. Interaction and interactivities: collaboration and participation with computer-based exhibits. *Public Understanding of Science*. 2005, roč. 14, č. 1, s. 91–101.
- HOOVER-GREENHILL, Eilean. Changing Values in the Art Museum: rethinking communication and learning. *International Journal of Heritage Studies*. 2000, 6(1), 9–31.
- HOOVER-GREENHILL, Eilean. *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance* (Museum Meanings). e-book. New York: Routledge, 2007.
- JONÁK, Zdeněk. Informační společnost. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000468&local_base=KTD.
- LIEWROW, Leah A. a Sonia LIVINGSTONE. *The Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ITCs*. UK: SAGE Publications, 2002.
- MRÁZOVÁ, Lenka a Barbora SVÁTKOVÁ. *Aktivizující metody v muzejní pedagogice: Studijní materiál kurzu Základy muzejní pedagogiky* [online]. Brno: Moravské zemské muzeum [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: http://www.mcmp.cz/fileadmin/user_upload/vzdelavani/kzmp/F_Aktivizujici_metody_MCMP_Mrazova_Svatkova.pdf.
- Running a Museum: A Practical Handbook*. France: ICOM – International Council of Museums, 2004.
- SANDELL, Richard. *Museums, Society, Inequality*. United Kingdom: Routledge, 2002.
- Seyčková, N. Muzejní komunikace online: Projekt webových stránek Hrdličkova muzea člověka PŘF UK. *MUZEUM: Muzejní a vlastivědná práce* 2/2014, s. 11–20.
- SIMON, Nina. *The participatory museum*. California: Museum 2.0, 2010.
- ŠÍLOVÁ, Hana a Vladimíra LINDNEROVÁ. *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2015: Centrum informací a statistik kultury* [online]. Praha: NIPOS, 2016, s. 7–8. Dostupné z: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2013/05/Statistika_2015_I.KULTURNI_DEICTVI_web.pdf.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra, Jolana LAŽOVÁ a kol. *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016.
- VESTER, Frederic. *Myslet, učit se... a zapomenat?*. Plzeň: FRAUS, 1999, 191 s.

Poděkování

S přípravou článku děkuji Haně Šílové z NIPOS za poskytnutá data, Vilibaldovi Wančovi za pomoc se statistickým zpracováním a Dominice Šeblové za cenné komentáře.

„Kulturní a kreativní“ muzea. Úvod do problematiky

Nad'a Machková, Jana Adamcová

“Cultural and Creative” museums. Introduction to the issue

Abstract: *This paper deals with museums as a key part of cultural and creative industries and their role in social and economic development. Taking into account the role of museums in the past and the current trends, their contribution is considered to be crucial. Cultural and creative industries are an intersection of art, technology, cultural heritage, innovation, creativity and mental and manual labour. The purpose of this paper is to reflect links between museums, creativity, innovation and culture in the changing economy.*

Keywords: *Museums, Innovation, Creativity, Cultural and Creative Industries, Cultural Heritage, New Economy*

Evropa jako kolébka euroatlantické civilizace v sobě nese kulturní dědictví nesmírné hodnoty, které vědomě zachovává a předává dalším generacím. Muzea pomáhají uchovávat kulturu. Sbírají a vyhodnocují nejen doklady o člověku a jeho prostředí napříč dějinami, ale aktivně zprostředkovávají a předávají tyto hodnoty, a to za jasně definovanými účely: studia, vzdělání, výchovy a potěšení.¹ Jsou plná věcí, které ukazují, jaké je to být člověkem. A zatímco byla po počátku 19. století zakládána jako instituce pro vzdělávání, převážila na konci 19. století pozice umělců a akademiků, kteří pedagogové a reformátory ze svých muzejních pozic postupem času vytlačili.² Odklon muzeí od jejich původních cílů ve své podstatě znamenal také odklon od veřejnosti.³ V posledních letech je trend návratu muzeí ke své původní, vzdělávací roli zřejmý. Muzea nabízejí množství edukačních a lektorských programů a doprovodných akcí, kterými se snaží cílit na návštěvníky všech věkových skupin, oslovovat školy a zájmové skupiny. Vzdělávají v rámci témat, která si samy definují ve vazbě na vlastní expozice a výstavy. Vedle muzeí fungují podle definice ICOM také science centra, jejichž rozdíl oproti tradičním muzeím spočívá pouze v posledních letech oblasti vzdělávání.⁴ Science centrum se v posledních letech daří získávat větší zájem veřejnosti. Definují se jako místa neformálního vzdělávání, zaměřu-

jící se na popularizaci vědy a techniky, důraz kladou na interaktivitu, učení formou her a objevování vědy a techniky prostřednictvím osobní zkušenosti.⁵ Shodně s muzei nabízejí interaktivitu, kladou důraz na osobní prožitek, vzdělávání a učení se. Tradiční instituce by se mohly inspirovat komunikací a moderním přístupem v oslovování návštěvníka, aplikací výukových metod a postupů a angažováním profesionálních lektorů. Jen tak mohou ve spojení s unikátním bohatstvím ležícím ve sbírkových fondech kulturního a přírodního dědictví, nabízet celé společnosti mnohem víc: kreativitu/tvořivost.⁶

Znalosti jako nové bohatství

Uvědomění si proměnlivosti světa a rostoucí důraz na hodnoty, které se jeví jako klíčové pro další rozvoj společnosti, reflektují přední evropská muzea: londýnské Victoria and Albert Museum (dále jen V&A) a Rakouské muzeum užitého umění ve Vídni (dále jen MAK). Daří se jim reagovat na dění kolem sebe a vědomě se staví do pozic vzdělávacích institucí. Deklarují tyto principy ve svých strategických dokumentech, snaží se návštěvníky provádět současným děním a nebojí se otevírat aktuální témata a komentovat postupnou změnu, kterou zažíváme. Vypovídají o přítomnosti a dívají se do budoucnosti. Jak MAK, tak V&A muzeum jsou, stejně jako před stopadesáti lety,

1 Definice ICOM.

2 GIBBS, Kirsten, SANI, Margherita a kol. *Museen und Lebenslanges Lernen – Ein europäisches Handbuch*. Berlin, 2010, s. 17.

3 OCHRANA, František, PLÁČEK, Michal, PŮČEK, Milan Jan, ŠIMČÍK, Antonín. *Management a hospodaření muzeí*. Praha: Karolinum, 2018, s.20–21.

4 WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava, Slovenské národné múzeum – Národné múzejné centrum, 1999, s.179–181.

5 Česká asociace science center. <http://www.sciencecenter.cz/>.

6 Obecně je kreativita neboli tvořivost, z latinského *creo* (tvořit) definovaná jako zvláštní soubor schopností, které umožňují uměleckou, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost. Ta se projevuje jako vynalézavost, jako vznik nového, originálního díla nebo myšlenky, popř. tvůrčím řešením problémů.

Mgr. Nad'a Machková
Prajzová, Ph.D.
Národní zemědělské muzeum
n.machkova@centrum.cz

Mgr. Jana Adamcová
Institut pro digitální ekonomiku
adamcova@digital-niekonomika.cz

i v současné době předními lidry evropského muzejnictví: jasné profilované instituce, otvírající nová témata, vnímající a komentující aktuální dění a vývoj společnosti. Podle Strategického plánu V&A muzea na období 2015–2020 je jedním z pěti strategických cílů muzea „focus and deepen the relevance of our collections to the UK creative and knowledge economy“, kam kromě zaměření se na význam sbírky pro ekonomiku, patří také založení výzkumného ústavu pro tuto oblast.⁷ Další strategické cíle se týkají orientace na návštěvníka a vzdělávání, zvýšení mezinárodního dosahu, digitální ekonomiku a financování instituce z privátních a komerčních zdrojů. Základními hodnotami této instituce jsou spolupráce, inovace, velkorysost a integrita. Když v roce 2017 uspořádalo V&A museum workshopy pro zájemce ve věku 16–24 let, na kterých muzeum ukazovalo možnosti a příležitosti využití kultury a kreativity pro ekonomiku, stal se tento program nejnavštěvovanější a nejpobulárnější akcí muzea roku 2017.⁸ Rakouské Muzeum užitého umění (MAK) ke vstupence na výstavu „Ästhetik der Veränderung“ přidává kopii dvacetieurové bankovky s textem popisujícím změnu způsobu života, vnímání učení se, práce a kultury s avízem, že celoživotní účast na vzdělávání a kultuře bude společensky uznávanou prací, protože kultura zprostředkovává kompetence, které budou pro další fungování společnosti nezbytné. „Za návštěvu v nově definovaných muzeích nebudete platit vstupné, ale budete za ni odměněni.“

Muzea disponují obrovským potenciálem v množství informací, které vytvářejí kolem svých sbírek a prostřednictvím svého výzkumu, což je jejich velkou konkurenční výhodou. V osmdesátých a devadesátých letech minulého století se začaly objevovat teorie o posunu lidské civilizace a hledání nových příležitostí pro další rozvoj země. Alvin a Heidi Tofflerovi ve své knize „Nová civilizace. Třetí vlna a její důsledky“, vycházejí z předpokladu, že jsme poslední generací staré doby a zároveň první generací civilizace nové, která je postavena na supersymbolickém bohatství, jakým je poznání. To se jeví, na rozdíl

od továren a polí, které byly určující a zajišťovaly naši obživu v předcházejících dvou vlnách, jako prakticky nevyčerpatelné. Civilizace první vlny nacházela obživu v zemědělství, které bylo dominantní pro období od neolitické revoluce až do konce 18. století, kdy nastartovala druhou vlnu revoluce průmyslová.⁹ Jednadvacáté století s sebou přináší nové výzvy: průmysl 4.0, znalostní ekonomiku, digitalizaci. Právě znalosti, vědění a kreativita jsou vnímány jako podmínka pro další růst naší západní společnosti a pro rozvoj ekonomiky založené na schopnosti inovovat. Podle Richarda Floridy žijeme ve věku kreativity.¹⁰ Strategii pro konkurenceschopnost a úspěšnost evropské ekonomiky označuje zkratkou 3T: talent, technologie a tolerance. Pracuje s konceptem kreativních lidí, kteří budou přispívat k nové ekonomice a s myšlenkou, že každý jednotlivec může být kreativní. A přestože tato teorie není přijímána bez výhrad především s ohledem na těžce definovatelnou skupinu lidí, kterou mají „kreativní lidé“ představovat, jeho koncept zdůrazňuje snahu o návrat člověka k člověku, snahu po hledání toho dobrého a kvalitního, co je člověk vzdělaný a inspirovaný schopen nabídnout společnosti. Důraz tak v této „civilizační vlně“ není kladen ani na přírodní podmínky a rytmy zemědělského roku, ani na technokratický přístup ke světu a adoraci techniky a technologie jako jedinou spásu, ale na člověka samotného. Na to, co je mu vlastní: práce, invence, promýšlení a tvořivost. Sama kreativita bez vazby „na továrny a pole“ však není ničím. Zejména v kontextu naší země, ve které je téměř 40 % HDP tvořeno tradičními průmysly, které pracují s hmotou. Kreativita a znalosti ve spojení s technologiemi jsou schopny vytvářet vysokou přidanou hodnotu výrobkům i službám, ať už se jedná třeba o design průmyslových nebo řemeslných produktů nebo kreativní obsah digitálních nosičů.

Craftsmanshipřemeslo

Propojování starého a nového, čerpání inspirace z tradice, hledání přidané hodnoty

7 V&A Strategic Plan 2015–2020.

8 Výroční zpráva, V&A, London: Victoria and Albert Museum, s. 6.

9 TOFFLER, Alvin, TOFFLER, Heidi. Nová civilizace. Třetí vlna a její důsledky. Praha: Dokořán, 2001, s. 17 a 64.

10 Citováno podle FRANKOVÁ, Emilie. Kreativita a inovace v organizaci. Praha: Grada, 2011, s. 9.

v aktivitách jednotlivců a poukazování na přínos pro společnost,¹¹ je klíčové sdělení výstavního projektu „handWERK. Tradiertes Können in der digitalen Welt“, který probíhal od prosince 2016 do dubna 2017 v Muzeu užitého umění ve Vídni. Mottem výstavy, prezentující inovativní muzejnictví, bylo prohlášení, že řemeslo nemá být luxusem pro několik jedinců, ale strategií pro celou společnost.¹² Ambicí výstavy bylo překlenout zdánlivý rozpor mezi současnou digitální společností, automatizací a základní lidskou potřebou ověřování kvality a získávání prožitku dotekem.¹³ MAK pracuje s tezí významného amerického sociologa a humanisty Richarda Senetta, který považuje programátory, lékaře, laboranty, dirigenty, tedy všechny, kteří používají ke své práci ruce a současně potřebují know-how a inspiraci, za řemeslníky naší doby. „Craftsmanship“ v Senettově slova smyslu zahrnuje angažované jednání a práci, která je charakteristická vášní a disciplínou, počítá s neúspěchem a může ústít do mistrovství.¹⁴

Srovnatelnou situaci prožívala společnost na konci 19. století. Řemeslo, snaha o zachycení know-how a potřeba porozumění měnící se společnosti se stala jedním z důvodů vzniku uměleckoprůmyslového muzejnictví. Ve spojení s hospodářskými a živnostenskými komorami vznikala od padesátých let v Evropě uměleckoprůmyslová muzea, která se zaměřovala na uchování technologií zpracování právě z obavy před ztrátou know-how, tradic, řemesel a umu v důsledku průmyslového rozvoje zakládáním sbírek a pořádáním výstav, aby se postupně stala v mnohém zdrojem inspirace a kreativity. Jako vzorová sbírka pro umělce, průmyslníky i veřejnost, jako místo výuky pro umění a průmysl vzniklo v roce 1863 C.k. Rakouské muzeum pro umění a průmysl, nyní Rakouské muzeum užitého umění (MAK). O čtyři roky později byly aktivity muzea doplněny založením Kunstgewerbeschule – uměleckoprůmyslové školy. Vzorem a inspirací pro MAK se stalo londýnské South Kensington Museum, nyní Victoria & Albert Museum, založené v roce 1852, po úspěchu velké výstavy roku 1851. Už od počátku svého působení usilovalo ví-

deňské muzeum o spolupráci a podporovalo vznik platform pro spolupráci s průmyslovými obory. Díky aktivní účasti na světových výstavách se podílelo na propagaci a podpoře vysoké estetické hodnoty výrobků a prezentovalo vyspělost a schopnost tvůrců, řemeslníků a umělců rakouské části monarchie. V roce 1873 se spolu s uměleckoprůmyslovou školou účastní světové výstavy ve Vídni, v roce 1878 v Paříži. V roce 1884 je založen uměleckoprůmyslový spolek se sídlem v muzeu. Jeho členy se stávají přední firmy (např. J. & L. Lobmeyr) a osobnosti, které od šedesátých let podporovaly umělecké řemeslo. V muzeu jsou pořádány prodejní výstavy a tím je podporováno jak umění, tak také ekonomika. V českých zemích zakládají muzea obchodní a živnostenské komory v Brně a v Liberci a v německých textilních centrech. Později vznikají muzea v Olomouci, Opavě a dalších městech po vzoru Rakouského muzea pro umění a průmysl – Museum für Kunst und Industrie. V Praze zakládá Pražská obchodní a živnostenská komora Uměleckoprůmyslové muzeum v roce 1885. V roce 1896 dochází na základě podnětu osvětového starosty, schopného reagovat na zahraniční podněty a impulsy, v Hradci Králové k rozdělení městského muzea na Městské historické a Muzeum po severovýchodní část Království českého. Podle stanov bylo prvořadým posláním nově vzniklého muzea dbát o zdokonalování a zušlechťování výrobků řemeslných, průmyslových a umělecko-průmyslových, které „ku vývozu do ciziny se hodí“, mělo šířit porozumění pro práci řemeslnou i průmyslovou, a především učít smyslu a citu pro vkus, dokonalost a krásu.¹⁵ Muzea se tak nestávají jen arbitry vkusu, designu, řemeslné kvality, ale současně slouží jako místa vzdělávání, uchování technologických postupů a jako místa podpory průmyslového exportu.

Základní klíčem k moderní společnosti je spotřeba. V určitém bodě historie došlo ke zlomu tradičního pojmání spotřeby, kterou lze definovat jako udržitelnou. Používání věcí nebylo definováno módou, ale limitováno funkčností a užitností. S nástupem průmyslové revoluce přichází,

11 O podobný přístup se ale pokoušejí také místní muzea. Za zmínku stojí ojedinělý autorský koncept o unikátním kulturním fenoménu zpracování kopřivového vlákna – Kopřiva. Výstavu realizovala pobočka Muzea Novojičína v Příboře, která probíhala od listopadu 2016 do května 2017. Autory jsou Václav Michalička, Monika Chromečková a Petra Vidomusová.

12 handWERK. Tradiertes Können in der digitalen Welt. Wien: MAK, 14. 2. 2016–9. 4. 2017.

13 THUN-HOHNSTEIN, Christoph. Die Zukunft liegt in unseren Händen. In: hand-Werk. Tradiertes Können in der digitalen Welt, Verlag für moderne Kunst. Wien, 2016, s. 7.

14 SENETT, Richard. Handwerk, Berlin, 2008. Citováno podle https://www.mak.at/vortrag_von_richard_sennett.

15 SOKA Hradec Králové, fond Archiv města Hradec Králové, muzejní stanovy a kuratorium, inv. č. 2576.

v důsledku technického rozvoje a mechanizace, nadbytek. Na úkor řemeslného zpracování a jedinečnosti výrobku začíná být trh zaplavován masovou produkcí věcí. Množství věcí s sebou nese snadnou dostupnost. Místo bytelnosti, výlučnosti, jedinečnosti a řemeslného zpracování se stává rozhodujícím kritériem cena. Ale člověk ze své podstaty vždy prahne po výlučnosti a jedinečnosti. Klíčovým parametrem se stala móda, která začala roztáčet spotřebu.¹⁶ Na přelomu 19. a 20. století muzea „určovala“ trendy. Ukazovala na kvalitu, značku, učila rozlišovat, zkrátka udávala tón. Pro danou sociální skupinu bylo otázkou prestiže a potvrzením statusu vlastnit věci, které se prodávaly na světových výstavách nebo které se daly obdivovat a zakoupit v muzeu. „Vychovaný“ zákazník mohl ocenit Wiener Werkstätte, Thonet, sklo od Lobmeyra. O sto let později čeká na muzea podobně náročná výzva. Svět „fake“ věcí se stává nepřehlédlným, existuje několik možných pravd, výkladů a úhlů pohledu. Muzeum zrcadlí ve svých vitrínách svět člověka. Může se stát místem, které bude relevantní pro pochopení současného světa a současného člověka. Jeho autorita, postavená na stálém sbírání informací, zakládá jedinečnou kompetenci být vysvětlující, ukazující a současně chápající a sdílející institucí.

MAK prezentuje staré téma nově, aktuálně. Potvrzuje důležitost řemesla pro společnost a představuje tento fenomén jako politikum. Ukazuje řemeslo jako odvěkou potřebu sebevyjádření člověka a současně jej prezentuje ve zdánlivě kontrastu k novému fenoménu digitalizace, která je ale v Senettově pojetí novým odvětvím, jako nové řemeslo. Jsou to titíž lidé, kteří potřebu kreativity demonstrují na stále oblíbenějších aktivitách DIY (do it yourself) na youtube, kteří se účastní akcí typu DesignWeek a kteří roztáčejí kola ekonomiky. Právě na tomto principu, schopnosti zužitkovat kulturní a kreativní potenciál jako klíčový předpoklad pro hospodářský růst, inovace a konkurenceschopnost, je postavena také úvaha o potřebnosti nových ekonomik. Oborů, o kterých se předpokládá, že nás v budoucnu budou živit a produkovat nová pracovní

místa. A je to kulturní a přírodní bohatství, ze kterého může současná Evropa čerpat a díky kterému má náskok oproti ostatním civilizačním okruhům. Nejedná se však o nové teorie ani koncepty jako spíše o návrat k ověřeným hodnotám a vzorcům chování s uvědoměním si důležitosti lidské práce a invence člověka pro třetí civilizační vlnu, ve které existuje riziko stále většího předávání zodpovědnosti technologiím, umělé inteligenci.

V Berlíně vzniklo v roce 2017 muzeum opírající se o logiku kulturních a kreativních průmyslů, které má v podtitulu „muzeum, které by nemělo existovat“. Urban muzeum zaměřené na současné umění, street art a propojování lidí a kultury v městském prostředí, je novým typem komunitní instituce, která nese poselství, že umění je všude a pro všechny. Vydělá si na svůj provoz propojením byznysu a kultury. Projekty založenými na spolupráci s firmami jako jsou Adidas, Nike nebo firmami, které se věnují moderním technologiím nebo reklamě. Instituce se pohybuje na rozhraní mezi uměním a komercí.¹⁷

Kultura a průmysl

Ve světle historické role muzeí kultivovat propojení řemesel a průmyslu s estetikou a prezentací, lze vůbec hovořit o konfliktu mezi kulturou a průmyslem? Je pojem „kulturní a kreativní průmysly“ pouhým neologismem? Nepředstavuje pro současná muzea ohrožení či znevážení jejich činnosti? Tento pojem se v historii vyvíjel a jeho význam se proměňoval.

Poprvé byl pojem kulturní průmysl (v jednotném čísle) oficiálně použit představiteli Frankfurtské školy v roce 1944 s negativní konotací. Theodor W. Adorno a Max Horkheimer použili tento termín v kapitole „Kulturní průmysl: Osvícenství jako masový podvod“ v knize *Dialektika osvícenství* z roku 1944. Účast milionů na kulturním průmyslu si vynutila reprodukční postupy, které pak způsobily nevyhnutelnost toho, aby se na nesčetných místech stejné potřeby uspokojovaly standardizovaným zbožím. Telefon ještě liberálně

¹⁶ LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti*. Praha: Prostor, 2002, s. 13.

¹⁷ <https://urban-nation.com/>

číslem 6,9 %, ²⁶ což je velmi výrazný ekonomický přínos, který nadále nelze ignorovat a vyžaduje si své veřejné politiky a strategie. V České republice se od roku 2011 věnuje mapování kulturních a kreativních průmyslů Institut umění – Divadelní ústav, příspěvková organizace Ministerstva kultury, která kromě vydávaných studií mapování jednotlivých měst, krajů a odvětví prezentuje výsledky svých výzkumů a práce také na webové stránce kreativnicesko.cz. Sleduje třináct odvětví, přináší kvalitativní i kvantitativní data, nabízí strategie a návody pro nové projekty, nicméně muzea do těchto odvětví zahrnuta nejsou. Což je v uplatněném vymezení kulturní průmysly – kreativní průmysly – širší ekonomika – logické, jelikož ani jedním nejsou.

Roli muzeí se věnuje také Studie o digitální ekonomice a kulturních a kreativních průmyslech (dále jen „KKP“) v České republice, kterou vydal v roce 2016 Institut pro digitální ekonomiku ²⁷. Institut pro digitální ekonomiku (dále jen „IDE“) používá pojem průmysly. Ve studii dělí kulturní a kreativní průmysly na kreativní média, kreativní řemesla, scénická umění a kreativní paměť. Do této kategorie – kreativní paměti – spadají muzea, knihovny, archivy a digitální archivy. Role muzeí a obdobných institucí je respektována a vnímána zejména proto, že jsou nositeli naší identity v podobě kulturního a technologického dědictví, zdrojem vysoké míry kreativity a zajišťováním kontinuity, kterou uchovávají a šíří dál. Klíčové však je, že IDE poukazuje na vzájemnou propojenost čtyř výše uvedených kategorií, které jedna bez druhé nemohou existovat: například digitální platformy by bez obsahu generovaného kulturou živou či neživou neměly obchodní model – návštěvnost. KKP jsou tak možností navždy překlenout historickou propast mezi kulturou a průmyslem a advokovat, jak velmi se obě strany potřebují. Díky aktivnímu vyjednávání iniciovaného ze strany IDE byly například alokovány finanční prostředky v Operačním programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost a KKP se podařilo spolu s digitální ekonomikou začlenit mezi prioritní sektory apli-

kovaného výzkumu ČR a jejich následného financování. ²⁸ Stejně tak se staly tématem Rady vlády pro konkurenceschopnost a hospodářský růst. Tím došlo k zásadní rehabilitaci kulturních a kreativních průmyslů, které byly oficiálně začleněny mezi ostatní průmyslové sektory jako je automobilový průmysl nebo digitální ekonomika.

Nové výzvy

S ohledem na skutečnost, že kulturní a kreativní odvětví (dále jen „KKO“), průmysly či sektory jsou novým fenoménem ekonomiky, bude třeba terminologii v českých zemích ustálit a vyjasnit. V kontextu rozvoje vládních politik je nově spuštěn projekt Ministerstva kultury „Tvorba strategie podpory a rozvoje KKP“. Jedním z cílů tohoto projektu je právě sjednotit terminologii a jasně definovat a vymežit předmět a cíl podpory a rozvoje se zohledněním posledních zahraničních trendů. ²⁹ S muzei jako významnými aktéry, zejména jako zdrojovými institucemi se v rámci projektu a přípravy strategie počítá. V září 2018 proběhl workshop, který se bude věnovat relevanci muzeí pro kulturní a kreativní odvětví a na základě debaty mezi muzejními profesionály a garantkami projektu se počítá s definováním možných cest zapojení muzejních institucí nejen do přípravy strategie, ale také reálně do případné podpory jejich role v rámci KKO.

Žádná z výše uvedených definic a popsaných aktivit v dané oblasti nezastírá problematiku složitosti konceptu a jeho uchopení. Pokud hovoříme o kulturních a kreativních průmyslech – odvětvích – sektoru anebo ekonomice, narážíme, jak bylo výše uvedeno, na různé definice a výklady a současně také obsahy uvedených pojmů. Zatímco Institut umění – Divadelní ústav, státní politika v oblasti výzkumu, vývoje a inovací a IDE používají pojem kulturní a kreativní průmysly, Ministerstvo kultury pracuje s termínem kulturní a kreativní odvětví.

Pokud přijmeme teorii německého sociologa Niklase Luhmanna, že kultura je

²⁶ Ibidem, s. 8.

²⁷ ADAMCOVÁ, Jana. *Strategický plán Institutu pro digitální ekonomiku na rok 2016*, s. 1.

²⁸ Národní politika výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2016–2020 a Národní RIS 3 strategie.

²⁹ Do projektu *Tvorba strategie rozvoje a podpory kulturních a kreativních průmyslů, jehož nositelem je MK ČR*, jsou obě autorky zapojeny jako odborné garantky za tradiční a nové oblasti.

jeden z „nejnemožnějších termínů, který byl kdy vytvořen“,³⁰ komplikujeme si výklad ještě dál. Kultura podle jeho definice totiž zahrnuje všechny možné fenomény. Používá se navíc v tolika významech, že není snadné určit, co pro koho znamená a jaký je její konkrétní obsah. Nicméně je dobré mít pro danou problematiku na paměti, že kulturou se nerozumí jen klasická literatura, opera apod., tedy tzv. vyšší kultura, ale vše, co lidem umožňuje orientovat se ve světě, utvářet je a konceptualizovat.

Řada průmyslových sektorů je nucena v současné době procházet restrukturalizací a hledat možnosti nových pracovních příležitostí. Regiony se silným leadershipem, přemýšlející inovativně a s výhledem do budoucnosti, kulturu – včetně muzeí – jako jednu ze silných příležitostí již identifikovaly. Průmysly označují v tomto vnímání prostou skutečnost, že tento sektor je propojený s ekonomikou, ať už je její podoba jakákoli.³¹

Inteligentní růst se neobejde bez pochoopení, že zdrojem inspirace a know-how je naše vlastní kulturní a přírodní dědictví, jeho ochrana a promyšlená strategie, jak s ním nakládat. Bohatství muzeí představuje potenciál pro inovativní řešení, pro celý sektor kulturních a kreativních průmyslů či odvětví a další růst naší ekonomiky. Bez kreativity není inovace. Kreativita je zdrojem kultury. A ta vždy stála a stojí na originalitě, důmyslu, zručnosti, poctivé práci a invenci.³² Ale zejména na kontinuitě: na předávání kompetencí z generace na generaci. Tyto hodnoty právě znovu objevujeme pro moderní, inovativní svět.

Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze vloni rekonstruovalo svou výstavní budovu, mimochodem postavenou špičkovými řemeslníky své doby jako odkaz dalším generacím a zcela moderně a nadčasově se vrátilo k odkazu svého původního poslání „pozvednout a zkvalitnit průmyslovou výrobu“, spoluprací se školami, ateliéry, ale i se špičkovou designérskou firmou současné doby – mmcité. Národní zemědělské muzeum podalo v rámci programu nadnárodní spolupráce

Central Europe projekt na vytváření nových strategií pro kulturní a kreativní průmysly/odvětví pro využití nehmotného kulturního dědictví gastronomie. Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou disponuje vzorníky bývalého Jablonexu a postupně buduje spolupráci s výrobcí skla a bižuterie. Je možné zmínit řadu dalších sklářských, textilních muzeí či jiných, které mají obdobný potenciál.

Existuje jistě řada dalších dobrých příkladů, které dokládají schopnost muzejních institucí reagovat na proměny doby. Klíčem k tomu bude kreativita, znalosti a inovace. Je ovšem nutné, aby tradiční instituce dokázaly vystoupit ze svých myšlenkových rámců a začaly reagovat na nové výzvy a změny, které s sebou současná společnost přináší. Nové výzvy se budou týkat také jich.

Použité zdroje

- ADORNO, Theodor, W., HORKHEIMER, Max. *Osvícenství jako masový podvod. Dialektika osvícenství*. Citováno z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2016/FAVBP03/um/Kulturni_prumysl_Osvicenstvi_jako_masovy_podvod_Adorno_Horkheimer_Dialektika_osvicenstvi.pdf.
- BAYER, Ivo, ŠAFR, Jiří, VOJTÍŠKOVÁ, Kateřina. *Přístupy k sociologickému zkoumání kultury a stratifikace*. Praha: CESES FSV UK, 2007.
- CIKÁNEK, Martin. *Kreativní průmysly – příležitost pro novou ekonomiku*. Praha, Divadelní ústav, 2009.
- FRANKOVÁ, Emilie. *Kreativita a inovace v organizaci*. Praha: Grada, 2011.
- GIBBS, Kirsten, SANI, Margherita a kol. *Museen und Lebenslanges Lernen – Ein europäisches Handbuch*. Berlin: Deutscher Museumsbund, 2010.
- GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. Praha: SLON, 1998.
- THUN-HOHENSTEIN, Christoph, FRANZ, Rainald, ZICKLER, Tina (ed.). *handWERK. Tradiertes Können in der digitalen Welt*. Wien: Verlag für moderne Kunst, 2016.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti*. Praha: Prostor, 2002.

30 Citováno dle Bayer, Ivo, Šafr, Jiří, Vojtíšková, Kateřina. *Přístupy k sociologickému zkoumání kultury a stratifikace*. Praha: CESES FSV UK, 2007, s. 7.

31 Materiály IDE. <http://www.digitalniekonomika.cz/>.

32 Původem běloruská designérka Nastassia Aleinikava, dlouhodobě tvořící a žijící v Praze, nositelka ceny Czech Grand Design za kolekci šperků, našla inspiraci v ilustrované knize z doby Rudolfa II.

- MOOREA, Ieva. Cultural and Creative Industries concept – a historical perspective. In: *Social and Behavioral Sciences 110* (2014) 738–746. Citováno z: https://ac.els-cdn.com/S1877042813055584/1-s2.0-S1877042813055584-main.pdf?_tid=bad512a2-143e-44bc-ae06-612f135332d7&acdnat=1521390985_3d641e9d106e5ed86cdf8bc7e967f1fc.
- OCHRANA, František, PLAČEK, Michal, PŮČEK, Milan Jan, ŠIMČÍK, Antonín. *Management a hospodaření muzeí*. Praha: Karolinum, 2018.
- NĚMEC, Michal. *Význam kulturních a kreativních průmyslů v Evropské unii, České republice a hl. m. Praze*. Praha: Útvar rozvoje hlavního města Prahy, únor 2013.
- PETROVÁ, Pavla. *Podpora internacionalizace a exportu kulturních a kreativních průmyslů v ČR*. Praha, Institut umění – Divadelní ústav, Praha, 2016.
- SACCO, Pier Luigi. Culture 3.0 <https://ec.europa.eu/assets/jrc/event-s/20131024-cci/20131024-cci-sacco.pdf>.
- SENETT, Richard. *Handwerk*. Berlin, 2008.
- TOFFLEROVÁ, Heidi, TOFFLER, Alvin. *Nová civilizace. Třetí vlna a její důsledky*. Praha: Dokořán, 2011.
- WAIDACHER, Friedrich. *Průručka všeobecné muzeologie*. Bratislava, Slovenské národné múzeum – Národné múzejné centrum, 1999.
- ŽÁKOVÁ, Eva, KRAUS, Marcel. *Kulturní a kreativní průmysly ve vybraných zemích Evropské unie*. Praha: Divadelní ústav, 2014.

Inspirace muzeem. Expozice a výstavy inspirací pro výtvarnou tvorbu dětí

Jana Anděličová, Ivana Kocichová

Inspiration From a Museum. Exhibitions as Inspirations for Art Creation of Children

Abstract: *The National Museum and its buildings are annually visited by hundreds of school groups, whether they are pupils of kindergartens, primary schools and/or secondary schools. In the 2017/2018, school year, the teams from the Prague Primary Art Schools joined the project implemented by the Regional Art Council and the Section of Visual Arts of the Prague Art School and the National Museum and entitled "The National Museum through the eyes of children".*

Keywords: *The National Museum, Exhibitions, Artistic Creation, Education*

Národní muzeum a jeho objekty každoročně navštíví stovky školních kolektivů, ať už jde o žáky mateřských škol, základních škol či středních škol. Ve školním roce 2017/2018 se po jejich bok zařadily i kolektivy z pražských Základních uměleckých škol, které se zapojily do projektu Krajské umělecké rady a sekce výtvarného oboru ZUŠ Praha

a Národního muzea s názvem Národní muzeum očima dětí.

Pro více než 500 dětí se expozice a výstavy Národního muzea staly nejen místem poznání, ale také inspirace pro jejich umělecké tvoření. Žáci ZUŠ ve výstavách a expozicích pořizovali skici, z nichž následně vycházeli při tvorbě



Děti ze ZUŠ Štítného v expozici Archa Noemova v Nové budově Národního muzea.

Mgr. akad. mal. rest.
Jana Anděličová
Základní umělecká škola
Marie Podvalové a Základní
umělecká škola Štítného
andelicova@seznam.cz

Ing. Mgr.
Ivana Kocichová, Ph.D.
Národní muzeum – Centrum
pro prezentaci kulturního
dědictví
ivana_kocichova@nm.cz



Pohled do výstavy –
oddíl Indiáni.

výtvarných řad a celků ve škole. Vystavené exponáty se tak staly objekty výtvarného zpracování. Pořízené skici pak žáci ZUŠ rozpracovávali nejrůznějšími technikami, zejména šlo o kresbu, malbu a grafiku, ale zastoupena byla také keramika, fotografie, počítačová grafika, textilní techniky, módní tvorba a dokonce architektonické modely.

Národní muzeum se stalo prostorem nabízejícím inspiraci a kreativní zážitek. Podobné aktivity jsou viděny spíše v muzeích umění, kde bývají často pořádány různé výtvarné kurzy nebo které navštěvující individuální návštěvníci skicující v expozici na základě vystavených uměleckých děl. V muzeích společenskovedních a přírodovědeckých jsou méně časté. Projekt však ukázal velký potenciál i těchto muzeí pro kreativní činnost. Expozice a výstavy nabízejí v podstatě neomezené množství přístupů a inspirace, kdy tvořící umělec není svázán čistě výtvarnou podstatou původního exponátu. Návštěva objektů Národního muzea poskytla žákům prvotní inspiraci, která byla následně kreativně přetvářena v řadu originálních uměleckých děl. Inspirací byla vedle návštěvy expozic a výstav také historie Národního muzea, hodnotná architektura jeho objektů či vědeckovýzkumná činnost, konkrétně nedávné vědecké objevy Národního muzea na poli mineralogie.

Spolupráce Národního muzea a ZUŠ Praha se začala rodit na podzim roku 2017, kdy bylo Národní muzeum osloveno s nabídkou spolupráce. Původní záměr zprostředkovat žákům inspiraci ze světa přírody prostřednictvím přírodovědeckých expozic Národního muzea se postupně v rámci diskusí rozšířil i na další expozice. V průběhu zimních měsíců pak kolektivy ZUŠ navštěvovaly zdarma jednotlivé pražské objekty Národního muzea. Mezi nejvíce navštěvované expozice a výstavy patřila výstava *Indiáni* v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur a expozice *Archa Noemova* v Nové budově Národního muzea. Zapojilo se celkem 23 základních uměleckých škol, 47 kolektivů, 500 dětí a dokonce i několik kolektivů posluchačů ZUŠ 3. věku.

Výstava výtvarných prací se uskutečnila v měsíci květnu (4.–26. 5. 2018) v Galerii 1 ve Štěpánské ulici. Vystaveno bylo více než 300 výtvarných prací. Kurátorkou výstavy byla Jana Anděličová.

Výstavní prostor byl rozdělen do tematických částí dle zaměření sbírek jednotlivých muzeí. První část, inspirovaná Náprstkovým muzeem, představila v pracích dětí jiné kultury, indiány a masky, keramiku, ozdoby, rituální předměty. Část inspirovaná návštěvou expozice *Archa Noemova* a výstavy *Světlo a život* v Nové budově Národního muzea ukázala rozmanitost flóry a fauny a barevnou krásu přírody. Oddíl Národopisného muzea ukázal ohlas tradiční lidové kultury ve výtvarných dílech žáků, Lapidárium pak přineslo inspiraci sochařskými exponáty. Část věnovaná Českému muzeu hudby ukázala estetickou krásu hudebních nástrojů, Národní památník na Vítkově potom pohnuté dějinné okamžiky českých a československých dějin a významné osobnosti.

„Zapomenutý“ Řád republiky

Eliška Peterková

“Forgotten” Order of the Republic

Abstract: *This year, the National Museum celebrated its 200th anniversary. Large celebrations were realized, just like five decades ago, when the museum celebrated its 150th anniversary. During these celebrations, the National Museum received a state award – the Order of the Republic. After the revolution, this order was “forgotten,” and for years it had been left unnoticed in the Numismatic Department.*

Keywords: *The National Museum, Order of the Republic, Numismatics, Collections*

Letošní rok oslavilo Národní muzeum 200 let svého trvání. Proběhly velké oslavy, stejně jako před pěti dekadami, kdy muzeum slavilo stopadesátileté výročí vzniku. Během těchto oslav obdrželo Národní muzeum vysoké státní vyznamenání – Řád republiky. Po revoluci zůstal tento řád „zapomenut“ a dlouhé roky odpočíval bez povšimnutí v depozitáři Numismatického oddělení.

Řád Republiky se propůjčoval za mimořádné zásluhy o budování Československé republiky. Šlo zejména o budovatelské úsilí ve výrobě nebo při kulturní a vědecké činnosti, či o zvyšování schopnosti obrany státu.¹ Národní muzeum jej za svoji činnost obdrželo 4. 4. 1968 při slavnostním shromáždění na počest 150. letého výročí založení, z rukou Dr. M. Brůžka, tehdejšího místopředsedy Výboru pro kulturu a informace.² Národní muzeum nebylo během oslav jedinou vyznamenanou institucí. Představitelé Moravského zemského muzea a Moravské galerie v Brně obdrželi na tomto shromáždění od Dr. M. Brůžka Řád práce.³

Pro zajímavost zde lze uvést, že před oslavami 150. výročí vzniku muzea byly rekonstruovány a přebudovány stávající muzejní expozice. Například tolik oblíbená kostra plejtváka myšoka byla ze své původní pozice na podlaze zavěšena ke stropu, kde se nachází doposud.⁴ Slavnostního shromáždění v Pantheonu Národního muzea a následné prohlídky zrekonstruovaných expozic se zúčastnilo mnoho domácích i světových osobností z vědy a kultury.

Udělení Řádu republiky bylo pro muzeum významnou událostí. Z kulturních institucí jej do té doby obdrželo pouze Národní divadlo (1958) a Slovenské národní divadlo v Bratislavě (1960).⁵ Za Národní muzeum ocenění převzal tehdejší ředitel Vladimír Denkstein. Brzy se na oficiálních hlavičkách papírů objevil podpis „Národní muzeum, nositel řádu republiky“, který muzeum používalo až do roku 1989.

Po revoluci byl řád, jakožto relikt minulého režimu, založen a zapomenut. Byl svěřen do rukou doktorky Jarmily Háskové a uložen v depozitáři Numismatického



Avers Řádu republiky vyfocený v původní etuji.

- 1 Řád republiky [online]. Archiv kanceláře prezidenta republiky [cit. 10. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.prazskyhradarchiv.cz/archivKPRI/uplod/rr.pdf>, str. 2.
- 2 Rudé právo. 5. 4. 1968, Praha, s. 1.
- 3 Práce, 4. 4. 1968, Praha, s. 1.
- 4 SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti*. Praha: Paseka, 2001, s. 380.
- 5 Řád republiky [online]. Archiv kanceláře prezidenta republiky [cit. 10. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.prazskyhradarchiv.cz/archivKPRI/uplod/rr.pdf>.

Mgr. Eliška Peterková, Ph.D.
Národní muzeum –
Numismatické oddělení
eliska_peterkova@nm.cz



Revers Řádu republiky s matričním číslem na závěsu.

oddělení, kde ležel bez povšimnutí, pouze s nenápadnou poznámkou, že se jedná právě o onen obdržení řád. Na minulost by se však nemělo zapomínat, ať už má pro současnost jakékoliv konotace. V letošním jubilejním roce je dobré si připomenout muzejnickou práci našich předchůdců, která byla před padesáti lety oceněna vysokým státním vyznamenáním.

Ve sbírkách Numismatického oddělení se tak jedná už o šestý Řád republiky, který je zde uložen (dva se nachází v tzv. Měřičkově sbírce, a zbylé tři byly do sbírek Národního muzea darovány Kanceláři prezidenta republiky po roce 1990).

Řád republiky byl založen vládním nařízením 3. dubna 1951 a patřil mezi nejvyšší státní vyznamenání. Jeho důležitost se ostatně odrážela i v pořadí, v jakém byl řád při nošení umístován. Původně byl řazen hned na druhé místo po Řádu socialismu, který byl založen ve stejném roce. Po zániku tohoto řádu v roce 1955⁶ pak převzal při nošení Řád republiky umístění na první pozici.

Medailon řádu byl zpracován podle návrhu předního sochaře a medailéra Aloise Sopra, který vytvořil návrhy i pro další

československá vyznamenání.⁷ Řád byl postupně vyráběn ve dvou typech. První typ měl dvě vydání, která se od sebe liší pouze provedením reversu. Typ druhý se od předchozího svým vzhledem zcela odlišuje. V případě řádu, který obdrželo Národní muzeum, se jedná o druhé vydání prvního typu, udělované v letech 1960–1977.

Řád je tvořen stříbrným medailonem o rozměrech 43 x 40 mm, zavěšeným na průvlečné tmavě modré stuze s 15 mm širokým rudým pruhem uprostřed. Stuha je 38 mm široká a 55 mm dlouhá. Modrá barva byla zvolena podle barvy pracovní kombinézy, rudá barva připomíná prolitou krev v bojích za sociální spravedlnost.

Na aversu se v ploše nachází cihlová zeď, na kterou je na středu položen zkrácený srp a kladivo, tedy znak pracujících rolníků a dělníků. Vlevo u držadla srpu vyběhají dvě žerdi vlajek, které jsou do oblouku rozevřaté nad horní stranou medailonu. První je smaltovaná československá vlajka, za ní vyčnívá okraj vlajky rudé (sovětské). Dolní okraj medailonu je tvořen dvěma lipovými ratolestmi svázanými uprostřed stuhou. Ratolesti a srp s kladivem jsou pozlacené.

Revers obsahuje pouze nápis ČSSR orámovaný dvěma volně položenými vavřínovými snítkami. Na horní okraj medailonu je kolmé ouško, do kterého je připojen závěs tvořený dvěma lipovými ratolestmi, který propojuje medailon a stuhu. Symbolika lípy odkazuje na příslušnost k českému národu, vavřínové ratolesti symbolizují vítězství.

Na zadní straně závěsu je umístěno matriční číslo, v případě řádu uděleného Národnímu muzeu se jedná o číslo 518. Dále je zde umístěna puncovní značka, číslice ryzosti kovu (ryzost 900/1000) a značka výrobce „ZUKOV“. ZUKOV neboli Závody umělecké kovovýroby Praha, byl národní podnik, který vznikl znárodněním firmy Anýž a několika menších firem v roce 1948. V podniku ZUKOV se vyráběly i další vyznamenání, například i Řád Bílého lva.

⁶ MĚŘIČKA, Václav. Československá vyznamenání IV. část. Hradec Králové: Česká numismatická společnost, 1976, s. 12.

⁷ PROCHÁZKA, Václav. Alois Sopr. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982, s. 21.

⁸ HAIMANN, Petr. Slovník zhotovitelů mincí, medailů, plaket, vyznamenání a odznaků. Praha: Libri, 2006, s. 552.

Použité zdroje

- HAIMANN, Petr. *Slovník zhotovitelů mincí medailí, plaket, vyznamenání a odznaků*. Praha: Libri, 2006, s. 552.
- MĚŘIČKA, Václav. *Československá vyznamenání IV. část*. Hradec Králové: Česká numismatická společnost, 1976, s. 12.
- Práce*, 4. 4. 1968, Praha, s. 1.
- PROCHÁZKA, Václav. *Alois Sopr*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982, s. 21.
- Rudé právo*. 5. 4. 1968, Praha, s. 1.
- Řád republiky [online]. Archiv kanceláře prezidenta republiky [cit. 10. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.prazskyhradarchiv.cz/archivKPR/upload/rr.pdf>.
- SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti*. Praha: Paseka, 2001, s. 380.

Dobrovolnický program Národního muzea v letech 2015–2017

Ludmila Tůmová

Volunteer program of the National Museum in 2015–2017

Abstract: *It has been more than three years since the National Museum launched the volunteer program. Every year more than 100 people have been involved in the museum work and its projects. Altogether they volunteered for almost 15 000 hours. Looking back on the past years of program we have the opportunity to analyze who the volunteers are and in what ways they are helping to the museum – focusing also on “side” benefits apart the actual work. The analysis of the past years and current situation offers us the possibility of further future development of program.*

Keywords: *the National Museum, Volunteer, Volunteer Program*

1 Ke spuštění programu a jeho praktickému fungování je více informací v článku z roku 2015 – TŮMOVÁ, Ludmila. Dobrovolnický program Národního muzea. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*. 2015, roč. 53, č. 2, s. 50–53.

2 Konkrétní počty dobrovolníků a odpracovaných hodin v letech 2015–2017 jsou uvedeny v příložených grafech (graf č. 1 a 2).

3 Jedná se např. o dobrovolnice, které se po pozitivní zkušenosti z léta roku 2016 rozhodly s muzeem znovu navázat spolupráci v létě 2017.

4 Podrobně k rozložení jednotlivých věkových skupin viz graf č. 3. Pro statistické zpracování dat byli jako studenti definováni dobrovolníci, kterým v době spolupráce s NM bylo méně než 28 let; jako „lidé středního věku“ pak osoby účastníci se projektu, kterým bylo ve zmíněném období mezi minimálně 28 let a maximálně 59 let; starší 60ti let pak byli pro statistické účely označeni za seniory.

V únoru roku 2015 Národní muzeum oficiálně spustilo svůj dobrovolnický program¹ – letošním rokem 2018 tedy muzeum pokračuje v úspěšné spolupráci s dobrovolníky již čtvrtým rokem. Po více než třech letech praktického fungování programu se bez pochyby nabízí možnost zhodnocení působení programu s výhledem na budoucí příležitosti jeho dalšího rozvoje.

Každoročně se do tohoto projektu zapojilo více než sto zájemců, kteří instituci za uplynulé tři roky věnovali neuvěřitelných patnáct tisíc hodin ze svého času.² Spuštění programu v roce 2015 provázela poměrně velký mediální zájem, který se nepochybně odrazil i v celkovém počtu dobrovolníků v prvním roce fungování programu. Tento rychlý start byl následován mírným poklesem v počtu dobrovolníků i ve vykázaných hodinách jejich činnosti. Domnívám se, že vedle vnějších faktorů, jako byl např. mediální zájem o program, se do statistiky a zmíněného poklesu promítla také skutečnost, že v uplynulém období došlo v Národním muzeu k lepšímu formálnímu ukotvení různých typů stáží – byly tak minimalizovány případy, kdy docházelo k míšení stáží a dobrovolnictví ve formální rovině.

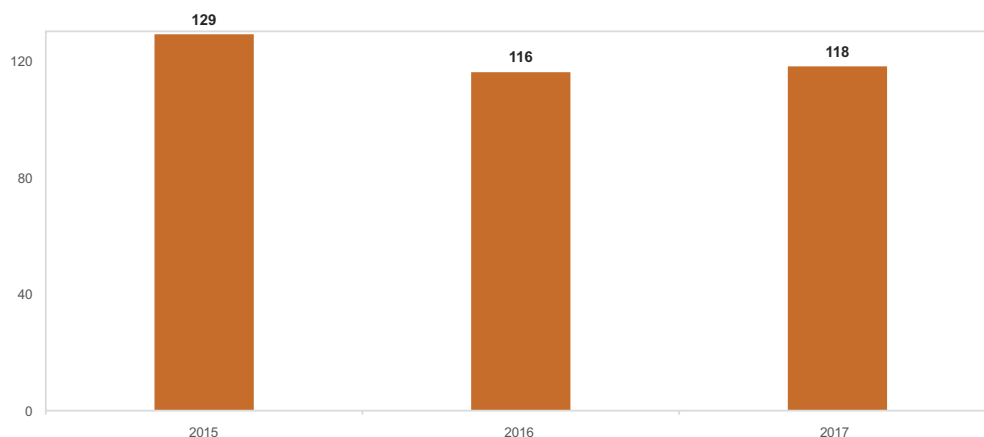
O postupné stabilizaci projektu a jeho zařazení do funkční struktury muzea jistě vypovídá i řada dobrovolníků, kteří se

programu účastní opakovaně – buď souběžně po dobu následujících let, či opakovaně dle svých časových možností.³ Uvedenému stanovisku odpovídá i počet cest, které zájemci v rámci spolupráce podnikli – v uplynulém období postupně narůstal počet dobrovolníků, kteří se vydávali především na pracoviště muzea situovaná v Terezíně. Zde účastníci programu působí především v restaurátorských dílnách. O atraktivitě projektu pak může svědčit i skutečnost, že cíleně za dobrovolnickým programem probíhajícím v dílnách Historického muzea přijelo i několik zahraničních dobrovolníků. Na tomto mimopražském pracovišti muzea se také řada účastníků projektu aktivně zapojila do probíhajícího zpracovávání sbírek Muzea dělnického hnutí.

O samotném projektu a jeho charakteru také nepochybně vypovídají jeho účastníci. Za tři roky fungování programu tvořili vždy nadpoloviční většinu všech účastníků studenti.⁴ Jednou z motivací, proč se mladí lidé rozhodnou zapojit jako dobrovolníci, je nepochybně možnost nabrat nové zkušenosti a dovednosti. Často se tento motiv pojí i s příležitostí získat navíc určitou praxi, která účastníkům do budoucna přinese potenciální výhodu při hledání budoucího uplatnění.⁵ Právě tuto motivaci potvrzuje i pokles poměru studentů po zmíněném větším formálním ukotvení stáží v roce 2017. Dobrovolnický

Mgr. Ludmila Tůmová
Národní muzeum – Odbor
náměstka pro centrální,
sbírkotvornou a výstavní
činnost
ludmila_tumova@nm.cz

Počet dobrovolníků v NM v letech 2015–2017 (graf č. 1)



program se zdá být ideální a snadno dostupnou možností pro mladé lidi, jak získat zkušenosti s prací v muzejním prostředí, a účast v něm se jistě může stát výhodou při hledání budoucího pracovního uplatnění zvláště u studentů studujících obory, které nemají v kurikulu zahrnuto absolvování povinné praxe. Tomuto závěru také nasvědčuje i praktická zkušenost z Národního muzea – za uplynulou dobu fungování programu se z několika dobrovolníků následně stali zaměstnanci muzea.

V praxi se tedy ukazuje, že projekt má kromě předpokládaných i další pozitivní dopady. Vedoucí zaměstnanci prostřednictvím programu získávají zkušenosti s tím, jaké jsou pracovní návyky konkrétního účastníka projektu, jak spolupracuje s ostatními členy týmu apod. Pokud uchazeč o zaměstnání v minulosti působil jako dobrovolník v muzeu, tak má zároveň pracovník, jenž vede výběrové řízení, jistotu, že takovýto zájemce má reálnou představu o náležitostech práce v instituci muzejního typu. Dobrovolnická zkušenost, především mezi konkrétním vedoucím pracovníkem a uchazečem o volnou pracovní pozici, se tedy může stát rozhodujícím faktorem při výběru vhodného uchazeče o zaměstnání.

S mladými dobrovolníky však úzce souvisí také větší fluktuace, a to častěji než s jinými věkovými skupinami. Do této

skutečnosti se logicky promítají zájmy i životní situace související s tím, že se jedná většinou právě o studenty. Vzhledem k jejich snaze získat různé pracovní zkušenosti a s ohledem na nutnost věnovat čas studiu (v rámci různých projektů) nebo případnému zaměstnání se časové možnosti těchto účastníků projektu, stejně tak jako jejich zájem o program, proměňují dynamičtěji.

Většina dobrovolnické činnosti úzce související se sbírkovými předměty je realizována v průběhu pracovního týdne, což potenciálně negativně ovlivňuje možnosti dalšího zapojení mladých lidí, kteří po dokončení studia začali docházet do zaměstnání. Samozřejmě, pokud jejich hlavním motivem při zapojení do činnosti bylo získání konkrétních zkušeností, je pravděpodobné, že do budoucna budou hledat další prostor ke svému rozvoji a k získání dalších zkušeností a dovedností.

Problematika pracovního vytížení, které ovlivňuje zapojení zájemců o program do činnosti muzea, se dotýká i další skupiny dobrovolníků, jež jsem pro statistické účely označila jako „lidé středního věku“. Jako jeden z důvodů, proč se tito dobrovolníci rozhodli ukončit spolupráci s muzeem, se objevuje změna zaměstnání účastníka programu, respektive opětovný nástup do trvalého pracovního poměru.⁶ Dobrovolníci této široce pojaté věkové kategorie v uplynulých letech tvořili stabilně

5 O této motivaci jako klíčové pro získání dobrovolníků – studentů např. v GOODLAD, Sinclair a McIVOR, Stephanie. *Museum Volunteers. Good Practise in the Management of Volunteers*. New York: Routledge, 1998, s. 7.

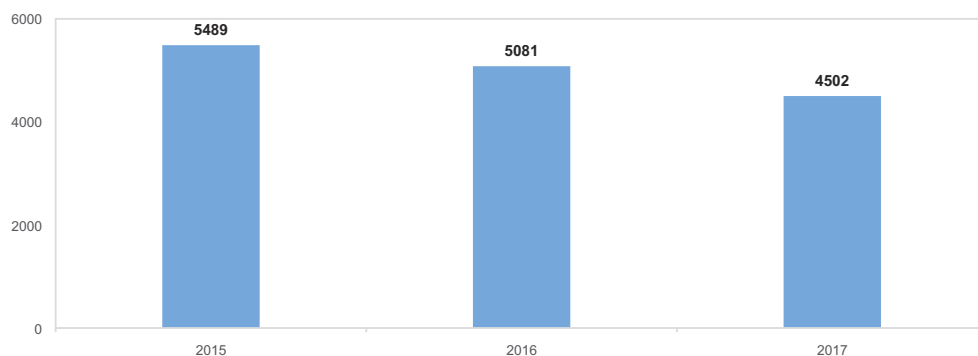
6 Ze zkušeností s realizací program vyplývá, že někteří zájemci se do programu rozhodli zapojit ve chvíli, kdy nebyli trvale zaměstnáni. Mezi možnými motivy, které je ke spolupráci vedly, pak nacházíme snahu o zaplnění volného času a samozřejmě také možnost získat další zkušenosti. Po získání práce se pak účastníci projektu v některých případech právě s ohledem na pracovní vytížení rozhodli ve spolupráci s NM nepokračovat.

7 Na druhou stranu by nás toto poměrně vysoké číslo nemělo překvapit – v zahraničí se často dobrovolníci rekrutují právě z této věkové skupiny. Ve svém rozboru dobrovolnických aktivit v muzeích Velké Británie Sinclair Goodland a Stephanie McIvor zmiňují studii, ve které na základě detailního rozboru byly jako nejobvyklejší dobrovolník označeny ženy ve věku 35–44 let.

Nutno doplnit, že i většinu dobrovolníků v NM tvoří ženy. (GOODLAD, Sinclair a McIVOR, Stephanie. *Museum volunteers. Museum Volunteers. Good Practise in the Management of Volunteers*. New York: Routledge, 1998, s. 5).

8 Jedná se například o dobrovolníky, kteří ke svému „sedavému“ zaměstnání hledají aktivity, které jim umožňují být v dalším kontaktu s lidmi. Tento typ motivace dobrovolníků je zmíněn i v odborné literatuře např. HILLE, Astrid. *Dobrovolnictví. Volunteers working in the Natural History Museum in Vienna*. In: *Muzea pro všechny. Handicapovaní a dobrovolníci v kulturních institucích ČR*. Praha: Asociace muzeí a galerií, 2012, s. 116.

Počet dobrovolnických hodin v NM v letech 2015–2017 (graf č. 2)



zhruba třicet procent všech účastníků programu. Uvážíme-li rozmanitost životních situací jednotlivců z této skupiny, jeví se tento počet jako velmi vysoký a do značné míry i překvapivý.⁷ Pokud bychom chtěli detailněji porozumět různým motivům pro zapojení do dobrovolnické činnosti, především u této skupiny zájemců o program, tak by se jevílo jako nezbytné realizovat podrobnější rozbor situace a motivů každého takového účastníka projektu.

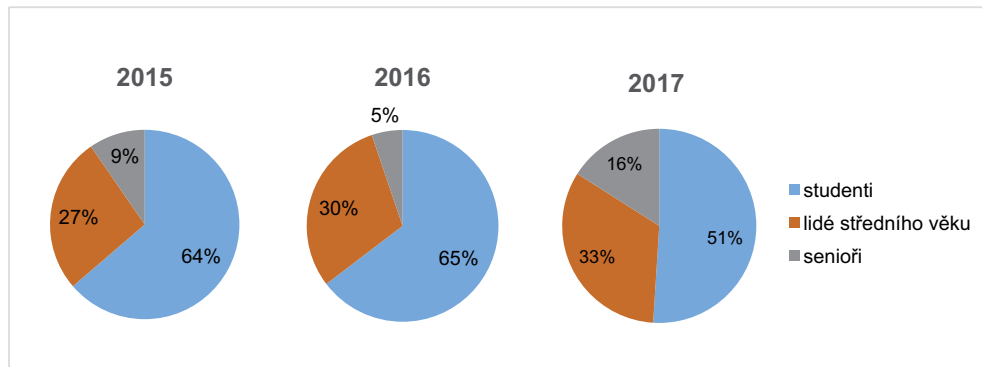
Pro úplnost je také nutné doplnit, že muzeum umožňuje zájemcům na své činnosti spolupracovat i o víkendech a volných dnech. Většinou jsou v této době realizovány především aktivity, při nichž se dobrovolníci zapojují do přípravy a realizace akcí pro veřejnost. Samozřejmě skutečnost, že se jedná o činnost, která se odehrává mimo pracovní týden, není jediným z motivů, proč se účastníci projektu na této činnosti podílejí. Zájemci o tento typ činnosti v NM mezi jinými zmiňovali zájem o získání zkušeností s muzejní pedagogikou, či zájem o aktivní trávení volného času.⁸

Z hlediska počtu účastníků, kteří se zapojili do projektu, byli nejméně početnou skupinou dobrovolníků senioři. V letech 2015 až 2017 patřilo každoročně průměrně deset procent osob do této kategorie. Vzhledem k této situaci se jeví jako pravděpodobné, že by podrobnější rozbor jednotlivých konkrétních situací a motivací⁹ mohl v budoucnu potenciálně přispět k většímu zapojení starších občanů

do programu NM. Stejně jako u ostatních věkových skupin i u těchto dobrovolníků jsou možnosti jejich účasti v projektu odvislé od jejich životní situace. Ze spolupráce s účastníky programu staršího věku se zdá, že více než u jiných věkových skupin jejich případnou další spolupráci ovlivňuje změna zdravotního stavu, případně změna zdravotního stavu blízké osoby.

O samotném programu a jeho úspěšnosti jistě vypovídá i velký počet hodin dobrovolnické činnosti, která byla v rámci projektu za uplynulé období realizována. Konkrétnější informace o chodu celé věci nám pak může poskytnout např. rozbor objemu činnosti vykonané v průběhu jednotlivých kalendářních let.¹⁰ Jak můžeme vidět z přiloženého grafu, tak v jednotlivých letech se poměrně jasně opakuje trend většího počtu hodin v jarních měsících, následovaných poklesem v červnu (příp. v červenci), na které pak navazuje opětovný nárůst objemu činnosti v letních měsících. Tato skutečnost je opět do velké míry ovlivněna tím, že více než polovinu účastníků projektu tvoří studenti – ti jednak způsobují nárůst počtu hodin v jarních měsících, kdy v období letního semestru hledají možnosti, jak získat zkušenosti a využít svůj volný čas. Zároveň stojí také za jednorázovým nárůstem počtu hodin v letních měsících – jedná se o období, kdy je realizováno nejvíce krátkodobých dobrovolnických spoluprací v muzeu. Velká část zájemců s jednotlivými odděleními muzea spolupracuje po dobu

Věkové rozložení dobrovolníků v letech 2015–2017 (graf č. 3)



několika měsíců, potažmo let – znamená to tedy, že tito dobrovolníci na pracoviště NM docházejí opakovaně s větší či menší pravidelností a zpravidla činnosti v muzeu vymezují např. jeden den, či jeho část v průběhu týdne či jiného časového úseku. Na druhou stranu právě léto je nejčastější období, kdy se na činnosti podílejí dobrovolníci, kteří s muzeem spolupracují krátce (většinou po dobu několika týdnů), ale intenzivně – povětšinou docházejí na pracoviště každý den. Tato intenzivní spolupráce je vhodná i pro zapojení do některých konkrétních projektů např. v restaurátorských dílnách. Logicky tak tito účastníci programu vykonají velký objem práce v krátkém čase, což se promítá i do celkového počtu dobrovolnických hodin v rámci jednotlivých měsíců.

Co se týče času věnovanému dobrovolnické činnosti v průběhu roku, tak nejméně jsou účastníci aktivní v prosinci a lednu. Tato skutečnost patrně vzhledem k velkému množství mladých lidí souvisí s koncem zimního semestru a navazujícím zkouškovým obdobím. Vliv na tento fakt má pak jistě i skutečnost, že závěr roku bývá pro mnoho jednotlivců vzhledem k blížícím se vánočním svátkům hektický a mají k dispozici také méně volného času. V prosinci je pak i vzhledem ke svátečním dnům a dovoleným¹¹ reálně méně prostoru, kdy může být tato činnost realizována.

Škála činností, kterým se v letech 2015 až 2017 dobrovolníci Národního muzea

v rámci projektu věnovali, je rozmanitá stejně jako jednotliví účastníci programu a jejich motivace. Naprostá většina zájemců se věnovala a dosud věnuje činnostem, které „přímo“ či „nepřímo“ souvisí se sbírkovými předměty. Celkově tito dobrovolníci obvykle tvoří zhruba sedmdesát až osmdesát procent z celkového počtu všech jednotlivců zapojených do dobrovolnických aktivit.¹² Menší část z těchto dobrovolníků se pak podílí na práci, již bychom mohli označit termínem „přímo“ související se sbírkovými předměty. Do této skupiny činností bychom mohli zařadit např. různé pomocné práce v restaurátorských dílnách apod.¹³ Mezi poměrově větší skupinu činností, které bychom mohli nazvat jako „nepřímo“ související se sbírkovými předměty, lze zařadit např. aktivity související se správou sbírek jako je katalogizace, digitalizace, třídění sběrového materiálu či skenování. Dobrovolníci samozřejmě v žádné z těchto činností nenahrazují kurátory a další pracovníky muzea, ale pouze se na nich částečně podílejí a svým zapojením umožňují např. prezentování muzejních fondů na portálu esbirky.cz. Všechny tyto aktivity zároveň účastníkům programu nabízejí vhled do praktického fungování muzea.

Zbývajících přibližně dvacet procent dobrovolníků se v uplynulém období věnovalo dalším činnostem, především se jednalo o aktivity spojené s pořádáním akcí pro veřejnost a s edukací.¹⁴ Domnívám se, že právě tato oblast dobrovolnictví v NM skýtá velký potenciál rozvoje. Za podpory

9 Poznání motivace dobrovolníků k jejich rozhodnutí účastnit se takovýchto projektů nám může umožnit hlubší porozumění jak konkrétním jednotlivcům, tak i celkovému chodu programu a jeho fungování. Škála jednotlivých motivů, proč se někdo rozhodne zapojit do dobrovolnických aktivit je opravdu široká; zároveň je vždy při zvažování nutné brát v potaz nejenom samotnou motivaci, ale také životní a další okolnosti, které každého při rozhodnutí se započítáním či pokračováním v projektu ovlivňují. K možným motivům dobrovolníků např. Ibidem; ELLIS, Susan J. The volunteer recruitment (And membership development) book. Philadelphia 2002, s. 21–28. GREENE, Patrick J., The management of volunteers, In: Manual of curatorship. A guide to museum practice. Oxford 1992, s. 168.

10 Dobrovolnická činnost v průběhu jednotlivých let viz graf č. 4.

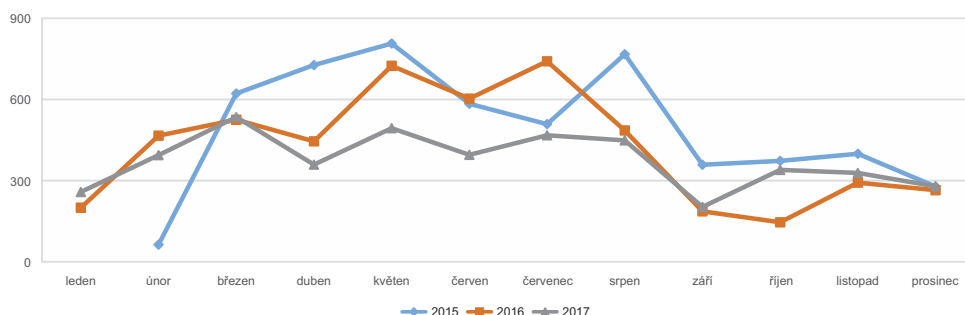
11 Jak samotných dobrovolníků, tak i zaměstnanců, kteří s nimi spolupracují.

12 Rozdělit jednotlivé činnosti, které dobrovolníci vykonávají, do kategorií je poměrně obtížné, protože spolu související činnosti se často prolínají. Uvedené číselné údaje jsou tedy přibližné.

13 V případě takovéto činnosti se samozřejmě jedná o odborně vzdělané dobrovolníky, např. studenty restaurování a příbuzných oborů.

14 Vedle aktivit spojených s přípravou a realizací akcí pro veřejnost působili dobrovolníci např. také na Oddělení marketingu či v Centru pro prezentaci kulturního dědictví.

Dobrovolnická činnost v průběhu let 2015–2017 (graf č. 4)



projektu je možné návštěvníkovi nabídnout další aktivity a možnosti, které by jinak bylo obtížnější realizovat.

Účastníci programu pomáhají propagovat NM vzhledem k veřejnosti, i ve svém soukromí. Během akcí pořádaných pro veřejnost se vedle zaměstnanců, kustodů, kustodů a ostatních externích pracovníků stávají další tváří, jež muzeum před zraky publika prezentuje. Vzhledem k tomu, že se často jedná o aktivní jednotlivce, kteří rádi předávají své zkušenosti a rádi se setkávají s lidmi, tak tato interakce bývá pro návštěvníka velmi příjemná a může přispět k vytvoření lepšího obrazu instituce v očích veřejnosti. Účastníci projektu dotváří obraz muzea také ve svém soukromí. Svě rodině a známým jej komunikují prostřednictvím své vlastní zkušenosti s muzeem a jeho fungováním.

Není pochyb, že dobrovolníci dávají muzeu mnoho ze svého času a celou instituci posouvají dál a přispívají k vylepšení jejího celkového obrazu v očích veřejnosti. Vedle těchto na první pohled jasných faktů, přináší celý projekt do instituce i mnoho dalších benefitů, mezi nimiž byla již zmíněna např. možnost získat zkušenosti s budoucími zaměstnanci. Celý program i jeho jednotliví účastníci navíc přebírají roli „vnitřního zrcadla“. Na průběhu realizace programu můžeme sledovat fungování vnitřních procesů muzea a jeho nastavení, jednotliví dobrovolníci nám pak stejně jako celý program nabízejí unikátní zpětnou vazbu – nejedná se o klasický pohled managementu anebo zaměstnance zevnitř, ani o pohled nezaujatého pozorovatele zvenku, ale někoho, kdo stojí na

tomto pomyslném pomezí vnějšího a vnitřního pohledu.

Jako nejúspěšnější forma dobrovolnictví bývá označována „výměna“, kdy se dárci i příjemci vzájemně obohacují. Tímto způsobem se dobrovolnictví oprošťuje od charitativního nádechu a má větší potenciál proměnit se v pozitivní zkušenost pro obě strany.¹⁵ Národní muzeum tedy přirozeně usiluje o to, aby se účastníci projektu cítili dobře a svůj podíl na celé věci vnímali jako pro ně přínosný. Pracovníci, kteří s dobrovolníky spolupracují, se snaží na svých pracovištích zajistit, co nejlepší podmínky a příjemné prostředí, do kterého se zájemci rádi vrací. Během práce s dobrovolníky nezapomínají zaměstnanci NM na nutnost ocenit vstřícnost všech účastníků programu a čas, který jsou projektu či práci ochotni věnovat. Muzeum tedy pořádá např. zvláštní komentované prohlídky výstav, které se ze strany dobrovolníků setkávají s velkým ohlasem; samozřejmostí je pak i osobní poděkování. V letech 2016 a 2017 byli také někteří z nich nominováni na udělení dobrovolnického ocenění Křesadlo.¹⁶ Pozitivní motivace dobrovolníků a snaha o zajištění optimálního prostředí pro rozvoj projektu je jistě oblastí, které je zapotřebí věnovat trvalou péči a jež nabízí možnosti dalšího rozvoje vedoucím k utužení přátelského kontaktu a integraci dobrovolníků do struktury muzea.

Stranou, která bývá většinou ve věci motivace v souvislosti spolupráce na dobrovolnickém programu lehce opomíjena, jsou pak samotní zaměstnanci, kteří s účastníky projektu na jednotlivých pracovištích

15 ELLIS, Susan J. *The volunteer recruitment (And membership development) book.* Philadelphia 2002, s. 22.

16 Jedná se o symbolické ocenění, jehož udělování každoročně zastrešuje Národní dobrovolnické centrum Hestia.

navazují přímý kontakt a vedou jejich činnost v muzeu. Do budoucna se inspirací pro rozvoj této oblasti může stát např. projekt *Dobrovolnictví ve veřejné správě*.¹⁷

Dobrovolnický program Národního muzea můžeme z hlediska uplynulých let označit za úspěšný projekt. Během tří let fungování se dobrovolníci stali trvalou součástí muzejního prostředí. Pokračování programu přináší do dalších let výzvy a na základě rozboru současného fungování se tyto výzvy mohou stát příležitostmi pro další rozvoj celého projektu i muzea.

Použité zdroje

- DROBNÝ, Tomáš. Dobrovolnictví. Prostředník mezi muzeem a veřejností. In: *Muzea pro všechny. Handicapovaní a dobrovolníci v kulturních institucích ČR*. Praha: Asociace muzeí a galerií, 2012, s. 101–106.
- ELLIS, Susan J. *The volunteer recruitment (And membership development) book*. Philadelphia, 2002.
- GOODLAD, Sinclair a McIVOR, Stephanie. *Museum volunteers. Good Practise in the Management of Volunteers*. New York: Routledge, 1998.
- GREENE, Patrick J., The management of volunteers, In: *Manual of curatorship. A guide to museum practice*. Oxford, 1992, s. 167–171.
- HILLE, Astrid. Volunteers working in the Natural History Museum in Vienna. In: *Muzea pro všechny. Handicapovaní a dobrovolníci v kulturních institucích ČR*. Praha: Asociace muzeí a galerií, 2012, s. 116–117.
- Metodické doporučení Ministerstva kultury ČR pro dobrovolnictví v kultuře a umění. 2012.
- Metodické doporučení Ministerstva kultury ČR pro dobrovolnictví v kultuře a umění. Praha: NIPOS, 2015.
- MÜLLEROVÁ, Magdalena (ed.). *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2011.
- TŮMOVÁ, Ludmila. Dobrovolnický program Národního muzea. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*. 2015, roč. 53, č. 2, s. 50–53.

¹⁷ Jedná se o projekt vedený Fondem dalšího vzdělávání, který podporuje zapojení pracovníků veřejné správy do dobrovolnické činnosti. Domnívám se, že případná zkušenost pracovníků s dobrovolnickou činností „z druhé strany“ může pozitivně ovlivnit náhled na tuto problematiku.

Muzeum pro návštěvníky III: Komunikace, marketing a rozvoj publika

Zpráva z konference

Ve dnech 17.–18. října 2018 se v Nové budově Národního muzea uskutečnila dvou-denní konference zaměřená na komunikaci, marketing a rozvoj publika. Jednalo se o v pořadí již třetí ročník akce Muzeum pro návštěvníky, kterou uspořádalo Národní muzeum – Centrum pro prezentaci kulturního dědictví ve spolupráci s Odborem muzeí Ministerstvem kultury. Velká účast a zájem publika svědčí o tom, že téma marketingu a komunikace s návštěvníky jednoznačně vstupuje do každodenního života v muzeích a galeriích. Stále více se projevuje potřeba zlepšovat návštěvnické prostředí, oslovit potenciálního návštěvníka, vzbudit zájem veřejnosti. V průběhu konference zaznělo celkem čtrnáct příspěvků a na účastníky čekaly také dvě praktické ukázky v podobě komentovaných exkurzí do Muzea hlavního města Prahy, Domu U Zlatého prstenu, a do Národního muzea – Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur, zaměřené na vybrané aspekty komunikace těchto objektů.

Ve středu 17. 10. 2018, po úvodním slovu Pavla Hlubučka, ředitele Odboru muzeí Ministerstva kultury, zazněly dva příspěvky, které spojovala základní idea, a to, jak si muzea stojí u veřejnosti. Jednalo se o příspěvek Ondřeje Hubáčka a Lenky Opletalové s názvem *Co chtějí návštěvníci od muzeí a co vše jim muzea mohou nabídnout*, v jehož rámci byly představeny výsledky projektu *Mapování kulturních kompetencí obyvatel ČR v oblasti movitého kulturního dědictví*, který pro Ministerstvo kultury realizoval Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Příspěvek se zabýval návštěvníky muzeí, tím kdo, jak a proč muzea navštěvuje (nebo nenavštěvuje) a jak toho muzea mohou využít. Jitka Černá z Vysoké školy ekonomické v Praze přednesla příspěvek s názvem *Optimalizace marketingových benefitů*, v jehož rámci představila metodiku pro zefektivnění nákladů na marketingové činnosti instituce. Metodika kombinuje kvantitativní i kvalitativní výzkumné metody. Pozitivní ohlas vyvolala praktická využitelnost této metodiky i pro menší instituce. Michal Babík z Regionálního muzea a galerie v Jičíně vystoupil s pří-

spěvkem *Videospoty muzeí*. Zaměřil se na analýzu různorodosti jednotlivých příkladů videospotů z muzejního prostředí, a to jak tuzemských, tak i zahraničních, a na potenciál videospotů v utváření značky muzeí. Jiří Kohoutek z Ministerstva kultury se ve svém příspěvku zaměřil na přítomnost 22 vybraných muzejních institucí na internetu a představil zajímavou statistiku aktivit těchto institucí zejména na sociálních sítích. Odpolední část konference se nesla v duchu inspirativních příkladů z praxe. Adam Dušek z Národního technického muzea prezentoval velice podnětný projekt Veřejné sbírky na opravu Letenského kolotoče a zapojení veřejnosti do záchranu této kulturní památky. Příspěvek se dotkl též možnosti získávání firemních sponzorských příspěvků. Peter Pivoda ze Slovenské národní galérie v příspěvku s názvem *Kreativne provizorium v Slovenskej národnej galérii* představil komunikační strategii instituce, její kroky v oblasti rozvoje publika a přístup ke vzdělávání, realizované po dobu uzavření hlavního výstavního prostoru instituce.

Otázky marketingového potenciálu ocenění muzea v rámci Národní soutěže muzeí Gloria musaealis (GM) se ve svém příspěvku dotkla Irena Chovančíková, ředitelka Národní soutěže muzeí GM. Závěrečný příspěvek Elišky Peterkové s názvem *Vnitřní dialog o vnější komunikaci* byl věnován vzájemnému porozumění různých profesí, nastavení procesů i osobním zkušenostem. Příspěvek vyvolal širokou diskusi, jelikož se dotkl nepříliš často diskutované roviny vnitřních vztahů na pracovišti.

Druhý den konference zahájily tři příspěvky věnované různým pohledům na marketingové strategie. Ivana Kocichová z Národního muzea – Centra pro prezentaci kulturního dědictví, se zaměřila na péči o návštěvníky jakožto nedílnou součást marketingové strategie, která může být výraznou konkurenční výhodou a aspektem hrajícím zásadní roli v budování loajálního publika. Olga Šámalová z Muzea hl. m. Prahy se v příspěvku Komunikace muzea s více objekty dotkla

Centrum pro prezentaci
kulturního dědictví
Národní muzeum
centrum@nm.cz

samotného jádra úspěšné marketingové činnosti, a to nastavení vize a cílů. Předstala také úskalí, kterým v komunikaci čelí muzea s více objekty. Jako třetí v pořadí přednesla svůj příspěvek Petra Štůlová z Národního muzea – Centra pro prezentaci kulturního dědictví, která se věnovala mapování situace v oblasti muzejních obchodů v zahraničí, ale i v ČR, a jejich využití jakožto marketingového nástroje. V druhém dopoledním bloku pak následovaly příspěvky z praxe. Kamila Marešová a Mariana Lebedová z Národního muzea – Českého muzea hudby, představily komunikaci výstavy *Hudba a pohádka*, která byla určena především rodinám s dětmi, i to, jak se cílená komunikace promítla do změn ve struktuře návštěvnosti. Marcela Straková z 8smičky v Humpolci představila činnost, vizuální styl a komunikaci zóny pro umění 8smička, kdy velký důraz je kladen na kreativitu a design. Závěrečný příspěvek konference s názvem *Živé muzeum* od Pavlínky Poláškové pak byl věno-

ván marketingu a komunikaci Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Poslední blok konference tak umožnil zajímavé srovnání přístupů a možností institucí různé velikosti, různého zřizovatele i tematického a sbírkového zaměření.

Náplň příspěvků konference se dotkla různorodých témat, která jsou všechna součástí nástrojů marketingu a komunikace v prostředí muzeí a galerií. Potěšující byla hojná účast: konference se zúčastnilo více než 70 muzejních profesionálů: pracovníků marketingu, PR, muzejních edukátorů, ale i manažerů, což odráží skutečnost, že jde o první velkou konferenci na dané téma. Vedle inspirativních příspěvků, ať již teoretických či z praxe, zaznělo mnoho zajímavých podnětů a názorů také v diskusi. Za velký přínos konference je však možno považovat i to, že akce spojila dohromady muzejní a galerijní odborníky, zabývající se problematikou komunikace, a iniciovala dialog, na který bude v budoucnu možné navázat.

Abstrakty publikovaných článků v němčině

Abstracts of Published Articles

in German Language

Abstrakta von publizierten Artikeln

in deutscher Sprache

Errichtung des Denkmals Hodonín bei Kunštát von 2011–2017

Abstrakt: Der vorliegende Artikel *Errichtung des Denkmals Hodonín bei Kunštát* behandelt übersichtlich die Geschichte des ehemaligen Lagers Hodonín bei Kunštát. Er konzentriert sich insbesondere auf die Abstimmung schwieriger Positionen, die schließlich zur Errichtung des Denkmals Hodonín bei Kunštát führten. Der Artikel erwähnt in Kürze die Verhandlungen hinsichtlich des Aufkaufs des Areals und der Bestimmung der verantwortlichen Institution, die die Errichtung des Denkmals realisieren soll. Er richtet sich dann insbesondere auf die Diskussion zur Wahl des besten Ideenvorhabens für das zukünftige Denkmal. Einer der weiteren Bereiche, denen sich der Beitrag widmet, ist die Skizzierung der anspruchsvollen Arbeit, die mit den Bautätigkeiten im Areal des Denkmals verbunden sind. Hierbei wird auch die Zusammenarbeit verschiedener wissenschaftlicher Institutionen bei der Umsetzung des Entwurfs der Ausstellung erwähnt. Der letzte Teil des Artikels beschäftigt sich mit Fragen der Übertragung des Denkmals Hodonín bei Kunštát mittels der Behörde für die Vertretung des Staates in Vermögensangelegenheiten vom „Nationalen Pädagogikmuseum“ auf das „Museum der Roma-Kultur“.

Schlüsselwörter: Denkmal Hodonín bei Kunštát, Realisierung des Denkmals, neue Expositionen/Ausstellungen, Roma-Kultur, die Roma und der Holocaust

Marie Ulčová und ihr Beitrag zum westböhmisches Museumswesen

Abstrakt: Das Ethnographische Museum der Region Pilsen stellt eine der Abteilun-

gen des Westböhmisches Museums in Pilsen vor. Zu Beginn des Zwanzigsten Jahrhunderts, im Jahr 1915, entstand es jedoch als selbständige Institution, die sich dem Studium des Lebens in der Region Pilsen widmet. Das größte Verdienst an der Entstehung dieses Museums hat der Gründungsdirektor und langjährige Leiter, Ladislav Lábek. Die hier präsentierte Studie stellt PhDr. Marie Ulčová vor, die im Museum unmittelbar nach dem Zweiten Weltkrieg zu arbeiten begann, 1963 folgte sie Lábek als Direktorin. Nach Hauptziel dieses Beitrags ist, die Persönlichkeit dieser Pilsener Ethnographin vorzustellen und ihre Tätigkeit zu würdigen, mit besonderer Betonung ihres Wirkens im Ethnographischen Museum der Region Pilsen. Mittels ihrer Fach- und populärwissenschaftlichen Artikel, von Archivquellen und zeitgenössischer Literatur werden die grundlegenden Aspekte der ethnographischen Tätigkeit nicht nur von Marie Ulčová, sondern auch des Ethnographischen Museums der Region Pilsen vor allem von 1963 bis 1988 erfasst.

Schlüsselwörter: Ethnographie, Westböhmen, Volkskultur, Ethnographisches Museum, Marie Ulčová, Geschichte der Ethnographie

Nutzung neuer Medien, Technologien und moderner Präsentationsmethoden in tschechischen Museen

Abstrakt: Museen in der Informationsgesellschaft suchen Wege, wie man Technologien, Medien und moderne Präsentationsmethoden mit Expositionen/Ausstellungen, im Design von interaktiven und zusammenwirkenden Aktivitäten und in der Online-Kommunikation mit der Öffentlichkeit verbinden und letztlich auch eingliedern kann. Der Artikel präsentiert

Daten aus der quantitativen Fragebogen-Erhebung, die 2015 durchgeführt wurde. Daran beteiligten sich nicht weniger als 203 tschechische Museen. Die Hypothese, dass moderne Präsentationsverfahren, die nicht nur Technologien einschließen, laufend als Inhaltsformen genutzt werden, bestätigte sich nicht. Das auch nicht bei Museen, bei denen eine markante Änderung der Präsentationen zwischen 2005 und – 2015 erfolgte. Nur 27 % der in dieser Weise Museen hat wenigstens vier moderne Inhaltsformen. Die zweite Hypothese, dass die Mehrheit der Museen Aktivierungsmethoden anbietet, bestätigte sich. Die dritte Hypothese, dass die tschechischen Museen das Potential neuer Medien bei der Online-Kommunikation nur mangelhaft nutzen, bestätigte sich jedoch. Nichtsdestotrotz zeigte sich, dass es entschieden Raum für museologische Verbesserungen gibt. Die Erhebung deckte auf, dass die Eingliederung moderner Präsentationsmethoden, nicht zuletzt von der Anzahl der Mitarbeiter und deren Kreativität definiert wurde, u.a. auch von der Größe des Museums abhängt. 65 % der Museen in Tschechien haben 1 – 10 Mitarbeiter, bei denen die Implementierung moderner Trends schon deshalb schwierig ist und bisher zu wenig genutzt wird. Dennoch könnten auch kleine (regionale oder lokale) Museen mit ihren individuellen Potentialen das Museumswesen in der Tschechischen Republik unglaublich fördern.

Schlüsselwörter: Technologie, Neue Medien, Partizipation, Online-Präsentation, Moderne Präsentationsmethoden, Tschechische Museen

„Kulturelles und kreatives“ Museum. Einführung in die Problematik

Abstrakt: Dieses Papier beschäftigt sich mit Museen als einem wichtigen Bestandteil der Kultur- und Kreativwirtschaft und deren Rolle in der sozialen und wirtschaftlichen Entwicklung. Unter Berücksichtigung der Rolle der Museen in der Vergangenheit sowie der aktuellen Entwicklun-

gen wird der Beitrag als entscheidend angesehen. Die Kultur- und „Kreativwirtschaft“ ist nach Ansicht des Autors/der Autorin im Museumswesen ein Schnittpunkt von Kunst, Technologie, kulturellem Erbe, Innovation, Kreativität sowie geistiger und manueller Arbeit. Zielsetzung dieses Papiers ist es, die Verbindungen zwischen Museen, Kreativität, Innovation und Kultur in einer sich wandelnden Wirtschaft zu reflektieren.

Schlüsselwörter: Museen, Innovation, Kreativität, Definition Kultur- und „Kreativwirtschaft“, kulturelles Erbe, New Economy

Inspiration durch das Museum. Expositionen und Ausstellungen als Ideen für das gestalterische Schaffen von Kindern

Abstrakt: Hunderte von Kindergarten-gruppen, Schulklassen, egal, ob aus Grundschulen oder Mittelschulen besuchen alljährlich das Nationalmuseum von Prag und bestaunen seine ausgezeichneten Objekte. Im Schuljahr 2017/2018 reihten sich daneben auch Gruppen aus Prager Kunst-Grundschulen ein. Diese wurden eingebunden in das Projekt des Bezirkskuns-trats und der Sektion der künstlerischen Abteilung der Kunstgrundschulen Prag und des Nationalmuseums. Das Projekt trägt die Bezeichnung *Nationalmuseum in den Augen der Kinder*. Ein interessantes, neues Projekt auch für andere Zielgrup-pen.

Schlüsselwörter: Nationalmuseum, Expo-sitionen, Ausstellungen, gestalterisches Schaffen, Erziehung und Bildung für alle Altersgruppen

„Vergessener“ Orden der Republik

Abstrakt: In diesem Jahr feiert das Nationalmuseum in Prag 200 Jahre seines Bestehens. Geplant sind große Feierlichkeiten, ebenso wie auch schon vor fünf Jahrzehnten. Damals feierte das Museum sein hundertfünfzigjähriges Bestehen. Während

dieser Feierlichkeiten erhielt das Nationalmuseum eine hohe staatliche Auszeichnung – den „Orden der Republik“. Nach der Revolution wurde dieser Orden „vergessen“. Lange Jahre ruhte er ohne Beachtung im Depot der Numismatischen Abteilung.

Schlüsselwörter: Nationalmuseum, „Orden der Republik“, Numismatik, Sammlungen

Das Freiwilligenprogramm mit unseren Volunteers im Prag in den Jahren 2015–2017

Es ist mehr als drei Jahre her, seit das Nationalmuseum das Freiwilligenprogramm mit „Volunteers“ gestartet hat. Jedes Jahr sind nunmehr über 100 Personen verschiedenen Alters in die Museumsarbeit

und ihre verschiedenen Projekte involviert. Diese „volunteers“ hatten sich insgesamt fast 15.000 Stunden ehrenamtlich für das Museum engagiert. Eine hervorragende Leistung! Im Rückblick auf die vergangenen Jahre des Programms haben wir die Möglichkeit zu analysieren, wer diese Freiwilligen sind und auf welche Weise sie das Museum unterstützen. Neben der eigentlichen Arbeit, die unser Museum fördert, gibt es auch im Vordergrund stehende spannende „Nebeneffekte“. Sowohl die Analyse der vergangenen Jahre, als auch die aktuelle Situation bieten uns die Möglichkeit einer weiterführenden Entwicklung des Programms. Gute Ideen sind immer willkommen!

Schlüsselwörter: Nationalmuseum, Freiwillige („Volunteers“), spezielle Programme